ALBERT CAMUS

SÜRGÜN VE KRALLIK

1957

NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

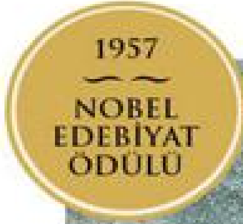
ÖYKÜ

Çeviri: TAHSİN YÜCEL

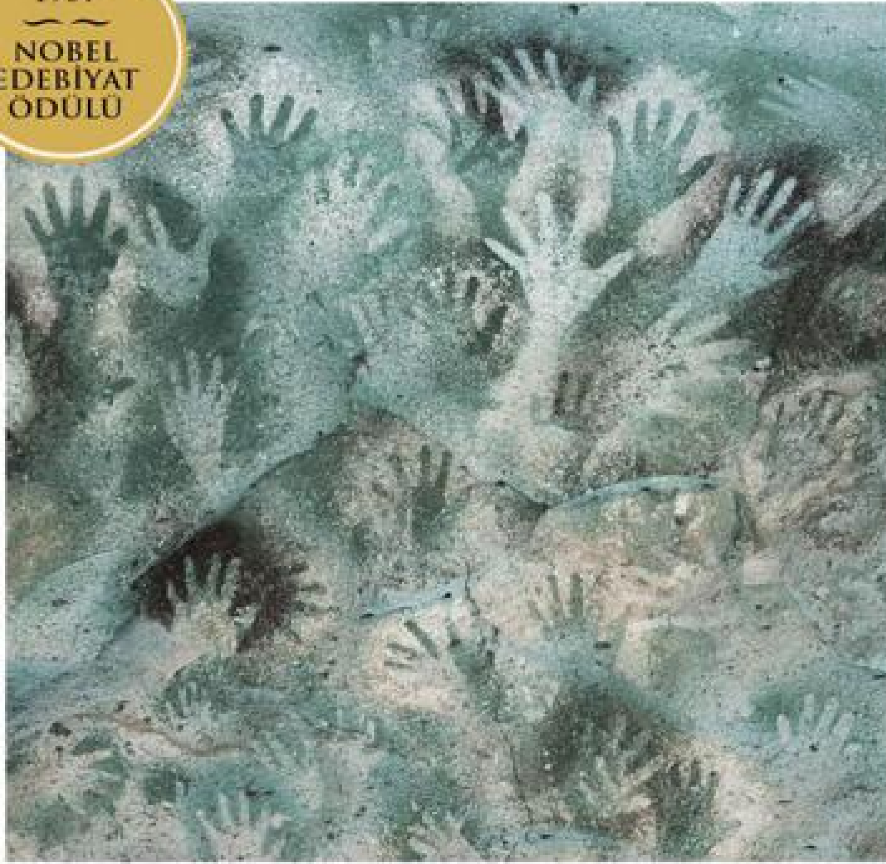

ALBERT CAMUS

SÜRGÜN VE KRALLIK

ÖYKÜ

Çeviri: TAHSİN YÜCEL

L’exil et le Royaume, Albert Camus

1. basım: 1996
8. basım: Mayıs 2013, İstanbul
E-kitap 1. Sürüm Ocak 2014, İstanbul
2013 tarihli 8. Basım esas alınarak hazırlanmıştır.
Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto.com / Eduardo Mariano Rivero
ISBN 9789750720376
CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

ALBERT CAMUS

SÜRGÜN VE KRALLIK

ÖYKÜ

1957 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Fransızca aslından çeviren
Tahsin Yücel

Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

- *Yabancı*, 1981
- *Mutlu Ölüm*, 1991
- *Tersi ve Yüzü*, 1992
- *Yolculuk Günlükleri*, 1993
- *İlk Adam*, 1994
- *Yaz*, 1994
- *Başkaldıran İnsan*, 1995
- *Düğün / Bir Alman Dosta Mektuplar*, 1995
- *Sisifos Söyleni*, 1997
- *Veba*, 1997
- *Düşüş*, 1997

ALBERT CAMUS, 1913 yılında Cezayir’de dünyaya geldi. Cezayir Üniversitesi’nde sürdürdüğü felsefe öğrenimini sağlık sorunları nedeniyle yarıda bıraktı. 1938’de Paris’e gitti, ilk yapıtları *Tersi ve Yüzü* ve *Düğün* bu dönemde yayımlandı. Edebiyat dünyasına asıl girişini, 1942’de yayımlanan *Yabancı* adlı romanı ve *Sisifos Söyleni* başlıklı felsefi denemesi belirledi. Birbirini tamamlayan bu iki yapıtta, varoluşçu izler taşıyan “saçma” felsefesini geliştirdi. *Başkaldıran İnsan, Yaz, Sürgün ve Krallık* isimli eserleriyle hem edebiyat hem de düşünce alanlarında yetkinliğini kanıtladı. *Mutlu Ölüm* ve *İlk Adam* adlı romanları ölümünden sonra yayımlandı. 1957’de Nobel Edebiyat Ödülü’ne değer görülen ve bugün XX. yüzyıl edebiyat ve düşünce dünyasının en önemli adlarından biri kabul edilen Albert Camus, 1960 yılında trafik kazasında yaşamını yitirdi.

TAHSİN YÜCEL, 1933’te Elbistan’da doğdu. Galatasaray Lisesi’ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitirdi (1960). Varlık Yayınları’nda çevirmenlik ve yazı işleri müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, France, Proust, Camus, Sartre, Malraux ve Duras gibi önemli Fransız yazarların yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984’de Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü’ne, 1997’de Fransız hükümeti Palmes Académiques Nişanı’ na değer görüldü.

Francine'e

ALDATAN KADIN

Camların kapatılmış olmasına karşın, otobüste bir süredir cılız bir sinek dolaşıyordu. Tuhaf mı tuhaf, bitkin bir uçuşla gidip gelmekteydi. Janine onu gözden kaybetti, sonra kocasının kımıltısız eline iniş yaptığını gördü. Hava soğuktu. Camlara çarpıp vızıldayan kumlu yelin her yükselişinde sinek titriyordu. Kış sabahının zayıf ışığında, zorlu bir sac ve dingil gürültüsü içinde araç gidiyor, sallanıyor, zorlukla ilerliyordu. Janine kocasına baktı. Dar bir alın üzerinde dik ve kır saç tutamları, geniş bir burun, düzensiz bir ağızla, Marcel somurtkan bir kır tanrısını andırmaktaydı. Yolun her çukurunda, Janine onun kendisine çarparak sıçradığını duyuyordu. Sonra, bakışı kımıltısız, yeniden cansız, uzak, ağır gövdesini ayrık bacaklarının üzerine bırakıyordu. Gömleğin kollarını geçip bileği örten gri fanilanın daha da kısalttığı tombul, kılsız elleri canlı görünüyordu yalnızca. Dizlerinin arasına konmuş küçük bez bir valizi öyle bir sıkıyorlardı ki, sineğin duraksamalı koşusunu duymaz görünüyorlardı.

Birden, yelin uğuldadığı belirgin bir biçimde duyuldu ve otobüsü çevreleyen madensi sis daha da koyulaştı. Şimdi, camların üzerine, görünmez ellerce atılırmış gibi, avuç avuç kumlar inmekteydi. Sinek ürpertili bir biçimde kanadını oynattı, ayaklarının üstünde kıvrıldı, sonra havalandı. Otobüs yavaşladı, nerdeyse duracaktı. Sonra yel yatışır gibi oldu, sis biraz aydınlandı ve araç yeniden hızlandı. Toza batmış görünümde ışık delikleri açılmaktaydı. Madenden oyulmuşa benzeyen ince ve ağarmış iki üç hurma ağacı belirdi camda, bir an sonra da gözden silindi.

“Ne memleket!” dedi Marcel.

Otobüs maşlaklarına gömülüp uyur gibi yapan Araplarla doluydu. Kimileri ayaklarını sıranın üstüne çekmişler, arabanın devinimlerinde ötekilerden daha çok sallanıyorlardı. Sessizlikleri, aldırmazlıkları sonunda Janine’e ağır gelmeye başlıyordu; bu dilsiz toplulukla günlerdir yolculuk ediyormuş gibi geliyordu ona. Oysa araba şafakta demiryolu istasyonundan yola çıkmıştı, iki saattir, soğuk sabahta, en azından yola çıktıklarında, dik çizgileri kızılımsı çevrenlere dek uzanan, taşlık, kıraç bir yayla üzerinde ilerlemekteydi. Ama yel çıkmış ve yavaş yavaş, uçsuz bucaksız uzamı yutmuştu. Bu andan sonra, yolcular hiçbir şey görmemişti artık; birbiri ardından susmuşlardı, arada bir arabaya sızan kumdan yanan gözlerini ve dudaklarını silmiş, bir tür ak gecenin içinde sessiz sessiz yüzmüşlerdi.

“Janine!” Kocasının seslenişiyle irkildi. İri ve güçlü bir kadın olduğundan, bir kez daha bu adın ne denli gülünç olduğunu düşündü.

Marcel küçük örnek çantasının nerede olduğunu bilmek istiyordu. Janine ayağıyla sıranın altını araştırdı, bir nesneye rastladı, onun bu çanta olduğuna karar verdi. Gerçekten de biraz soluksuz kalmadan eğilip bakması olanaksızdı. Oysa kolejde jimnastikte birinciydi, soluğu tükenmezdi. Bu denli çok mu olmuştu? Yirmi beş yıl. Özgür yaşamla evlilik arasında duraladığı daha dünmüş gibi geldiğine, belki yalnız başına yaşlanacağı şu günü bunalımla düşündüğü de daha dünmüş gibi geldiğine göre, yirmi beş yıl hiçbir şey değil demekti. Yalnız değildi, hiç yanından ayrılmak istemeyen şu hukuk öğrencisi de şimdi yanında bulunuyordu. Biraz ufak olmasına, doymaz ve kısa gülüşünü de, fazla çıkık kara gözlerini de sevmemesine karşın, onu kabul etmişti sonunda. Ama bu memleketin Fransızlarıyla paylaştığı yaşama cesaretini seviyordu. Olaylar ya da insanlar, beklediği gibi çıkmadığı zamanlardaki şaşkın görünüşünü de seviyordu. Özellikle, sevilmeyi seviyordu, o da hep üstüne titremişti. Kendisi için var olduğunu öyle sık duyuruyordu ki Marcel gerçekten var ediyordu onu. Hayır, yalnız değildi...

Otobüs, durmadan işaretler vererek, görünmez engeller arasında yol açıyordu kendine. Bu arada, arabada hiç kimse kımıldamıyordu. Janine birden kendisine bakıldığını sezinledi ve geçidin öbür yanında kendisininkinin uzantısı olan sıraya baktı. Bu adam Arap değildi, yola çıktıklarında bunu fark etmemiş olmasına şaştı. Fransız Sahra birliklerinin üniformasını giymiş, iyice yağızlaşmış, uzun ve sivri çakal yüzünün üstüne bez bir kep geçirmişti. Yüzünde bir tür somurtma, açık renk gözleriyle aralıksız inceliyordu kendisini. Janine birden kızardı, sis ve yel içinde hep önüne bakan kocasına döndü. Mantosuna sarındı. Ama Fransız asker hep gözlerinin önündeydi, uzun ve ince. Üzerine uydurulmuş kısa ceketiyle öylesine inceydi ki, kuru ve ufalanıcı bir maddeden, bir kum ve kemik karışımından yapılmışa benziyordu. Önündeki Arapların zayıf ellerini ve yanık yüzlerini o zaman gördü, kocasıyla kendisinin zor oturdukları sıralar üzerinde, geniş giysilerine karşın çok rahat göründüklerini ayrımsadı. Mantosunun eteklerini topladı. Oysa, o denli şişman değildi, iri ve dolgundu daha çok, şehvetliydi, biraz çocuksu yüzü, ılık ve dinlendirici olduğunu bildiği bu iri bedenle çelişen körpe, açık renk gözleriyle hâlâ arzulanır durumdaydı; erkeklerin bakışları altında iyice sezerdi bunu.

Hayır, hiçbir şey onun sandığı gibi olmuyordu. Marcel gezisine kendisini de götürmek istediği zaman, karşı çıkmıştı buna. O bu yolculuğu uzun zamandır, tam olarak savaş sonundan, işlerin yeniden yoluna girdiği

andan beri düşünüyordu. Savaştan önce hukuk öğreniminden vazgeçince, ailesinden aldığı ufak kumaş tecimi onları oldukça iyi yaşatmaktaydı. Kıyıda, gençlik yılları mutlu olabilirdi. Ama kocası bedensel çabayı fazla sevmezdi, kısa sürede onu plajlara götürmez olmuştu. Küçük araba yalnızca pazar gezisi için kent dışına çıkarıyordu onları. Geri kalan zamanda bu yarı yerli, yarı Avrupalı semtin kemerlerinin gölgesinde, çok renkli kumaşlarla dolu mağazasında oturmayı yeğliyordu. Dükkânın üstünde, Arap örtüleri ve Barbès mobilyalarıyla süslü, üç odada yaşıyorlardı. Çocukları olmamıştı. Panjurları yarı kapalı tutarak sürdürdükleri yarı gölgede yıllar geçmişti. Yaz, plajlar, gezintiler, hatta gök bile uzaktı. Marcel'i işten başka hiçbir şey ilgilendirmez görünüyordu. Onun gerçek tutkusunu anladığını sanıyordu; paraydı bu tutku, neden, pek bilmiyordu ya, bundan hoşlanmıyordu. Ne de olsa kendisi de yararlanıyordu bundan. Marcel cimri değildi; cömertti tersine, hele kendisine karşı. "Benim başıma bir şey gelirse, güvende olursun," diyordu. Gerçekten de yokluktan korunmak gerekir. Ama en basit gereksinim olmayan şey karşısında nereye sığınılacaktı? Arada sırada, bulanık bir biçimde duyduğu şey buydu. Bu arada, Marcel'in defterlerini tutmasına yardım ediyor, bazı bazı da onun yerine dükkâna bakıyordu. En çetin sıcağın tatlı sıkıntı duyusunu bile öldürdüğü yaz mevsimiydi.

Birdenbire, tam da yaz ortasında, savaş, Marcel'in askere alınması, sonra çürüğe çıkarılması, kumaş yokluğu, duran işler, ıssız ve sıcak sokaklar. Bundan sonra bir şey olursa, artık güvencede olmayacaktı. İşte bunun nedenle kumaşlar pazara döner dönmez, Marcel aracılardan kurtulmak ve malını Arap satıcılara doğrudan satmak için yüksek yaylaları ve Güney'in köylerini dolaşmayı tasarlamıştı. Kendisini de götürmek istemişti. Ulaşımın güç olduğunu biliyordu, soluma zorluğu vardı, beklemeyi yeğlerdi. Ama Marcel inat etmiş, o da isteğini geri çevirmek fazla güç gerektireceği için boyun eğmişti. Şimdi de yoldaydılar işte, hiçbir şey tasarladığına benzemiyordu gerçekten. Sıcaktan, sinek sürülerinden, anason kokularıyla dolu pis otellerden korkmuştu. Soğuğu, bıçak gibi kesen yeli, bu buzultaşlarla dolu, nerdeyse kutup yaylalarını düşünmemişti. Hurma ağaçları ve yumuşak kumlar düşlemişti. Şimdi çölün bu olmadığını, yalnızca taş, her yanda taş, taşları arasında yalnızca kuru buğdaygiller biten yerde olduğu gibi yalnızca taş tozunun, gıcırtılı ve soğuk taş tozunun egemen olduğu gökte de taş.

Otobüs birden durdu. Şoför şu yaşamı boyunca anlamadan işittiği dilde birkaç sözcük söyledi ortaya. "Ne oldu?" diye sordu Marcel. Şoför, bu kez

fransızca, karbüratörün kumdan tıkanmış olması gerektiğini söyledi, Marcel bir kez daha bu ülkeye lanet etti. Şoför otuz iki dişini göstererek güldü, bunun hiç önemli olmadığını, karbüratörü açacağını, sonra gideceklerini söyledi. Kapıyı açtı, aynı anda yüzlerini binlerce kumla döverek soğuk yel arabanın içine doldu. Tüm Araplar burunlarını maşlaklarının içine daldırıp toparlandılar. “Kapıyı kapat,” diye haykırdı Marcel. Şoför kapıya doğru gelirken gülüyordu. Ağır ağır, araçlığın altından birkaç alet aldı, sonra, sisin içinde ufacık, arabanın önünde görünmez oldu, kapıyı kapatmadan. Marcel içini çekiyordu. “Yaşamında hiç motor görmediğinden kuşkun olmasın.” “Bırak!” dedi Janine. Birden, yerinden sıçradı. Yolda, arabanın hemen yanında, kumaşlara sarılı gölgeler duruyordu kımıldamadan. Maşlağın başlığının altında ve bir örtü siperinin ardında, yalnızca gözleri görünüyordu. Kim bilir nereden gelmiş, sessiz sessiz yolculara bakıyorlardı. “Çobanlar,” dedi Marcel.

Arabanın içinde, sessizlik tamdı. Tüm yolcular, başlarını önlerine eğmiş, bu sonu gelmez yaylalara kapıp koyverilmiş yelin sesini dinler gibiydiler. Janine, birdenbire, nerdeyse tam bir bagaj yokluğu karşısında şaşırıp kaldı. Demiryolu istasyonunda, şoför kendi bavullarıyla birkaç balyayı çatıya çıkarmıştı. Arabanın içinde, filelerde, yalnızca budaklı değnekler ve düz sepetler görünüyordu. Görünüşe bakılırsa, tüm bu Güney insanları elleri boş yolculuk ediyorlardı.

Şoför geri döndü, hep öyle diri. Onun da yüzünü maskelemekte kullandığı örtüler üzerinde gözleri tek başlarına gülüyordu. Yola çıkılacağını haber verdi. Kapıyı kapattı, yel sustu, camlar üzerinde kum yağmuru daha iyi duyuldu. Motor öksürdü, sonra soluğu kesildi. Uzun uzun marşla desteklendikten sonra, en sonunda döndü ve şoför gaza basarak bağırttı. Büyük bir hıçkırık içinde, otobüs yeniden yola çıktı. Çobanların hep kımıltısız duran paçavra kitlesinden bir el kalktı, sonra, arkalarında, siste silindi. Nerdeyse hemen sonra, araç daha da kötüleşen yolun üstünde zıplamaya başladı. Araplar sarsılıp sallanıyorlardı durmadan. Bu arada Janine uykusunun geldiğini duyuyordu, birden önünde kadıhindi dolu bir küçük, sarı kutu belirdi. Çakal-asker kendisine gülümsüyordu. Duraladı, aldı, teşekkür etti. Çakal kutuyu cebine koydu ve gülümsemesini bir solukta yuttu. Şimdi, dosdoğru önüne, yola bakıyordu. Janine Marcel’e döndü ve yalnızca sağlam ensesini gördü. Camlardan, çukurlara doldurulmuş topraklardan yükselen daha yoğun sise bakıyordu.

Saatlerdir gidiyorlardı ve yorgunluk arabada her türlü yaşamı söndürmüştü, birden dışarıda haykırışlar çınladı. Maşlaklı çocuklar, topaçlar gibi kendi çevrelerinde dönerek, zıplayarak, el çırparak otobüsün çevresinde koşuyordu. Otobüs şimdi basık evlerle çevrili bir sokakta ilerlemekteydi; vahaya giriyorlardı. Yel hep esiyor, ama duvarlar kum parçacıklarını durduruyordu, ışığı karartamıyorlardı artık. Bununla birlikte, gökyüzü hep kapalıydı. Çığlıklar ortasında, büyük bir fren gürültüsü içinde, araba pis camlı bir otelin kerpiç kemerleri önünde durdu. Janine indi, sokakta, sallandığını duydu. Evlerin yukarısında, sarı ve ince bir minare görüyordu. Solunda, daha şimdiden vahanın ilk hurma ağaçları belirmekteydi, onlara doğru gitmek isterdi. Ama öğleye yakın olmakla birlikte, soğuk keskindi, yelden titredi. Marcel'den yana döndü, önce askerin kendisine doğru geldiğini gördü. Onun gülümsemesini ya da selamını bekliyordu. Ama asker kendisine bakmadan geçti yanından, sonra gözden silindi. Marcel'se kumaş sandığını, otobüsün çatısına yerleştirilmiş kara bir yol sandığını indirtmekle uğraşıyordu. Kolay olmayacaktı. Bagajlarla yalnız şoför ilgileniyordu ve çatının üstüne dikilmiş, arabanın çevresinde toplanmış maşlaklar halkasının önünde söylev çekmeye hazırlanıyordu. Janine, kemikten ve deriden oyulmuşa benzeyen yüzlerle çevrili, gırtlaktan gelen seslerle kuşatılmış durumda, birden yorgunluğunu duydu. Sabırsızlıkla şoföre seslenen Marcel'e "Ben yukarı çıkıyorum," dedi.

Otele girdi. Patron –zayıf ve sessiz bir Fransız– kendisi karşıladı. Birinci kata, sokağa bakan bir kapalı balkon üzerinde, içinde yalnızca bir demir yatak, beyaz lake boyalı bir iskemle, perdesiz bir giysilik ve kamış bir paravanın ardında, lavabosu ince bir kum tozuyla kaplı bir tuvaletten başka bir şey yokmuş gibi görünen bir odaya götürdü. Patron kapıyı kapatınca, Janine kireç badanalı çıplak duvarlardan gelen soğuğu duydu. Çantasını nereye koyacağını, nereye oturacağını bilemiyordu. Ya yatacak ya ayakta duracak, her iki durumda da titreyecekti. Çantası elinde, ayakta dikiliyordu, gözleri tavanın yanında gökyüzüne açılan bir tür mazgal deliğine dikili. Bekliyor, ama neyi beklediğini bilmiyordu. Yalnızca yalnızlığını, bir de içine işleyen soğuğu ve yüreğin olduğu yerde daha büyük bir ağırlığı duyuyordu. Düşlere dalıyordu, gerçekte sokaktan Marcel'in bağırışlarıyla yükselen gürültülere nerdeyse sağır, bunun tersine; mazgaldan gelen ve şimdi, izlenimine göre, çok yakın olan hurma ağaçları arasında yelin çıkardığı ırmak uğultusuna daha duyarlıydı. Sonra yel iyice

sertleşir gibi oldu, yumuşak su sesi dalgaların ıslığına dönüştü. Duvarların ardında, fırtınadan eğilip eğilip kalkan, dik ve esnek bir hurma ağaçları denizi tasarlıyordu. Hiçbir şey beklediğine benzemiyordu, ama bu görünmez dalgalar yorgun gözlerini ferahlatmaktaydı. Ağır, kolları sarkık, biraz kambur, ayakta duruyor, ağırlaşmış bacakları boyunca soğuk yükseliyordu. Dik ve esnek hurma ağaçlarını, bir zamanlar kendisi olan genç kızı düşlüyordu.

Yıkanıp arındıktan sonra, yemek odasına indiler. Çıplak duvarlara, pembe ve mor bir reçele batmış deve ve hurma ağacı resimleri yapmışlardı. Kemerli pencerelerden cimri bir ışık gelmekteydi. Marcel, otelin patronundan satıcılar konusunda bilgi alıyordu. Sonra kısa ceketinde askeri bir nişan taşıyan yaşlı bir Arap onlara hizmet etti. Marcel dalmıştı, ekmeğini koparıyordu. Karısının su içmesine engel oldu. "Kaynatılmamış. Şarap iç." O bunu sevmiyordu, şarap ağırlaştırıyordu kendisini. Sonra, listede domuz vardı. "Kuran domuzu yasaklar. Ama Kuran, iyi pişmiş domuzdan hastalık gelmediğini bilmiyordu. Bizler yemek yapmasını biliyoruz. Ne düşünüyorsun?" Janine hiçbir şey düşünmüyordu ya da belki aşçıların peygamberler üzerindeki utkusunu düşünmekteydi. Ertesi sabah daha da güneye gideceklerdi: öğleden sonra tüm önemli satıcıları görmek gerekiyordu. Marcel yaşlı Arap'tan kahveyi çabuk getirmesini istedi. Adam, gülümsemeden başıyla onayladı, ufak adımlarla çıktı. "Sabah usuldan usuldan, akşam ağırdan ağırdan," dedi Marcel gülerek. Kahve gene de geldi. Çabucak başlarına dikip tozlu ve soğuk sokağa çıktılar. Marcel, bavulu taşımasına yardım etmesi için genç bir Arap'ı çağırdı, ama ilke gereği ücreti tartıştı. Janine'e bir kez daha ilettiği kanısı, kendilerine dörtte birini versinler diye her zaman iki katını istedikleri gibi bulanık bir ilkeye dayanmaktaydı. Janine, keyfi kaçmış durumda, iki taşıyıcıyı izliyordu. Kalın mantosunun altına yün bir giysi giymişti, daha az yer tutmak isterdi. İyi pişmiş olmakla birlikte domuz, bir de içtiği azıcık şarap, içine sıkıntı vermekteydi.

Ağaçları toz içinde bir küçük park boyunca yürüyorlardı. Karşılarından Araplar geliyor, kendilerini görmüş gibi davranmadan, maşlaklarının eteklerini toplayarak çekiliyorlardı. Paçavralar içinde oldukları zaman bile, kentinin Araplarında olmayan bir gurur havası buluyordu onlarda. Janine kalabalık içinde kendisine bir yol açan sandığı izliyordu. Aşıboyası bir toprak kalenin kapısından geçtiler, aynı madensi bitkiler dikili olan ve dipte, en geniş yanında, kemerler ve dükkânlar bulunan bir küçük alana geldiler.

Ama alanın üzerinde, top mermisi biçiminde mavi kireç badanalı bir yapının önünde durdular. İçeride, yalnızca giriş kapısından ışık alan tek odada, parlak bir tahtanın arkasında, ak bıyıklı bir yaşlı Arap duruyordu. Çaydanlığı çok renkli üç küçük bardağın üstünde yükseltip alçaltarak çay koymaktaydı. Daha dükkânın yarı karanlığında herhangi bir şey fark etmelerine zaman kalmadan, Marcel'le Janine'i eşikte naneli çayın taze kokusu karşıladı. Eşiği ve ortalığı dolduran kartpostal askılarını, kalaylı çaydanlık, fincan ve tepsi bezeklerini geçer geçmez, Marcel kendini tezgâhın önünde buldu. Janine girişte kaldı. Işığı kesmemek için biraz çekildi. O anda, yaşlı satıcının arkasında, yarı karanlıkta, dükkânın dibini tümüyle dolduran kabarık çuvallar üzerinde oturan ve gülümseyerek kendilerine bakan iki Arap'ı gördü. Duvarlar boyunca kırmızılı karalı halılar, işlemeli atkılar sarkıyordu, yer torbalar ve hoş kokulu tohumlarla dolu küçük sandıklarla kaplıydı. Tezgâhın üstünde, kefeleri pırıl pırıl bakırdan bir teraziyle baskıları silinmiş eski bir metrenin çevresinde, kelle şekerler sıralanıyordu, bunlardan biri mavi kaba kâğıttan kundak bezlerinden çıkmış, tepesinden tükenmeye başlamıştı. Yaşlı satıcı çaydanlığı tezgâha bırakıp da merhaba dediği zaman, çay kokusunun ardından odada dalgalanmakta olan yün ve baharat kokusu belirdi.

Marcel, çabuk çabuk, işten sözederken başvurduğu şu alçak sesle konuşuyordu. Sonra sandığı açıyor, kumaş ve atkıları gösteriyor, mallarını yaşlı satıcının önüne sermek için teraziyi ve metreyi itiyordu. Sinirleniyor, sesini yükseltiyor, olur olmaz gülüyordu, beğenilmek isteyen, ama kendine güvenemeyen bir kadını andırmaktaydı. Şimdi, ellerini genişçe açmış, alışveriş öykünüsü yapıyordu. Yaşlı adam başını salladı, çay tepsisini arkasındaki iki Arap'a geçirdi, yalnız birkaç sözcük söyledi, bunlar da Marcel'in cesaretini kırar gibi göründü. Marcel kumaşlarını topladı, sandığa istif etti, sonra alnında pek olanaklı olmayan bir teri kuruladı. Küçük hamalı çağırdı ve kemerlere doğru gittiler. İlk dükkânda, satıcı başlangıçta aynı yukarıdan havayı takınmış olmasına karşın, biraz daha mutlu oldular. "Kendilerini Tanrı sanıyorlar," dedi Marcel, "ama satıyorlar da! Yaşam herkes için zor."

Janine yanıt vermeden arkadan geliyordu. Gökyüzü yer yer açılıyordu. Bulutların derinliğinde açılan mavi kuyulardan soğuk, parlak bir ışık inmekteydi. Şimdi alandan ayrılmışlardı. Dar sokaklarda ilerliyor, yukarılarından çürümüş aralık gülleri ya da arada bir kuru ve kurtlu bir nar sarkan toprak duvarlar boyunca yürüyorlardı. Bir toz ve kahve, kabuk ateşi

dumanı, taş ve koyun kokusu yüzüyordu bu semtte. Duvarlarda oyulmuş dükkânlar biribirinden uzaktı; Janine bacaklarının ağırlaştığını duyuyordu. Ama kocası yavaş yavaş yatışacaktı, satmaya başlıyor, bu nedenle de daha uzlaşmacı oluyordu; Janine'e "yavrum" diyordu, yolculuk yararsız olmayacaktı. "Hiç kuşkusuz," diyordu Janine, "onlarla doğrudan anlaşmak daha iyi."

Başka bir sokaktan geri döndüler, merkeze doğru. Gün iyice ilerlemişti, şimdi gökyüzü nerdeyse açılmıştı. Alanda durdular. Marcel ellerini ovuşturuyor, önlerindeki sandığa sevecen bir havayla bakıyordu. "Bak," dedi Janine. Alanın öbür ucundan sırtına gök mavisi bir maşlak, ayaklarına yumuşak sarı çizmeler giymiş, elleri eldivenli, iri, zayıf, güçlü, kartalsı ve yağız yüzlü bir adam gelmekteydi. Kendisini Janine'in bazı bazı hayran olduğu şu Fransız yerli işleri subaylarından yalnızca başındaki kefye ayırmaktaydı. Düzenli biçimde kendilerine doğru ilerliyor ama, ağır ağır eldivenlerinden birini çıkarırken, onların ötesine bakar gibi görünüyordu. "Güzel, işte kendini general sanan biri," dedi Marcel omuz silkerek. Evet, burada hepsinde vardı bu gurur havası, ama bu adam gerçekten abartıyordu. Kendilerini alanın boş uzamı çevrelerken, o dosdoğru sandığın üzerine yürüyordu; sandığı görmeden, onları görmeden. Sonra kendilerini ayıran uzaklık hızla azaldı, Arap üzerlerine geliyordu ki, Marcel birdenbire sandığın kulpuna yapıştı ve geriye çekti. Öteki, herhangi bir şeyin ayrımına varmış gibi görünmeden geçti, aynı yürüyüşle surlara yöneldi. Janine kocasına baktı, bozulmuş görünüyordu. "Her şeyi yapabileceklerini sanıyorlar şimdi," dedi. Janine hiç yanıt vermedi. Bu Arap'ın aptalca küstahlığından tiksiniyor, birdenbire mutsuzluk duyuyordu. Gitmek istiyor, küçük dairesini düşünüyordu. Otele, o buz gibi odaya dönme düşüncesi cesaretini kırıyordu. Birden, patronun kendisine kalenin çöle bakan terasına çıkmasını öğütlediğini anımsadı. Bunu Marcel'e söyledi, sandığı otele bırakabilirlerdi. Ama Marcel yorgundu, akşam yemeğinden önce biraz uyumak istiyordu. "Senden rica ediyorum," dedi Janine. Marcel ona baktı, birden dikkat kesilmişti. "Elbette, canım," dedi.

Onu sokakta, otelin önünde bekliyordu. Aklar giymiş halk gittikçe kalabalıklaşmaktaydı. Tek bir kadına rastlanmıyor, Janine'e hiçbir zaman bu kadar çok erkek görmemiş gibi geliyordu. Gene de hiçbiri bakmıyordu kendisine. Kimileri, görür gibi görünmeden, zayıf ve yanık yüzlerini ağır ağır ona çeviriyorlardı, ona göre, bu yüz hepsini benzer kılıyordu, otobüste Fransız askerin yüzü, eldivenli Arap'ın yüzü; hem kurnaz hem gururlu bir

yüz. Bu yüzü yabancı kadına çeviriyor, onu görmüyor, sonra hafif ve sessiz, çevresinden geçiyorlardı. Onun topukları şişiyor, huzursuzluğu, gitme gereksinimi artıyordu. “Ne diye geldim ki?” Ama şimdiden, Marcel aşağıya inmekteydi.

Kalenin merdivenlerini tırmandıkları zaman, öğleden sonranın beşiydi. Yel tümden dinmişti. Gök, tümüyle açık, şimdi bir Cezayir menekşesi maviliğindeydi. Soğuk, daha da keskinleşmiş, yanaklarını ısırıyordu. Merdivenin orta yerinde duvarın dibine uzanmış yaşlı bir Arap, rehber isteyip istemediklerini sordu, ama kımıldamadan, geri çevireceklerini önceden biliyormuş gibi. Birçok toprak basamak bulunmasına karşın, merdiven uzun ve dikti. Onlar çıktıkça, uzam genişliyor ve gittikçe daha engin, soğuk ve kuru bir ışıkta yükseliyorlar, burada vahanın her sesi kendilerine açık bir arılıkla ulaşıyordu. Parlak hava çevrelerinde onlar ilerledikçe uzayan bir titreşimle titrer gibiydi, sanki geçişleri ışığın kristalinde gittikçe genişleyen bir ses dalgası yaratıyormuş gibi. Taraçaya çıkıp da bakışları birdenbire uçsuz bucaksız çevrende, hurmalığın ötesinde yitip gidince, Janine’e öyle geldi ki tüm gökyüzü gümbürtülü, kısa, ama tek bir sesle çınlıyor, yankıları yavaş yavaş yukarıda uzamı dolduruyordu, sonra birden susuverdiler, sınırsız uzamın önünde sessiz bıraktılar onu.

Gerçekten de doğudan batıya, bakışı ağır ağır yer değiştiriyor, kusursuz eğrinin bir başından bir başına, tek bir engelle karşılaşmıyordu. Yukarıda, Arap kentinin mavi ve ak taraçaları, güneşte kuruyan biberlerin koyu kırmızı lekeleriyle kana batmış durumda, koşup duruyordu. Hiç kimse görünmüyordu, ama iç avlulardan, kavrulan bir kahvenin kokulu dumanıyla birlikte, güleç sesler ve anlatılmaz ayak sesleri yükselmekteydi. Biraz daha ötede, kil duvarlarla büyüklü küçüklü evleklere bölünmüş hurmalık, taraçada artık duyulmayan bir yelin etkisiyle hışırdıyordu. Daha da ötede, toprak ve kül rengi taşların ülkesi başlıyor, burada hiçbir yaşam belirmiyordu. Azıcık ötede, batıda, hurmalık boyunca uzanan derenin yanında, geniş, kara çadırlar görünüyordu. Tüm çevrede, bu uzaklıktan ufacık görünen bir deve sürüsü, kül rengi toprağın üzerinde anlamının çözülmesi gereken garip bir yazının karanlık göstergelerini oluşturmaktaydı. Çölün yukarısında, sessizlik de uzam gibi uçsuz bucaksızdı.

Janine, tüm bedeniyle korkuluğa dayanmış, sessiz kalıyor, önünde açılan boşluktan kendini koparamıyordu. Yanında, Marcel kıpırdayıp duruyordu. Üşüyor, inmek istiyordu. Görülecek ne vardı ki burada? Ama

Janine gözlerini çevrenden ayıramıyordu. Orada, daha da güneyde, gökle yerin arı bir çizgide birleştiği yerde, orada, birdenbire ona öyle geliyordu ki bugüne dek bilmediği, gene de yokluğunu sürekli duyduğu bir şey bekliyordu. İlerleyen ikindide, ışık usul usul zayıflamaktaydı; billursuyken, sıvılaşıyordu. Aynı zamanda, buraya yalnızca rastlantının getirdiği bir kadının yüreğinde, yılların, alışkının ve sıkıntının sıktığı bir düğüm yavaş yavaş çözülüyordu. Göçebelerin kamp yerine bakıyordu. Orada yaşayan adamları görmemişti bile, kara çadırlar arasında hiçbir şey kıpırdamıyordu, gene de yalnız onları, bugüne değin varlıklarını ancak bildiği bu insanları düşünebiliyordu. Evsiz barksız, dünyadan kopmuş durumda, bakışıyla bulguladığı, gene de daha büyük olan, baş döndürücü kaçışı ancak binlerce kilometre güneyde, ilk ırmağın en sonunda ormana can verdiği yerde son bulan uzamın ufacık bir parçası olan bu geniş topraklarda dolaşıp duran bir avuç insandılar. Öteden beri, bu ölçüsüz ülkenin kemiğine dek kazınmış, kuru toprağı üzerinde, kimi insanlar durmamacasına yol almaktaydı, hiçbir şeyleri yoktu, ama kimseye hizmet etmiyorlardı, tuhaf bir krallığın yoksun ve özgür beyleriydiler. Janine bu düşüncenin benliğini neden böyle gözlerini kapatacak kadar tatlı ve engin bir kederle doldurduğunu bilmiyordu. Yalnızca bu krallığın her zaman için kendisine adanmış olduğunu, gene de hiçbir zaman kendisinin olmayacağını biliyordu, belki de Arap kentinden yükselen sesler birdenbire susarken, gözlerini birden kımıltısızlaşan göğe ve donmuş ışık dalgalarına açtığı şu geçici an dışında hiçbir zaman. O zaman dünyanın akışı durmuş ve bu andan sonra hiç kimse yaşlanmayacakmış gibi geldi ona. Bundan böyle, yaşam her yerde aynı anda duruvermişti, içinde bir insanın acıdan ve hayranlıktan ağlamakta olduğu yürek bir yana bırakılacak olursa.

Ama, doğuda ağır ağır uçsuz bucaksız uzamın üzerine yuvarlanmaya hazır, kül rengi bir dalga oluşurken, ışık devindi, güneş, belirgin ve sıcaklıktan yoksun, batıya yöneldi, batı biraz pembeleşti. Bir ilk köpek uludu, uzak haykırışı şimdi daha da soğumuş havada yükseldi. Janine o zaman dişlerinin takırdadığını ayrımsadı. “Geberiyoruz,” dedi Marcel, “saçmalık seninki. Dönelim.” Ama beceriksizce elini tuttu. Janine, şimdi uysal, korkuluktan ayrıldı ve onu izledi. Birden bastırıveren uçsuz bucaksız bir yorgunluk altında eğilmiş, şimdi ağırlığı katlanılmaz gelen bedenini sürükleyerek, hiç kimseyi görmeden ilerliyordu. Coşkusu çıkıp gitmişti içinden. Şimdi, içine yeni girdiği bu dünyaya göre fazla büyük, fazla kalın, hem de fazla ak buluyordu kendini. Bir çocuk, genç kız, kuru adam,

kaçamak çakal bu toprağı sessizce çiğneyebilen tek yaratıklardı. Kendisi, bundan böyle, burada, uykuya dek, ölüme dek sürüklenmekten başka ne yapacaktı?

Gerçekten de birdenbire sessizleşmiş olan, ya da kendisi de ateşinin yükseldiğini duyduğu bir nezleye karşı zayıfça savaşırken, yorgun olduğunu söyleyen kocasının önünde, lokantaya dek sürüklendi. Yatağına dek de sürüklendi, Marcel de yanına geldi, hiçbir şey söylemeden, hemen ışığı söndürdü. Oda buz gibiydi. Janine ateş yükseldikçe soğuğun da içine işlediğini duyuyordu. Zor soluk alıyordu, kanı kendisini ısıtmadan vuruyordu; bir tür korku büyüyordu içinde. Dönüyor, eski demir yatak ağırlığı altında gıcırdıyordu. Hayır, hastalanmak istemiyordu. Kocası şimdiden uyumuştu, kendisi de uyumalıydı, uyuması gerekiyordu. Kentin boğuk gürültüleri mazgaldan kendisine dek gelmekteydi. Mağrip kahvelerinin emektar gramofonları belirsiz biçimde tanıdığı havalar çalıyor, bu havalar ağır halkın uğultularınca taşınıp kendisine ulaşıyordu. Uyumak gerekiyordu. Ama o kara çadırları sayıyordu; gözkapaklarının ardında kımıltısız develer otlamaktaydı; uçsuz bucaksız yalnızlıklar döneniyordu içinde. Evet, neden gelmişti? Bu soru üstüne uyudu.

Kısa bir süre sonra gene uyandı. Çevresinde sessizlik tamdı. Ama kentin sınırlarında, sesi kısılmış köpekler dilsiz gecede uluyordu. Bir kez daha kendi çevresinde döndü, omzunda kocasının sert omzunu duydu ve birdenbire, yarı uyumuş durumda, ona sokuldu. İyice gömülmeden uykunun akıntısınca gidiyor, en güvenilir limanına yapışır gibi, doymazlıkla bu omza yapışıyordu. Konuşuyordu, ama hiçbir ses çıkmıyordu ağzından. Konuşuyordu, ama kendisi bile zor işitiyordu. Yalnızca Marcel’in sıcaklığını duymaktaydı. Yirmi yılı aşkın bir süreden beri, her gece, böyle, onun sıcağında, yalnız ikisi, hastayken bile, yolculuktayken bile, şimdiki gibi... Ne yapacaktı ki ayrıca, evde yapayalnız? Çocuk yok! Bu değil miydi eksiği? Bilmiyordu. Marcel’i izliyordu, hepsi bu, kendisine gereksinimi bulunan birinin varlığını duymaktan hoşnut. Gerekli olduğunu duymaktan başka sevinç vermiyordu Marcel kendisine. Herhalde sevmiyordu kendisini. Aşk, kindar da olsa, böyle asık suratlı olmazdı. Ama hangisiydi ki onun yüzü? Karanlıkta, birbirlerini görmeden, el yordamıyla sevişirlerdi. Karanlıkların aşkından başka bir aşk yok mudur, gün ortasında haykıracak bir aşk? Bilmiyordu, ama Marcel’in kendisine gereksinimi olduğunu, kendisinin de bu gereksinime gereksinimi bulunduğunu biliyordu; gece gündüz bununla yaşıyordu, özellikle de geceleri, onun takındığı, kendisinin

de bazı bazı başka erkek yüzlerinde tanıdığı şu inatçı havayla, sabuklama gırtlaklarına sarılıp da kendilerini, hiç istek duymadan, yalnızlığın ve gecenin gösterdiği ürpertici şeyi onda gizlemek üzere, umutsuzca bir kadın bedenine atıncaya dek, mantık görüntüleri altında gizlenen şu delilerin tek ortak görünüşüyle, yalnız olmak, yaşlanmak, ölmek istemediği her gece.

Marcel ondan uzaklaşmak ister gibi biraz kımıldadı. Hayır, kendisini sevmiyordu o, kendisi olmayandan korkuyordu yalnızca, kendisi de, o da çoktan birbirinden ayrılmalı, sonuna dek yalnız uyumalıydılar. Ama kim her zaman yalnız uyuyabilir? Yalnız birkaç adam yapar bunu, iççağrının ya da mutsuzluğun ötekilerden kopardığı ve artık her gece ölümle aynı yatakta yatan adamlar. Marcel bunu hiçbir zaman yapamazdı, her zaman acıdan ürken zayıf, çaresiz çocuk, onun çocuğu, her zaman ona gereksinimi olan, işte şimdi de inleyen çocuk. Biraz daha sokuldu ona, elini göğsünün üstüne koydu. Ve içinden, bir zamanlar ona verdiği, şimdi de, çok uzun aralarla, artık ne dediklerini düşünmeden, aralarında kullandıkları aşk adıyla seslendi ona.

Tüm yüreğiyle seslendi. Ne de olsa, kendisinin de ona, onun gücüne, onun küçük manyaklıklarına gereksinimi vardı, kendisi de ölümden korkuyordu. “Bu korkuyu yenseydim, mutlu olurdum...” Hemen adsız bir sıkıntı kapladı içini. Marcel’den uzaklaştı. Hayır, yenemiyordu, mutlu değildi, ölecekti, gerçekte, kurtulmadan ölecekti. Yüreği daralıyor, birdenbire yirmi yıldır sürüklediğini anladığı, şimdi de tüm gücüyle altında çırpındığı uçsuz bucaksız bir ağırlığın baskısıyla boğuluyordu. Kurtulmak istiyordu, Marcel de, ötekiler de hiçbir zaman kurtulmamış olsa bile! Uyanınca, yatağında doğruldu, kendisine çok yakın gibi gelen bir çağrıya kulak verdi. Ama, gecenin uçlarından, vahanın köpeklerinin bitkin ve yorulmak bilmez sesleri geldi yalnızca. Hafif bir yel çıkmıştı, hafif sularının hurmalıkta aktığını duyuyordu. Güneyden geliyordu, çöl ve gecenin şimdi yeniden kımıltısız olduğu, yaşamın durduğu yerden, artık hiç kimsenin yaşlanıp ölmediği yerden. Sonra yelin suları kurudu ve artık herhangi bir şey işittiğinden bile kuşkuluydu, ne olursa olsun, kendi istemiyle susturabileceği ya da algılayabileceği ama, hemen yanıt vermeyecek olursa, anlamını bir daha hiçbir zaman öğrenemeyeceği dilsiz bir çağrı, bir yana bırakılırsa. Hemen, evet, hiç değilse burası kesindi!

Usulca kalktı, kulağı kocasının soluğunda, yatağın yanında kımıldamadan durdu. Bir an sonra, yatağın sıcağı ondan uzaklaşıyordu, soğuk sardı varlığını. Panjurlar arasından sokağın lambalarından gelen zayıf

ışıkta, giysilerini el yordamıyla arayarak ağır ağır giyindi. Ayakkabıları elinde, kapıya gitti. Bir an daha bekledi, karanlıkta, sonra usulca açtı. Kol gıcırdadı, kımıldamaz oldu. Yüreği çılgınca çarptı. Kulak verdi, sessizlikle güvene gelince, biraz daha çevirdi elini. Kolun dönmesi bitmeyecekmiş gibi geldi. En sonunda açtı, dışarıya kaydı, kapıyı aynı önlemlerle kapattı. Sonra, yanağı tahtaya yapışmış durumda bekledi. Bir an sonra, uzak mı uzak, Marcel'in soluk alışını duydu. Geri döndü, yüzüne gecenin buz gibi havası vurdu, koridor boyunca koştu. Otelin kapısı kapalıydı. O sürgüyü zorlarken merdivenin yukarısında, yüzü karmakarışık, gece bekçisi göründü, onunla Arapça konuştu. "Şimdi geliyorum," dedi Janine, sonra gecenin içine atıldı.

Yıldız taçları, kara gökten hurma ağaçlarının ve evlerin üzerine iniyordu. O kaleye giden, şimdi ıssız, kısa cadde boyunca koşuyordu. Soğuk, artık güneşle çarpışması gerekmediğinden, geceyi kaplamıştı; buz gibi hava ciğerlerini kavuruyordu. Ama o koşuyordu, yarı kör, karanlıkta. Gene de caddenin doruğunda ışıklar belirdi, sonra zikzaklar çizerek kendisine doğru indi. Durdu, bir kılıfkanat gürültüsü duydu ve büyüyen ışıkların arkasında, altlarında incecik bisiklet tekerlekleri ışıldayan kocaman maşlaklar gördü. Maşlaklar ona sürtünüp geçti; karanlıkta üç kırmızı ışık belirdi arkasında, hemen sonra da silinip gitti. O kaleye doğru koşusuna yeniden başladı. Merdivenin orta yerinde, ciğerlerinde havanın yakışı öylesine keskinleşti ki durmak istedi. Gene de elinde olmadan son bir çabayla taraçaya, şimdi karnını sıkıştıran korkuluğa doğru atıldı. Soluk soluğaydı, gözlerinin önünde her şey birbirine karışıyordu. Koşmak onu ısıtmamıştı, her yanı titriyordu hâlâ. Ama kısa aralıklarla yuttuğu soğuk hava çok geçmeden düzenli bir biçimde içine aktı, çok geçmeden titremeler arasında çekingen bir sıcaklık doğmaya başladı. Gözleri en sonunda gecenin uzamları üzerine açıldı.

Ne bir soluk ne bir ses, yalnız, bazı bazı, soğuğun kuma indirgediği taşların boğuk çıtırtısı bulandırıyordu, Janine'i çevreleyen yalnızlık ve sessizliği. Gene de bir an sonra, bir tür ağır dönüş, üzerindeki gökyüzünü sürüklüyormuş gibi geldi ona. Kuru ve soğuk gecenin derinliklerinde, artsız arasız biçimde binlerce yıldız oluşuyor ve hemen kopan ışıl ışıl buz parçaları ayrımsanmaz bir biçimde çevrene doğru kayıyordu. Janine bu akıp giden ateşleri izlemekten kendini alamıyordu. Onlarla birlikte dönüyordu ve aynı kımıltısız ilerleme onu yavaş yavaş en derin varlığıyla birleştiriyor, varlığında soğuk ve istek şimdi birbiriyle çarpışıyordu. Önünde, yıldızlar

düşüyordu birer birer, sonra çölün taşları arasında sönüyorlardı, Janine her seferinde geceye biraz daha açılıyordu. Soluk alıyor, soğuğu, insanların ağırlığını, çılgın ya da donmuş yaşamı, yaşamanın ve ölmenin uzun bunalımını unutuyordu. Korkudan kaçarak çılgınca, amaçsızca koştuğu bunca yıldan sonra, en sonunda duruyordu. Aynı zamanda, köklerini yeniden buluyormuş gibi geliyordu ona, artık titremeyen bedenine yeniden özsu yürüyordu. Karnını iyice korkuluğa bastırmış, devinen göğe doğru uzanmış, hâlâ altüst olmuş durumda olan yüreğinin de yatışmasını ve içinde sessizliğin başlamasını bekliyordu yalnızca. Burçların son yıldızları da salkımlarını çölün çevreninde biraz daha aşağıya bıraktılar, sonra kımıltısızlaştılar. O zaman, katlanılmaz bir tatlılıkla, gecenin suyu Janine’in içini doldurmaya başladı, soğuğu aşıp altında bıraktı, varlığının karanlık odağından yavaş yavaş yükseldi ve kesintisiz dalgalar biçiminde, iniltilerle dolu ağzına dek taştı. Bir an sonra, o soğuk toprağa devrilmişken, tüm gök üzerinde uzanıyordu.

Janine aynı önlemlerle döndüğünde, Marcel uyanmamıştı. Ama o yattığı zaman homurdandı, birkaç saniye sonra da birden doğruldu. Konuştu, Janine ne dediğini anlamadı. Kalktı, ışığı açtı, ışık tam yüzüne vurdu. Sallana sallana lavaboya gitti, burada bulunan maden suyunu şişeden uzun uzun içti. Tam yatağa sokulacağı sırada, ona baktı, hiçbir şey anlamadan. O ağlıyordu, iki gözü iki çeşme, bir türlü kendini tutamadan. “Bir şey yok, canım,” diyordu, “bir şey yok.”

DÖNME YA DA KARIŞIK BİR KAFA

“Çorba, çorba! Kafamın içini düzene sokmalıyım. Onlar dilimi keseli beri, neyin nesiyse bir başka dildir işleyip duruyor kafatasımın içinde, bir şey ya da biri konuşuyor, birden susuyor, sonra her şey yeniden başlıyor, of! Çok fazla şey işitiyorum, oysa kendim söylemiyorum bunları, çorba ki çorba! Sonra, ağzımı açacak oldum mu yerinden oynatılan çakıl taşlarının sesi gibi sesler çıkıyor. Düzen, bir düzen, diyor dil, aynı zamanda başka şeyden de konuşuyor, evet, her zaman düzen istedim ben. Hiç değilse bir şey kesin, gelip yerimi alacak misyoneri bekliyorum. Burada, yolun üstündeyim, Taghaza’dan bir saat uzakta, bir kaya döküntüsünün içine saklanmış, eski bir tüfeğin üstüne oturmuşum. Çölün üstüne gün doğuyor, şimdi hava çok soğuk, az sonra fazla sıcak olacak, bu memleket adamı deli eder, ben de bunca yıldır hesabı öyle bir şaşırmışım ki... Hayır, bir çaba daha! Misyoner bu sabah gelecek ya da bu akşam. Bir rehberle geleceğini işittim, ikisi tek bir deveyle gelebilir. Bekleyeceğim, bekliyorum; soğuk, soğuk titretiyor yalnız beni. Az daha sabret, pis köle!

“Öyle uzun zamandır sabrediyorum ki. Massif Central’in o yüksek yaylasında evimdeyken, kaba babam, görgüsüz anam, her gün şarap, domuzyağlı çorba, hele de şarap, kekre ve soğuk, sonra uzun kış, kar yığınları, tiksindirici eğreltiotları, ah! Gitmek istiyordum, birden onları bırakmak ve en sonunda yaşamaya başlamak istiyordum, güneş altında, duru suyla. Papaza inandım, papaz okulundan sözediyordu bana, her gün benimle ilgileniyordu, köyden geçerken duvarları sıyırarak yürüdüğü bu Protestan memlekette bol bol zamanı vardı. Bana bir gelecekten ve güneşten sözediyordu, Katoliklik güneştir, diyordu, kitap okutuyordu bana, kalın kafama Latince’yi soktu: ‘Akıllı çocuk, ama bir katır,’ ayrıca kafam öyle kalındır ki, yaşamım boyunca, kaç kez düşmeme karşın, hiç kanamadı: ‘İnek kafası,’ derdi babam olacak domuz. Papaz okulunda, çok gururluydular, Protestan ülkesinden gelmiş biri, bir utkuydu, Austerlitz güneşi gibi gördüler gelişimi. Güneş Pâlichon, ama alkol nedeniyle, kekre şarabı içtiler ve çocuklarının dişleri çürüktür, babayı öldürmek, buydu yapılması gereken, ama işe girişme tehlikesi yok, öyle ya, o çoktan öldü, acı şarap midesini deldi sonunda, o zaman, kala kala misyoneri öldürmek kalıyor.

“Onunla görülecek bir hesabım var, hocalarıyla da, o beni aldatan hocalarımla da, pis Avrupa’yla da, herkes beni aldattı. Görev de görev, hiç ağızlarından düşürmüyorlardı bu sözcüğü, gidin yabanıllara da söyleyin:

‘İşte, Tanrım, bakın ona, ne vurur ne öldürür hiçbir zaman, yumuşacık bir sesle buyurur, öteki yanağını uzatır, beylerin en büyüğüdür, seçin onu, bakın, beni nasıl daha iyi yaptı, aşağılayın beni, kanıtını alacaksınız.’ Evet, inandım işte, kendimi daha iyi buluyordum, şişmanlamıştım, nerdeyse yakışıklıydım, beni aşağılasınlar istiyordum. Yazın, Grenoble güneşinin altında, sıkı ve kara sıralar oluşturup yürüdüğümüz ve hafif giysiler giymiş kızlarla karşılaştığımız zaman, başımı, gözlerimi çevirmiyordum ben, beni aşağılamalarını bekliyordum, bazı bazı gülüyorlardı. Şöyle düşünüyordum o zaman: ‘Vursunlar bana, suratıma da tükürsünler,’ ama, doğrusu ya, gülmeleri de aynı şeydi, insanı yaralayan dişleri, sivri sivri uçları vardı, aşağılama ve acı tatlıydı! Kendimi suçlayıp durduğum zaman yönetmenim anlayamıyordu: ‘Yok, hayır, iyi bir yan var içinizde!’ İyi bir yan! Bende ekşi şarap vardı, hepsi buydu, böylesi de çok iyiydi, insan kötü değilse nasıl daha iyi olur ki, tüm öğrettiklerinden anlamıştım bunu. Hatta yalnız bunu anlamıştım, tek bir düşünceyle, akıllı katır olarak sonuna dek gidiyordum, cezalara koşuyordum, sıradanlıktan hoşlanmıyordum, kısacası, bir örnek olmak istiyordum ben de, beni görsünler diye, görünce de beni daha iyi kılana saygı sunsunlar diye, benim aracılığımla Tanrımı selamlayın.

“Yabanıl güneş! Doğuyor, çöl değişiveriyor, dağ siklameni rengi kalmadı artık, ey benim dağım, sonra kar, yumuşak ve gevşek kar, hayır, biraz gri bir sarı bu, büyük göz kamaşmasından önceki nankör saat. Hiçbir şey yok, çevrene dek hiçbir şey yok daha önümde, hâlâ hoş renklerin halkası içinde yaylanın silindiği yerde. Demir adı bunca yıldır kafamda zonklayan Taghaza. Bundan bana ilk sözeden manastırdaki yarı kör yaşlı papazdı, ama neden ilk olsun ki, tekti, öyküsünde beni etkileyen de tuzdan kent değildi, yakıcı güneşin altında ak duvarlar değildi, yabanıl insanlarının acımasızlığıydı ve tüm yabancılara kapalı kentti, buraya girmeyi deneyenlerden yalnızca biri, onun bildiği kadarıyla, yalnızca biri anlatabilmişti gördüğünü. Onu kamçılamışlar, yaralarına ve ağzına tuz basıp çöle kovmuşlardı, bir kezliğine de olsa acıma duygusu olan göçebelere rastlamıştı, şans işte, ben de onun öyküsünden yola çıkarak tuzu ve göğü, put evini ve kölelerini düşlüyordum, daha barbarı, daha kışkırtıcısı düşünülebilir miydi, evet, misyonum buydu, gidip onlara Tanrımı göstermeliydim.

“Papaz okulunda cesaretimi kırmak için söylevler çektiler bana, beklemek gerekirdi, bir misyon ülkesi değildi orası, olgunlaşmamıştım, özel olarak hazırlanmalı, kim olduğumu bilmeliydim, ayrıca denenmem

gerekirdi daha, sonra bakarlardı! Ama yok, hayır, evet, özel hazırlık ve deneyim için hep beklemeliydim, bu işler Cezayir'de oluyor ve beni yaklaştırıyordu, gerisine gelince, kalın kafamı sallıyor ve aynı şeyi yineliyordum, en barbarların arasına gitmek, onların yaşamını yaşamak, onlara kendi memleketlerinde, hatta put evlerinde bile, kendi Tanrımın gerçeğinin daha güçlü olduğunu göstermek. Beni aşağılayacaklardı, hiç kuşku yok, ama aşağılamalar korkutmuyordu beni, kanıtlama için zorunluydu bunlar, hem de bunlara katlanma biçimimle bu yabanılları etki altına alacaktım, güçlü bir güneş gibi. Güçlü, evet, dilime doladığım sözcük buydu, saltık gücü düşlüyordum, yere diz çöktürtenini, karşıtı uzlaşmaya zorlayanını, onu en sonunda inanca döndürenini; karşıt ne denli kör, acımasız, kendinden emin, kanısı içine kefenlenmiş olursa, yanıldığını söylemesi de bozgununa yol açanın krallığını o denli kesinlerdi. Azıcık yolunu şaşırmış iyi insanları dine döndürmek, bizim papazların zavallı ülküsü buydu işte, bunca güçleri olup da bunca az şey göze aldıkları için küçümsüyordum onları, inanç yoktu bunlarda, bendeyse vardı, cellatların kendilerince tanınmak, onlara diz çöktürtmek, onlara 'Tanrım, işte utkun!' dedirtmek, kısacası, bir kötüler ordusu üzerinde yalnız sözle hüküm sürmek istiyordum. Ya! Bu konuda doğru düşündüğümden kuşkum yoktu, başka türlü hiçbir zaman pek emin olamazdım kendimden, ama bir düşünceye vardıysam bir daha bırakmam artık, gücüm budur, benim gücüm, hepsinin acıdığı gücüm!

"Güneş daha da yükseldi, alnım yanmaya başlıyor. Çevremde taşlar boğuk boğuk çıtırdıyor, yalnız tüfeğin namlusu serin, çayırlar gibi, akşam yağmuru gibi serin, hani eskiden, çorba usul usul pişerken annemle babamın beni beklediği zamanlardaki gibi, bazı bazı gülümserlerdi bana, belki de severdim onları. Ama bitti, yolun üstünde bir sıcaklık perdesi yükselmeye başlıyor, gel, misyoner, seni bekliyorum, şimdi bildiriye ne yanıt vermek gerektiğini biliyorum, yeni hocalarım dersimi verdi, haklı olduklarını biliyorum, aşkın hesabını görmek gerek. Cezayir'de, papaz okulundan kaçtığım zaman, başka türlü düşünüyordum onları, bu barbarları, düşlemlerimde bir tek şey doğruydu, bunlar kötü insanlardı. Ben okul kasasını çalmış, dinsel giysiyi atmıştım, Atlas'ı, yüksek yaylaları ve çölü geçtim, Transsaharienne'in şoförü dalga geçiyordu benimle: 'Oraya gitme,' diyordu, evet, o da, nesi vardı ki hepsinin böyle, sonra yüzlerce kilometre kum dalgaları, darmadağın, ilerler, sonra yelin altında geriler; sonra gene dağ, sivri sivri tepeleri, kara kara tepeleri, demir gibi kesici sırtları, bundan

sonra da boz, sonu gelmez, sıcaktan uluyan, ateşlerle diken diken olmuş binlerce aynasıyla insanı yakan çakıl denizinden buraya, karaların toprağıyla beyaz ülkenin sınırına, tuz kentinin yükseldiği yere gitmek için bir rehber bulmam gerekmişti. Sonra rehberin benden çaldığı para, bönlük bu ya, göstermiştim ona parayı, ama yolda bıraktı beni, tam da burada, bir de vurduktan sonra: ‘Köpek, işte yol, git, git oraya, gösterirler sana,’ onlar da gösterdiler, evet ya, gece dışında, durup dinlenmeden vuran, parıltı ve gururla vuran güneş gibiler, şu anda da yaman vuran, birden yerden çıkan yakıcı mızraklarla vuran güneş gibi, gölgeye gitmeli, evet gölgeye, büyük kayanın altına, her şey iyiden iyiye karışmadan.

“Gölge iyi burada. Tuz kentinde, ak sıcakla dolu bu haznede nasıl yaşayabilir insan? Kazmalarla yontulmuş, kabaca düzeltilmiş, dik duvarların her birinin üstünde, kazmanın bıraktığı kertikler, göz kamaştıran pullar gibi dikiliyor, dağılmış sarı kumlar biraz sarartıyor bunları, yel dik duvarları ve taraçaları temizlerse, o başka, o zaman, kendisi de mavi kabuğuna dek temizlenmiş göğün altında, her şey şimşeksi bir aklıkla parlar. Bu günlerde, kımıltısız yangının ak sekiler üzerinde saatlerce çıtırdadığı bu günlerde kör oluyordum, sekiler birbiriyle birleşir gibi görünüyordu, sanki, geçmiş bir günde, birlikte bir tuz dağına saldırmışlar, onu önce düzlemişler, sonra, kitlesinin üstünde, sokaklar, ev içleri, bir de pencereler oymuşlardı ya da sanki, evet, böylesi daha iyi, ak ve yakıcı cehennemlerini bir kaynar su üfleciyle biçmişlerdi, ancak gün ortasının sıcağının varlıklarla her türlü bağıntıyı yasakladığı, aralarına görünmez alevlerden, kaynayan kristallerden parmaklıklar diktiği, gecenin soğuğunun da geliyorum demeden onları kaya tuzu kabuklarında dondurup kuru bir buzulun gece insanlarına, dört köşe tuz kulübelerinde birdenbire titremeye başlayan kara eskimolara döndüren bu çöl ortasındaki bu çukurda, her türlü yaşamdan otuz gün uzakta kalan bu çukurda oturamayacaklarını gösterecek kadar. Kara, evet, öyle ya, uzun kara kumaşlar giymişler, sonra tırnaklarına kadar her yanlarını kaplayan tuz, gecelerin kutup uykusunda acı acı çiğnenen tuz, parlak bir yarığın çukurundaki tek kaynağa gelen suyla içilen, bazı bazı koyu renkli giysilerinin üzerinde yağmur sonlarında sümüklüböcek izlerine benzer izler bırakan tuz.

“Yağmur, ey Efendimiz, tek bir gerçek yağmur, uzun, sert, senin göğünün yağmuru! O zaman korkunç kent azar azar kemirilerek ağır ağır, karşı konmaz biçimde çöker en sonunda, yapışkan bir sel içinde tümden erir, yırtıcı insanlarını kumlara doğru götürür. Tek bir yağmur, Efendimiz!

Ne diyorum ben, ne efendisi, efendi onlar! Kısır evleri üzerinde, maden ocağında öldürttükleri kara köleleri üzerinde hüküm sürüyorlar, Güney ülkelerinde kesilmiş her tuz tabakası bir adam değerinde, yas örtüleriyle örtülü olarak, sokakların madensi aklığı içinde sessiz sessiz geçiyorlar, sonra gece olup da tüm kent süt gibi bir hayalete benzeyince, eğiliyor tuzdan duvarları hafiften parlayan evlerin karanlığına giriyorlar. Uyuyorlar, ağırlıksız bir uykuyla uyuyorlar, uyanır uyanmaz da buyuruyorlar, vuruyorlar, tek bir halk olduklarını, tanrılarının gerçek olduğunu, boyun eğmek gerektiğini söylüyorlar. Bunlar benim efendilerim, acımayı bilmiyorlar ve efendiler gibi, yalnız olmak, yalnız ilerlemek, yalnız hüküm sürmek istiyorlar, değil mi ki tuzda ve kumlarda soğuk bir yakıcı kent kurma gözüpekliğini yalnız onlar göstermişler. Bense...

“Ne ezilme bu böyle sıcak yükselince terliyorum, onlarsa hiç, şimdi gölge de ısınıyor, üst yanımdaki taşın üstünde güneşi duyuyorum, dövüyor, bir çekiç gibi dövüyor tüm taşları, öğlenin müziği bu, öğlenin engin müziği, yüzlerce kilometre üzerinde havanın ve taşların titreşimi, eskisi gibi sessizliği duyuyorum. Evet, aynı sessizlikti, bundan yıllarca önce bekçiler, güneşin altında beni onlara, alanın ortasına götürdükleri zaman da aynı sessizlik karşılamıştı beni, bu alandan iç içe sekiler yavaş yavaş katı mavi göğün leğeninin kıyılarında dinlenen kapağına doğru yükseliyordu. Oradaydım, dizüstü bu ak kalkanın çukuruna fırlatılmıştım, gözlerim tüm duvarlardan çıkan tuz ve ateş kılıçlarıyla kemirilmiş, yorgunluktan apak olmuş, kulağım rehberin indirdiği yumrukla kanar durumda, onlarsa kocaman, kara, hiçbir şey söylemeden bana bakıyorlardı. Gün ortasına gelmişti. Demir güneşin vuruşları altında, gök, ağarıncaya dek ısınmış sac tabakası ağır ağır çınlamaktaydı, aynı sessizlikti ve onlar bana bakıyorlardı, zaman geçiyordu, bir türlü bitmiyordu bana bakmaları, bense bakışlarına dayanamıyordum gittikçe daha çok soluyordum, en sonunda ağladım, birdenbire sessizce sırtlarını döndüler bana ve hep birlikte aynı yönde gittiler. Dizlerimin üstündeydim, kırmızılı karalı bez pabuçlarında, tuzdan parlayan ayaklarının burunları biraz kalkık, topukları hafiften yeri döverek, koyu renk giysi boyunca kalktığını görüyordum yalnızca, sonra, alan boşalınca beni put evine götürdüler.

“Bugünkü gibi kayanın dibine çömelip oturmuş durumda, başımın üstünde ateş taşın derinliğini delip geçe geçe, ötekilerden biraz daha yüksek, tuzdan bir surla çevrili, ışıltılı bir karanlıkla dolu put evinin gölgesinde birkaç gün kaldım. Birkaç gün ve bana bir çanak tuzlu veriyor,

önüme de tavuklara yem verir gibi taneler atıyorlardı, topluyordum. Gündüz kapı kapalı kalıyor, gene de gölge daha hafif oluyordu, sanki karşı durulmaz güneş tuz kitleleri içinden akmayı da başarıyormuş gibi. Ne lamba ne bir şey, ama, duvarlar boyunca el yordamıyla yürürken, kurumuş hurma yapraklarından duvarları süsleyen taçlar geliyordu elime, sonra, dipte, kabaca yontulmuş küçük bir kapı, kolunu parmağımın ucuyla tanıyordum. Birkaç gün, uzun zaman sonra, günleri de, saatleri de sayamıyordum, ama tanelerimi şöyle böyle on kez atmışlardı, pisliklerim için de bir çukur oymuştum, boşu boşuna örtüyordum üzerini, in kokusu hep yüzüyordu havada, uzun zaman sonra, evet, kapının iki kanadı da açıldı ve içeri girdiler.

"Bir köşede çömelip otururken, içlerinden biri bana doğru geldi. Yanağımda tuzun ateşini duyuyordum, yaprakların tozlu kokusunu içime çekiyordum, gelişine bakıyordum. Bir metre ötemde durdu, sessizce bana bakıyordu, işaret etti, kalktım, esmer at yüzünde anlatımsız, parlak maden gözlerini bana dikiyordu, sonra elini kaldırdı. Hep öyle duyarsız, beni alt dudağımdan yakaladı, ağır ağır büktü, etimi koparıncaya dek, sonra, parmaklarını gevşetmeden, beni kendi çevremde döndürdü, odanın ortasına dek geriletti, öyle deli gibi, ağzım kan içinde, diz çökeyim diye dudağımı çekti, sonra duvar boyunca sıralanmış olan öteki adamların yanına gitmek üzere döndü. Ardına dek açılmış kapıdan içeri giren gölgesiz günün dayanılmaz sıcağında inleyişime bakıyorlardı, sonra bu ışıkta rafia saçlı büyücü beliriverdi, gövdesi incilerden oluşmuş bir zırhla kaplı, saptan bir etek altında bacakları çıplak, kamış ve telle yapılıp üzerinde gözler için iki kare delik açılmış bir maskeyle. Arkasından çalgıcılar ve kadınlar geliyordu, bedenlerinden hiçbir şey belli etmeyen ağır ve alacalı giysilerle. Dipteki kapının önünde dans ettiler, ama pek dizemi olmayan kaba bir danstı bu, kımıldıyorlardı, hepsi buydu işte, en sonunda büyücü arkamdaki küçük kapıyı açtı, efendiler kımıldamıyor, bana bakıyorlardı, arkaya döndüm ve putu gördüm, çifte balta başını, bir yılan gibi kıvrılmış demir burnunu gördüm.

"Beni bunun önüne, bir oturtmalığın dibine götürdüler; kara, acı, çok acı bir su içirdiler, hemen sonra başım yanmaya başladı, gülüyordum, işte aşağılanma, aşağılandım. Beni soydular, kafamı ve bedenimi kazıdılar, yağla yıkadılar, yüzümü su ve tuza batırılmış iplerle dövdüler, ben gülüyor ve başımı çeviriyordum, ama, her seferinde iki kadın beni kulaklarımdan yakalayıp yüzümü yalnızca dört köşe gözlerini gördüğüm büyücünün

vuruşlarına sunuyordu, hep gülüyordum, kanlar içinde. Durdular, hiç kimse konuşmuyordu, benden başka, kafamda çorba şimdiden kaynamaya başlıyordu, sonra beni kaldırdılar ve gözlerimi puta dikmeye zorladılar, gülmüyordum artık. Şimdi hizmet etmek, tapmak üzere ona adandığımı biliyordum, hayır, gülmüyordum, korku ve acıdan boğuluyordum. Ve burada, bu ak evde, güneşin dışardan özenle yaktığı bu duvarlar arasında, yüzüm gerilmiş, belleğim bitmiş durumda, evet, bu put için dua etmeyi denedim, bir o vardı, hatta korkunç yüzü dünyanın gerisinden daha az korkunçtu. İşte o zaman ayak bileklerimi adımının uzunluğunca serbest bir iple bağladılar, gene dans ettiler, ama bu kez putun önünde, sonra efendiler bir bir çıktı.

“Kapı arkalarından kapanınca, gene müzik, sonra büyücü kabuklardan bir ateş yaptı, çevresinde tepiniyor, karaltısı ak duvarların köşelerinde kırılıyor, düz yüzeylerde çırpınıyor, odayı dans eden gölgelerle dolduruyordu. Kadınların beni sürüklediği yere bir dörtgen çizdi, ellerinin kuru ve yumuşak olduğunu duyuyordum, yanıma bir kâse suyla küçük bir yığın tane koydular ve bana putu gösterdiler, gözlerimi hep onun üzerine dikip öyle durmam gerektiğini anladım. O zaman büyücü birer birer ateşin yanına çağırdı onları, birkaçını dövdü, inliyorlardı, sonra, daha büyücü dans ederken gidip tanrımızın, putun önünde secdeye kapandılar, hepsini odadan dışarı çıkarttı, en sonunda yalnız biri kaldı, çok genç biri, çalgıcıların yanına çömelip oturmuş ve daha dövülmemişti. Büyücü onu bir saç örgüsünden tutuyor, saçı yumruğunun üstünde gittikçe daha çok büküyordu, kadın, gözleri dışarda, ters dönüyor, en sonunda da sırtüstü düşüyordu. Büyücü onu bırakarak bağırdı, çalgıcılar duvara döndüler, bu arada kare gözlü maskenin arkasında, çığlık olmayacak ölçüde kabarıyor, kadın bir tür nöbet içinde yerde yuvarlanıyordu, en sonunda dört ayak üstünde, başı birleşmiş kolları içinde saklı durumda, o da bağırdı, ama boğuk boğuk, işte o zaman büyücü, ulumaya ve puta bakmaya ara vermeden, çabucak, sertçe yakalayıverdi onu, kadının şimdi giysisinin ağır kıvrımları altına gömülmüş yüzünü görmeye olanak bırakmadı. Ben de yalnız mı yalnız, yolumu şaşırmış durumda, bağırmadım mı; evet, bir tekme beni duvarın fırlatıncaya dek, putuma doğru dehşetle ulumadım mı; tuzu dişleyerek, şimdi, öldürmem gereken adamı beklerken, dilsiz ağzımla, kayayı ısırdığım gibi.

“Şimdi, güneş göğün orta yerini azıcık geride bıraktı. Kayanın yarıkları arasından, göğün fazlasıyla ısınmış madeninde açtığı deliği görüyorum, benimki gibi kalabalık bir ağız, renksiz çölün üzerine durmamacasına alev

çiçekleri kusuyor. Önümdeki yolda hiçbir şey, çevremde bir toz bile yok, arkamda, beni arıyor olmalılar, hayır, henüz aramıyorlar, kapıyı yalnızca akşamüzeri açıyorlardı, ben de bütün gün putun evini temizledikten, sunguları yeniledikten sonra, biraz çıkabiliyordum, akşam da tören başlıyordu; kimilerinde dövülüyor, kimilerinde dövülmüyordum, ama her zaman puta hizmet ediyordum, imgesi belleğe, şimdi de umuda demirle kazılmış olan puta. Hiçbir zaman herhangi bir tanrı bana bu denli egemen olmamış, beni bu denli tutsak etmemişti, gece gündüz, tüm yaşamım ona adanmıştı, sonra acı ve acı yokluğu da, sevinç demezler miydi buna, onun işiydi hatta, evet evet, istek, hemen her gün, görmeden işittiğim (çünkü şimdi dayak yemek istemiyorsam, duvara bakmalıydım) o kişilikten yoksun ve kötü edimde hazır bulunmaktan kaynaklanan istek. Yüzüm tuza yapışmış durumda, duvarda oynaşan hayvansı gölgelerin egemenliği altında, uzun çığlığı dinliyordum, gırtlağım kuruyor, şakaklarımı ve karnımı cinsellikten yoksun bir yakıcı istektir sıkıyordu. Günler günleri izliyordu böylece, birbirinden zor ayırt ediyordum günleri, sanki kavurucu sıcakta ve tuz duvarların sinsi yansımasında suya kesiyorlardı, zaman biçimsiz bir şapırtıdan başka bir şey değildi, yalnız, düzenli aralıklarla, acı ya da cinsel haz çığlıkları patlıyordu üzerinde, zamandışı, uzun gün, kayalardan oluşmuş evimin üstünde yırtıcı güneş nasıl hüküm sürüyorsa, put da öyle hüküm sürüyordu o günde, o zaman olduğu gibi şimdi de mutsuzluktan ve istekten ağlıyorum, kötü bir umut yakıyor beni, ihanet edeceğim, tüfeğimin namlusunu ve içinde ruhunu koyveriyorum, ruhunu ya, yalnız tüfeklerin ruhu vardır, ya! Evet, dilimi kestikleri zaman, kinin ölümsüz ruhuna tapmayı öğrendim!

“Ne çorba ne azgınlık, ra, ra, ra, sıcaktan ve öfkeden sarhoş, tüfeğimin üstüne yatıp yerlere kapanmışım. Kim bu soluyan? Bu bitmek bilmeyen sıcağa, bu beklemeye dayanamıyorum, onu öldürmeliyim. Ne bir kuş ne bir ot dalı, taş, kısır bir istek, sessizlik, onların çığlıkları, içimde konuşan bu dil ve beni sakat bırakmalarından beri, gecenin, tanrıyla birlikte tuzdan inime kapanmış durumda düşlediğim gecenin suyundan bile yoksun olan dümdüz ve ıssız acı. Serin yıldızları ve karanlık çeşmeleriyle yalnız gece kurtarabilirdi beni, beni en sonunda insanların kötü tanrılarının elinden alabilirdi, ama içeriye kapatılmıştım hep, onu izleyemiyordum. Öteki daha gecikecek olursa, hiç değilse gecenin çölden yükselip göğü kaplayışını görebileceğim, soğuk bir altın asma olarak göğün en yüksek noktasından sarkacak, gönlümce içebileceğim oradan, artık canlı ve esnek etten hiçbir

kasın serinletmediği bu kara ve kurumuş deliği nemlendirebileceğim, çılgınlığın beni dilimden ettiği bu günü en sonunda unutabileceğim.

“Nasıl da sıcaktı, nasıl da sıcaktı, tuz eriyordu, en azından ben öyle sanıyordum, hava gözlerimi kemiriyordu, büyücü de maskesiz girdi. Grimsi bir paçavranın altında nerdeyse çıplaktı, yeni bir kadın geliyordu ardından, kadının kendisine putun maskesini veren bir dövmeyle kaplı yüzü bir kötü put şaşkınlığından başka bir şey belirtmiyordu. Yalnızca ince ve düz bedeni yaşıyordu, büyücü iç odanın kapısını açınca bu beden yere yığılıverdi. Sonra büyücü bana bakmadan çıktı, sıcak yükseliyordu, kımıldamıyordum, put bu kımıltısız ama kasları usul usul oynayan bedenin üstünden bana bakıyordu ve ben yaklaştığım zaman kadının put yüzü değişmedi. Yalnız, üzerime dikilince gözleri büyüdü, ayaklarım ayaklarına dokunuyordu, o zaman sıcak ulumaya başladı, kadın put da hiçbir şey söylemeden, büyümüş gözleriyle hep bana bakarak, yavaş yavaş sırtüstü devrildi, bacaklarını ağır ağır karnına doğru çekti, dizlerini usulca ayırarak kaldırdı. Ama, büyücü beni gözetliyordu, hemen arkasından içeriye girdiler ve beni kadından kopardılar, günah yerine vura vura korkunç dövdüler, günah! Hangi günah, nerede o, erdem nerede, duvara yapıştırdılar beni, çelik bir el çenelerimi sıktı, bir başkası ağzımı açtı, kanayıncaya dek dilimi çekti, ben miydim bu hayvan çığlığıyla haykıran; kesici ve serin, evet, en sonunda serin bir okşayış geçti dilimin üstünden. Kendime geldiğim zaman, duvara yapışmış durumda, katılaşmış kanla kaplıydım, tuhaf kokulu bir kuru ot tıkacı vardı ağzımda, artık kanamıyordu, ama boşalmıştı ve bu boşlukta yalnızca kıvrandıran bir sızı yaşamaktaydı. Kalkmak istedim, düştüm, mutluydum, en sonunda öleceğim için umutsuzca mutluydum, ölüm de serindir ve gölgesinde hiçbir tanrı barınmaz.

“Ölmedim, bir gün, benimle aynı zamanda, genç bir kin ayağa kalktı, dipteki kapıya doğru yürüdü, onu açtı, arkasından kapattı, benimkilere lanet ediyordum, put oradaydı ve bulunduğum deliğin dibinde, ona dua etmekten de iyisini yaptım, ona inandım ve o zamana dek tüm inandıklarımı yadsıdım. Selam, güç ve erkti o, parçalanabilirdi, ama inancından döndürülemezdi, boş ve paslı gözleriyle başımın yukarısından bakıyordu. Selam, efendiydi, tek efendiydi, tartışılmaz niteliği kötülüktü, iyi efendi yoktur. İlk olarak, aşağılama zoruyla, tüm bedenim tek bir sızıyla haykırarak, kendimi ona bıraktım, kötücül düzenini beğendim, onda dünyanın kötü ilkesine taptım. Ülkesinin, tuz dağından yontulmuş, doğadan ayrılmış, çölün geçici ve ender çiçeklenmelerinden bile yoksun, güneşin ya

da kumların bile bildiği şu rastlantı ya da sevgilerden, aykırı bir buluttan, azgın ve geçici bir yağmurdan bile uzak, kısır kentin, köşeleri dik, odaları dörtgen, adamları katı düzen kentinin tutsağı olarak, bana öğretilmiş olan uzun tarihi yadsıdım. Beni aldatmışlardı, yalnızca kötülüğün krallığı çatlaksızdı, beni aldatmışlardı, gerçek dört köşeli, ağır, yoğundur, ayrım götürmez, iyilik bir düş, hep ertelenen ve tüketici bir çabayla sürdürülen bir tasarı, hiçbir zaman erişilemeyen bir sınırdır, krallığı olanaksızdır. Yalnızca kötülük sınırlarına dek gidebilir ve kesinlikle hüküm sürebilir, gözle görülür krallığını yerleştirmek üzere ona hizmet etmek gerekir, sonrasını düşünürüz, hem ne demek oluyor ki bu, yalnız kötülük ortada, kahrolsun Avrupa, kahrolsun mantık, onur ve haç. Evet, efendilerimin dinine geçmeliydim, evet evet, köleydim, ama ben de kötüysem, köle değilim demektir, bukağılı ayaklarıma ve dilsiz ağzıma karşın. Ah! Bu sıcak deli ediyor beni, katlanılmaz ışığın altında çöl her yandan bağırıyor ve onu, ötekini, adı bile tepemi attırtan iyilik tanrısını yadsıyorum, çünkü şimdi tanıyorum onu. Düş kuruyor ve yalan söylemek istiyordu, artık sözü insanları yanıltmasın diye dilini kestiler, kafasına, zavallı kafasına bile çiviler çaktılar, şu benim kafam gibi, ne çorba, öyle yorgunum ki, zelzele olmadı, kuşkum yok, öldürdükleri doğru değildi, inanmayı yadsıyorum, doğru kişiler yoktur, amansız gerçeğin hüküm sürmesini sağlayan kötü efendiler vardır yalnızca. Evet, yalnızca put tutuyor erki elinde, bu dünyanın tek efendisi o, kin de buyruğu, her türlü yaşamın kaynağı, serin su, ağzı donduran ve mideyi yakan nane gibi serin.

“O zaman değiştim, anladılar bunu, onlara rastladığım zaman ellerini öpüyordum, onlardan biriydim, onlara durmamacasına hayran kalıyor, onlara güveniyordum, beni sakatladıkları gibi yakınlarımı da sakatlayacaklarını umuyordum. Ve misyonerin gelmek üzere olduğunu öğrenince, ne yapmam gerektiğini anladım. Bu tıpkı ötekiler gibi gün, bunca zamandır süregelen aynı kör edici gün! İkindi sonu, çukur yerin tepesinde koşan bir nöbetçi belirmişti, birkaç dakika sonra da kapısı kapalı put odasına sürüklenmiştim. Aralarından biri haç biçimindeki kılıcıyla gözdağı vererek yerde, gölgede tutuyordu beni ve sessizlik uzun zaman sürdü, sonra genellikle sakin olan kent bilinmedik bir sesle, insan sesleriyle doldu, bu sesleri uzun zaman tanıyamadım, çünkü benim dilimi konuşuyorlardı, ama onlar çınlar çınlamaz kılıcın ucu gözlerimin üzerine indi, bekçim sessiz sessiz bana bakıyordu. Hâlâ işittiğim iki ses yaklaştı o zaman, biri bu evin neden korunduğunu, teğmenine kapıyı kırmak gerekip gerekmediğini soruyordu, öteki, kısaca, ‘Hayır,’ diyor, kısa bir süre sonra

da, bir anlaşma yapıldığını, surların dışında kalmaları ve törelere saygı göstermeleri koşuluyla kentin yirmi kişilik bir garnizonu kabul ettiğini ekliyordu. Asker güldü, yelkenleri indiriyorlar, ama subay bilmiyordu, ne olursa olsun, çocuklara bakmak üzere ilk kez birini kente almayı kabul ediyorlardı, papaz bakacaktı, sonra bölgeyle ilgilenilecekti. Öteki askerler orada olmazsa papazın orasını keseceklerini söyledi: ‘Yok, hayır,’ diye yanıtladı subay, ‘hatta Peder Beffort garnizondan önce gelecek, iki gün içinde burada olacak.’ Kulaklarım duymuyordu artık, bıçağın altında donup kalmıştım, kötüydüm, iğnelerden ve bıçaklardan oluşmuş bir tekerlek dönüyordu içimde. Deliydi bunlar, deliydi, kentlerine, yenilmez güçlerine, gerçek tanrıya el sürdürtüyorlardı, ötekinin, gelecek olanın da dili kesilmeyecekti, hiçbir şey ödemeden, aşağılamaya uğramadan, küstah iyiliğiyle hava atacaktı. Kötülüğün egemenliği geciktirilecekti, gene kuşku doğacaktı, olanaksız iyiliği düşlemekle, tek olanaklı krallığın gelmesini çabuklaştıracak yerde, kısır çabalar harcanarak zaman yitirilecekti. Beni tehdit eden kılıca bakıyordum, ey dünya üzerinde hüküm süren tek güç! Ey güç! Ve kent yavaş yavaş gürültülerinden boşalıyordu, kapı en sonunda açılmıştı; yalnız, yanmış, üzgün kaldım putla, ona yeni inancımı, gerçek efendilerimi, zorba Tanrı’mı kurtaracağıma, neye mal olursa olsun, iyi ihanet edeceğime yemin ettim.

“Ra, sıcak azalıyor biraz, taş titremiyor artık, deliğimden çıkabilir, çölün birbiri ardından sarı ve toprak rengiyle, sonra morla kaplanışına bakabilirim. Bu gece uyumalarını bekledim, kapının kilidini sıkıştırdım, her zamanki, iple ölçülü adımlarımla çıktım, sokakları biliyordum, eski tüfeği nerede bulacağımı, hangi çıkışın beklenmediğini biliyordum ve çöl biraz koyulaşırken karanlığın bir avuç yıldız çevresinde solgunlaştığı saatte buraya geldim. Şimdi, bana öyle geliyor ki, günler ve günlerdir bu kayalar arasında gizlenmişim. Çabuk, çabuk, ah, çabuk gelsin! Az sonra, beni aramaya başlayacaklar, her yandan yollara uçacaklar, kendileri için, kendilerine daha iyi hizmet etmek için ayrıldığımı bilemeyecekler, bacaklarım zayıf, açlıktan ve kinden sarhoş. O, o, orada, ra ra, yolun sonunda iki deve büyümekte; rahvan koşarak, şimdiden kısa gölgelerle çifteleşmiş olarak, o her zamanki canlı ve dalgın gidişleriyle koşuyorlar!

“Tüfek, çabuk! Ve çabucak dolduruyorum. Ey put, oradaki tanrım, gücün sürsün, aşağılama kat kat artsın, cehennemlikler dünyası üzerinde kin amansızca hüküm sürsün, kötü her zaman için efendi olsun, krallık en sonunda kara zorbaların acımasızca tutsaklaştırıp sahip olacakları biricik

tuz ve demir kentinin olsun! Ve şimdi, ra ra, acımaya ateş, güçsüzlüğe ve sevgisine ateş, kötülüğün gelişini geciktiren her şeye ateş, iki kez ateş, işte devriliyorlar, düşüyorlar, develer de çevrene doğru kaçıyor, çevrende lekesiz gökte bir kuş kaynacı yükseliverdi. Gülüyorum, gülüyorum, o nefret uyandıran giysisinin içinde kıvranıyor, biraz başını kaldırıyor, beni görüyor, beni, bukağılanmış çok güçlü efendisini, neden gülümsüyor ki bana, bu gülümsemeyi eziyorum! İyiliğin suratında dipçiğin şaklaması ne güzel, bugün, en sonunda bugün, her şey tamam ve çölde her yanda, buradan saatlerce ötelere kadar, çakallar olmayan yeli kokluyor, sonra yürüyüşe geçiyorlar, sabırlı bir tırısla, kendilerini bekleyen leş şölenine doğru. Utku! Kollarımı göğe doğru uzatıyorum, o da duygulanıyor, karşı uçta mor bir gölge seziliyor; ey Avrupa geceleri, yurt, çocukluk, utku dakikasında ne diye ağlamam gerekiyor ki?

"Kımıldadı, hayır, gürültü başka yerden geliyor, orada, öbür yanda onlar var, işte koyu kuş sürüsü gibi koşup geliyorlar; efendilerim, üzerime yumuluyorlar, yakalıyorlar beni, ah! Ah! Evet, vurun, karnı deşilmiş ve uluyan kentlerinden korkuyorlar, çağırdığım öç alıcı askerlerden korkuyorlar, gereken de buydu kutsal kentte. Şimdi savunun kendinizi, vurun, bana vurun önce, gerçek sizde! Ey benim efendilerim, sonra askerleri yenecekler, sözü ve aşkı yenecekler, çölleri aşacaklar, denizleri geçecekler, Avrupa'nın ışığını kara peçeleriyle dolduracaklar; karına vurun, evet, gözlere vurun, kıtaya tuzlarını ekecekler, her türlü bitki, her türlü gençlik sönecek ve ayakları bukağılanmış dilsiz kalabalıklar gerçek imanın acımasız göğü altında, dünyanın çölünde yanımda yol alacaklar, yalnız olmayacağım artık. Ah! Kötülük, bana ettikleri kötülük, azgınlıkları iyi bir şey ve şimdi kol ve bacaklarımı koparmaya giriştikleri bu savaş eyerinin üstünde, acıyın, gülüyorum, beni çarmıha çivileyen bu vuruşu seviyorum.

....

"Çöl ne kadar sessiz! Şimdiden gece olmuş ve yalnızım, susuzum. Beklemek daha, kent nerede, uzaktaki bu gürültüler, belki de yengiye ulaşmış askerler, hayır böyle olmaması gerek, yengiye ulaşmış olsalar bile yeterince kötü değiller, hüküm sürmesini bilemeyecekler, daha iyi olmak gerektiğini söyleyecekler gene ve gene kötülükle iyilik arasında milyonlarca insan, parçalanmış, şaşkın, ey put, ne diye bıraktın beni? Her şey bitti, susadım, bedenim yanıyor, gözlerim karanlık geceyle doluyor.

"Bu uzun, bu çok uzun düş, uyanıyorum, hayır, ölmek üzereyim; şafak söküyor, ilk ışık, gün başka canlılar için, benim içinse, amansız güneş,

sinekler. Konuşan kim, hiç kimse, gök aralanmıyor, hayır, hayır, Tanrı çölde konuşmaz, iyi de ‘Kin ve güç için ölmeye razı olursan, bizi kim bağışlayacak?’ diyen bu ses nereden geliyor? İçimde başka bir dil mi, yoksa ayaklarımın dibinde, ölmek istemeyen ve ‘Cesaret, cesaret, cesaret!’ deyip duran mı? Ah! Yeniden yanılmış olsaydım! Eskiden kardeş olan insanlar biricik kurtuluş yolumuz, ey yalnızlık, beni bırakmayın! İşte, işte, kimsin sen; parçalanmış, ağzı kan içinde, sensin büyücü, askerler seni yendiler, tuz yanıyor orada, sensin, sevgili efendim! Bırak bu kindar yüzü, şimdi iyi ol, aldandık, yeniden başlayacağız, bağışlama ülkesini yeniden kuracağız, ben evime dönmek istiyorum. Evet, yardım et bana; tamam, elini uzat, ver...”

Geveze kölenin ağzına bir avuç tuz doldu.

DİLSİZLER

Kış ortasıydı, gene de parıl parıl bir gün yükseliyordu şimdiden canlanmış kentin üstünde. Dalgakıranın ucunda, deniz ve gök aynı parıltıda birbirine karışıyordu. Yvars gene de görmüyordu bunu. Limana yukarıdan bakan bulvarlar boyunca ağır ağır aracını sürüyordu. Bisikletin dönmez pedalının üstünde sakat bacağı kımıltısızdı, ötekiyse gecenin nemiyle hâlâ ıslak döşeme taşlarıyla başa çıkacağım diye çabalayıp duruyordu. Selesinin üstünde ufacık, başını kaldırmadan, eski tramvay raylarından sakınıyor, kendisini geçen otomobillere yol vermek için gidonunu birden çevirerek çekiliyor, zaman zaman da Fernande'ın öğle yemeğini koyduğu azık çantasını dirseğiyle böğrüne doğru yolluyordu. O zaman, acı acı, çantanın içeriğini düşünüyordu. İki dilim köy ekmeğinin arasında, sevdiği İspanyol usulü omlet ya da yağda kızarmış biftek yerine yalnızca peynir vardı.

Atölyenin yolu hiçbir zaman böylesine uzun gelmemişti ona. Yaşlanıyordu, bu da vardı. Kırk yaşında, hem de bir bağ çubuğu kadar kuru kalmış olmasına karşın, kasları o denli çabuk ısınmıyordu. Bazı bazı, otuz yaşında bir atletin "eski asker" diye nitelendiği spor haberlerini okurken, omuz silkerdi. "O eski askerse, ben şimdiden azrailliğim," derdi Fernande'a. Bununla birlikte, gazetecinin tümden haksız olmadığını bilirdi. Otuz yaşında, soluğu zayıflamaya başlamıştır bile, fark edilmez bir biçimde. Kırk yaşında, daha azraillik sayılmaz insan, hayır, ama buna hazırlanır uzaktan uzağa, biraz önceleyerek. Kentin öbür ucuna, fıçı atölyesine giden yol boyunca, artık çoktandır denize bakmaması da bundan değil miydi? Yirmi yaşındayken denize bakmaktan bıkmazdı; deniz plajda mutlu bir hafta sonu vaat ederdi ona. Topallığına karşın ya da topallığı nedeniyle, yüzmeyi hep sevmişti. Sonra yıllar geçmişti, Fernande girmişti araya, oğlanın doğumu girmişti ve yaşamak için, cumartesi fıçı atölyesinde, pazar bir şeyler onarmak üzere özel konutlarda ek saatler girmişti. Kendisini doyuran bu taşkın günlerin alışkanlığını yitirmişti yavaş yavaş. Derin ve duru su, zorlu güneş, kızlar, bedenin yaşamı, onun memleketinde başka mutluluk yoktu. Bu mutluluk da gençlikle birlikte geçerdi. Yvars denizi gene seviyordu, ama gün sonunda, sular biraz karardığı zaman. Evinin taraçasında hoş olurdu o saat, işten sonra, Fernande'ın ütülemesini öylesine iyi becerdiği temiz gömleğinden ve buğuyla kaplı içki bardağından hoşnut bir durumda otururdu burada. Akşam olur, gökyüzüne kısa bir tatlılık yerleşir, Yvars'la konuşan komşular birdenbire seslerini alçaltırlardı. Mutlu muydu, yoksa içinden ağlamak mı gelirdi, bilemezdi o zaman. En

azından, barışık olurdu böyle anlarda, neyi beklediğini pek bilmeden, usul usul beklemekten başka yapacağı yoktu.

İşine gittiği sabahlar, tersine, denize bakmaktan hoşlanmazdı, her zaman sadıktı buluşmaya, ama onu ancak akşama görecekti. O sabah, başı önünde, her zamankinden de ağır sürüyordu bisikleti, yüreği de ağırdı. Dün akşam toplantıdan dönüp de yeniden işe başlayacaklarını haber verdiği zaman, Fernande, sevinçle, “Peki, patron ücretinizi artırıyor mu?” demişti. Patronun ücreti artırdığı martırdığı yoktu, grev başarısızlığa uğramıştı. İyi yürütememişlerdi pazarlığı, bunu kabul etmek gerekirdi. Bir öfke greviydi, sendika işi gevşekçe izlemekte haklıydı. Ayrıca, on beş dolayında işçi fazla bir şey değildi; sendika greve yanaşmamış olan öteki fıçı atölyelerini de göz önünde bulunduruyordu. Fazla kızılamazdı adamlara. Fıçıcılık, gemi ve tanker yapımının tehdidi altında, iyi gitmiyordu. Gittikçe daha az fıçı yapılmaktaydı; özellikle de önceden var olan büyük fıçılar onarılıyordu. Patronlar işlerinin tehlikede olduğunu görüyorlardı, doğruydu, ama gene de bir kâr payını korumak istiyorlardı; en kolayı fiyatların yükselmesine karşın ücretleri frenlemekmiş gibi geliyordu onlara. Fıçıcılık ortadan kalktığı zaman fıçıcılar ne yapabilir? İnsan bir meslek öğreneceğim diye çaba harcamışken meslek değiştirmezdi ki; bu da zor meslekti, uzun bir çıraklık isterdi. İyi fıçıcı, eğri tahtaları yerine oturtup, onları rafia ya da kıtık kullanmadan, ateşte demir çemberle sımsıkı sıkıştıranı enderdi. Yvars bunu biliyor, bundan gurur duyuyordu. Meslek değiştirmek bir şey değil, ama bildiğinden, kendi ustalığından vazgeçmek de kolay değil. Alanı olmayan iyi bir meslek, köşeye sıkışmışlardı işte, boyun eğmek gerekiyordu. Ama boyun eğmek de kolay değildi. Ağzı kapalı kalmak, gerçekten tartışamamak ve haftanın sonunda size verilmek isteneni ve gittikçe daha yetersiz duruma düşeni almak üzere, her sabah, gittikçe artan bir yorgunlukla aynı yolu tepmek zordu.

O zaman, öfkelenmişlerdi. Duralayan iki üç kişi vardı, ama patronla ilk tartışmalardan sonra onlar da öfkelenmişlerdi. Gerçekten de, soğuk mu soğuk, “İsteyen kabul eder, istemeyen etmez,” demişti. Erkek dediğin böyle konuşmaz. “Ne sanıyor!” demişti Esposito, “Pantolonumuzu indireceğimizi mi?” Patron kötü bir herif değildi ayrıca. Babasının yerini almıştı, atölyede büyümüştü, nerdeyse tüm işçileri yıllardır tanırdı. Bazı bazı onları fıçı atölyesinde bir şeyler yemeğe çağırırdı; yonga ateşlerinde sardalye ya da domuz sucuğu ızgarası yapılırdı, şarabın da desteğiyle, gerçekten çok kibar davranırdı. Yeni yılda işçilerin her birine beş şişe iyi şarap verirdi her

zaman, çoğu kez, aralarında bir hastalık ya da yalnızca bir olay, evlilik ya da ilk günah çıkarma töreni oldu mu onlara bir para armağanı yapardı. Kızının doğumunda, herkese şekerler verilmişti. İki üç kez, Yvars'ı deniz kıyısındaki toprağında avlanmaya çağırmıştı. İşçilerini severdi, hiç kuşkusuz, babasının işe bir çırak olarak başladığını da sık sık anımsardı. Ama hiçbir zaman onların evlerine gitmemişti, anlayamıyordu. Yalnız kendini düşünüyordu, çünkü yalnız kendini tanıyordu, şimdi de "İsteyen kabul eder, istemeyen kabul etmez," diyordu. Başka bir deyişle, o da işi inada bindirmişti. Ama o bunu göze alabilirdi.

Sendikayı zorlamışlardı, atölye kapılarını kapamıştı. "Grev gözcüleri için kendinizi yormayın," demişti patron. "Atölye çalışmadığı zaman ekonomi yapıyorum." Doğru değildi söylediği, ama işleri düzeltmemişti, çünkü suratlarına karşı onları acıdığı için çalıştırdığını söylüyordu. Esposito öfkeden çılgına dönmüştü, ona erkek olmadığını söylemişti. Öteki de çabuk öfkelenenlerdendi, onları ayırmak gerekmişti. Ama aynı zamanda, işçiler etkilenmişlerdi. Yirmi gün grev, evde üzgün kadınlar, aralarından iki üçünün cesareti kırılmıştı, sonunda da sendika boyun eğmelerini öğütlemişti, bir hakemlik ve ek saatlerle grev günlerinin açığını kapatma vaadiyle. İşbaşı yapmaya karar vermişlerdi, elbette erkekliğe gölge düşürmeden, daha işin bitmediğini, konuyu yeniden gözden geçireceklerini söyleyerek. Ama bu sabah, bozgunun yüküne benzer bir ağırlıkla, et yerine peynirle, yanılsama olanaksızdı artık. Güneş ne denli parlarsa parlasındı, artık deniz hiçbir şey vaat etmiyordu. Yvars tek pedalına dayanıyor ve tekerleğin her dönüşünde, biraz daha yaşlanıyormuş gibi bir duyguya kapılıyordu. Atölyeyi, arkadaşları ve yeniden göreceği patronu biraz yüreği daralmadan düşünemiyordu. Fernande da sormuştu: "Ne diyeceksiniz ona?" "Hiç." Yvars bisikletine binmiş, başını sallıyordu. Dişlerini sıkıyordu, ince çizgili, esmer, kırışık, küçük yüzü kapanmıştı. "Çalışıyoruz. Bu yeter." Şimdi gidiyordu bisikletinde, dişleri hep sıkılmış, göğü bile karartan kederli ve kuru bir öfkeyle.

Bulvardan, denizden ayrıldı, eski İspanyol mahallesinin nemli sokaklarına girdi. Yalnızca arabalıkların, eski demir depolarının, garajların bulunduğu bir bölgeye çıkarlardı, atölye de burada yükselirdi: yarı boyuna dek düz duvar, duvarla sac çatı arası da camlı bir tür hangar. Bu atölye eski fıçı atölyesine, iş büyüdüğü zaman bırakılmış olan ve şimdi kullanım dışı kalmış makine ve eski fıçı deposundan başka bir şey olmayan, eski kapalı avlularla çevrili bir geniş avluydu. Bu avlunun ötesinde, eski kiremitlerle

kaplı bir tür yolla ayrılmış olarak, patronun bahçesi başlar, onun ucunda da evi yükselirdi. Büyük ve çirkindi ya, gene de dış merdiveni çevreleyen cılız hanımeli ve el değmemiş asma nedeniyle sevimli görünürdü.

Yvars atölyenin kapılarının kapalı olduğunu hemen gördü. Önlerinde bir işçi topluluğu sessiz sessiz bekliyordu. Burada çalışmaya başladığından beri ilk kez kapıları kapalı buluyordu. Patron dersini vermek istemişti. Yvars sola yöneldi, bisikletini hangarın bu yönde uzantısını oluşturan sundurmanın altına bıraktı ve kapıya doğru yürüdü. Esposito'yu, yanında çalışan esmer, kıllı, dinç ve iri adamı, hafif tenor suratıyla sendika delegesi Marcou'yu, atölyedeki tek Arap Said'i, sonra tüm ötekileri tanıdı, sessizce, gelişine bakıyorlardı. Ama o yanlarına varmadan, yeni aralanan atölye kapılarından yana döndüler birden. Ustabaşı Ballester aralıkta görünmüştü. Ağır kapılardan birini açıyor ve o zaman sırtını işçilere dönerek, kapıyı dökme rayının üstünde itiyordu.

Hepsinin en yaşlısı olan Ballester grevi onaylamıyordu, ama Esposito'nun kendisine patronun çıkarlarına hizmet ettiğini söylediği andan sonra susmuştu. Şimdi, lacivert bir kazak içinde geniş ve kısa, ayakları daha şimdiden çıplak (yalnızca Said'le o yalınayak çalışırlardı), kapının yanında duruyor, birer birer girişlerine bakıyordu, gözlerinin rengi öylesine açıktı ki yaşlı, yağız yüzünde renksiz gibi görünüyordu, kalın ve düşük bir bıyık altında ağzı kederli. Onlar susuyorlardı, bu yenilmişler girişi nedeniyle aşağılanmış, kendi suskunlukları yüzünden tepeleri atmış durumda, ama suskunluğu uzattıkça daha zor bozulur kılarak. Ballester'e bakmadan geçiyor, onları böyle içeri alırken bir buyruğu yerine getirdiğini biliyorlardı, sıkıntılı ve üzgün havası bu konuda ne düşündüğünü göstermekteydi. Ama Yvars ona baktı. Ballester onu severdi, hiçbir şey söylemeden başını salladı.

Şimdi, hepsi girişin sağındaki küçük vestiyerdeydi: her iki yanına anahtarla kapatılan bir küçük dolap takılmış, boyasız tahtalarla ayrılmış açık bölmeler; girişten başlayarak son bölme, hangar duvarının yanındaki, duş kabinine dönüştürülmüştü, sıkıştırılmış topraktan döşemede oyulmuş bir akıntı yolu vardı. Hangarın ortasında, şimdiden bitmiş, ama gevşek çemberlenmiş ve ateşte sıkıştırılmayı bekleyen büyük fıçılar, üzerlerinde uzun yarıklar açılmış, kalın sıralar (kimilerinin arasına planyalanmayı bekleyen yuvarlak tahta dipler sıkıştırılmıştı), sonra kararmış ateşler. Girişin solunda, duvar boyunca tezgâhlar sıralanıyordu. Önlerine rendelenecek fıçı tahtaları yığılmıştı. Sağ duvarın dibinde, vestiyere oldukça yakın bir yerde, iyice yağlanmış iki büyük mekanik hızar, güçlü ve sessiz, ışıldıyordu.

Uzun zamandır hangar, içindeki bir avuç adama fazla büyük gelmekteydi. Büyük sıcaklarda bir kolaylık, kışın bir sakıncaydı bu. Ama bugün, bu geniş alanda, öylece bırakılmış iş, yukarıdan kocaman ahşap çiçekler gibi açılmış tahtaları dipten tek bir çemberle bağlı olarak köşelerde kalmış fıçılar, sıraları kaplamış talaş tozu, araç sandıkları ve makineler, her şey bir bırakılmışlık havası veriyordu atölyeye. Şimdi eski kazaklarını, rengi atmış, yamalı pantolonlarını giymiş, ona bakıyor ve duralıyorlardı. Ballester onları gözlemlemekteydi. "Hadi, başlıyor muyuz?" dedi. Hiçbir şey söylemeden, birer birer yerlerine gittiler. Ballester bir bölümden öbürüne gidiyor, başlanacak ya da bitirilecek işi kısaca anımsatıyordu. Hiç kimse yanıt vermiyordu. Çok geçmeden, bir demirli tahta köşesinde ilk çekiç çınladı, bir çemberi bir fıçının kabarık bölümüne gömüyordu, bir tahta budağında bir planya inledi ve hızarlardan biri, Esposito'nun el atmasıyla, zorlanan ağızların büyük gürültüsüyle çalışmaya başladı. Said, istek üzerine, fıçı tahtalarını getiriyor ya da yonga ateşleri yakıyordu, demir çubuk korselerinin içinde şişsinler diye fıçılar konuyordu bu ateşin üstüne. Kimse bir şey istemediği zaman, tezgâhlarda kocaman çekiç vuruşlarıyla, geniş, paslı çemberleri perçinliyordu. Hangar yanmış yonga kokusuyla dolmaya başlıyordu. Yvars, Esposito'nun kestiği tahtaları rendeleyip ayarlıyordu; eski, güzel kokuyu tanıdı ve yüreğinin daralması biraz hafifledi. Hepsi sessizce çalışıyordu, ama yavaş yavaş yeniden bir yaşam doğuyordu atölyede. Büyük camlardan gelen bir ışık doluyordu hangara. Dumanlar altın rengi havada mavileşiyordu; Yvars yanında bir böceğin vızıldadığını bile duydu.

Bu anda, dip duvarda, eski fıçı atölyesine giden kapı açıldı ve M. Lassalle, patron, eşikte durdu. İnce, esmer bir adamdı, otuzunu ancak geçmişti. Bej gabardinden bir takım üzerine genişçe açılmış beyaz gömleğiyle, bedeninde rahat görünüyordu. Çok kemikli, ince uzun yüzüne karşın, davranışları sporla serbestleşmiş çoğu insanlar gibi, genellikle sevgi uyandırırdı. Gene de kapıdan geçerken biraz sıkıntılı görünüyordu. Günaydını her zamanki kadar canlı değildi; ne olursa olsun, hiç kimse yanıt vermedi. Çekiç gürültüleri durakladı, biraz ayarları bozuldu, sonra yeniden ve daha da sıkı başladı. M. Lassalle kararsızca birkaç adım yürüdü, sonra kendileriyle ancak bir yıldır çalışan küçük Valéry'ye doğru ilerledi. Mekanik hızarın yanında, Yvars'ın birkaç adım ötesinde, büyük bir fıçıya dip yerleştiriyor, patron da onun yerleştirmesine bakıyordu. Valéry çalışmasını sürdürüyordu, hiçbir şey söylemeden. "Nasılsın, evlat, iyi

misin?” dedi M. Lassalle. Genç adam birden davranışlarında daha beceriksiz oldu. Yanında, Yvars’a götürmek üzere kocaman kollarına fıçı tahtaları yığmakta olan Esposito’ya baktı. Esposito da bir yandan çalışmasını sürdürürken, bir yandan ona bakıyordu. Valéry patrona hiç yanıt vermeden burnunu fıçısına gömdü. Lassalle biraz şaşırdı, bir an genç adamın önünde dikilip kaldı, sonra omuz silkti ve Marcou’dan yana döndü. Marcou, sırasına ata biter gibi oturmuş, ağır ve kesin vuruşlarla bir fıçı dibinin kenarını bilemekteydi. Lassalle, daha kuru bir sesle, “Günaydın, Marcou,” dedi. Marcou yanıt vermedi, yalnızca tahtasından çok ufak yongalar koparmaya dikkat ediyordu. Lassalle bu kez öteki işçilere döndü, sert bir sesle, “Ne oluyor size?” dedi. “Anlaşamadık, tamam. Ama birlikte çalışmak zorunda olmamıza engel değil bu. Öyleyse, yararı ne bunun?” Marcou kalktı, fıçı dibini havaya kaldırdı, elinin içiyle halka biçimi kenarı denetledi, büyük bir hoşnutluk havasıyla baygın gözlerini kırptı ve hep öyle sessiz, bir büyük fıçıyı toplamakta olan bir başka işçiye doğru gitti. Tüm atölyede, yalnızca çekiçlerin ve maden hızarın gürültüsü duyuluyordu. “Pekâlâ,” dedi Lassalle, “öfkeniz geçince Ballester’e söylersiniz.” Sakin adımlarla, atölyeden çıktı.

Nerdeyse hemen sonra, atölyenin gürültüsünün üstünde, bir zil iki kez çınladı. Bir sigara sarmak için yeni oturmuş olan Ballester ağır ağır kalktı, dipteki küçük kapıya gitti. Gidişinden hemen sonra, çekiçler daha zayıf indi; hatta işçilerden biri tam durmuştu ki, Ballester geri döndü. Kapıdan, “Marcou, Yvars, patron sizi istiyor,” dedi yalnızca. Yvars’ın ilk devinimi gidip ellerini yıkamaktı, ama Marcou geçerken kolundan yakaladı, o da topallayarak kendisini izledi.

Dışarıda, avluda, ışık öyle serin, öyle sıvıydı ki; Yvars yüzünde, çıplak kollarının üzerinde duyuyordu onu. Şimdiden birkaç çiçek belirmiş hanımelinin altında dış merdiveni çıktılar. Diplomalarla kaplı koridora girdikleri zaman, çocuk ağlamaları duydular, bir de M. Lassalle’ın sesini: “Öğleden sonra yatırırsın. Geçmezse, doktoru çağırırız,” diyordu. Sonra patron koridorda belirdi ve onları daha önceden de bildikleri, sahte rustik biçemde döşenmiş, duvarları spor anmalıklarıyla süslü küçük çalışma odasına aldı. Çalışma masasının arkasına yerleşirken, “Oturun,” dedi. Onlar ayakta kaldılar. “Sizi çağırttım, çünkü Marcou, siz delegesiniz, Yvars, sen de Ballester’den sonra en eski çalışanımsın. Şimdi bitmiş olan tartışmalara yeniden başlamak istemiyorum. İstediğinizi veremem size, kesinlikle veremem. Konu bağlandı, çalışmaya yeniden başlamak gerektiği sonucuna

geldik. Görüyorum ki bundan dolayı bana kızıyorsunuz, bu da bana zor geliyor, içimden geldiği gibi konuşuyorum sizinle. Yalnız şunu eklemek istiyorum: bugün yapamadığımı belki de işler yeniden başladıktan sonra yapabilirim. Ve bunu yapabilirsem, daha siz benden istemeden yapacağım. Şimdilik, uyum içinde çalışmayı deneyelim.” Sustu, düşünür gibi oldu, sonra gözlerini üzerlerine dikti. “Ne diyorsunuz?” dedi. Marcou dışarıya bakıyordu. Yvars, dişleri sıkılmış, konuşmak istiyor, ama yapamıyordu. “Bakın,” dedi Lassalle, “hepiniz inatçısınız. Geçecektir. Ama aklınız başınıza geldiği zaman, size söylediğimi unutmayın.” Kalktı, Marcou’ya doğru geldi ve ona elini uzattı. “Çav!” dedi. Marcou birden sarardı, sevimli şarkıcı yüzü sertleşti ve bir saniyede, kötüleşiverdi. Sonra birden dönüp çıktı. Lassalle’ın da yüzü solmuştu, elini uzatmadan Yvars’a baktı. “Siktirin gidin!” diye bağırdı.

Atölyeye döndükleri zaman, işçiler yemek yiyordu. Ballester çıkmıştı. Marcou yalnızca , “Hava,” deyip çalışma yerine gitti. Esposito ne yanıt verdiklerini sormak için ekmeğini ısırmadı; Yvars hiçbir yanıt vermediklerini söyledi. Sonra gidip çantasını aldı ve dönüp çalıştığı sıraya oturdu. Yemeye başlıyordu ki bir yonga yığınının üstüne sırtüstü yatmış, gözleri şimdi daha aydınlık bir gökle mavileşmiş camlara dalıp gitmiş Said’i gördü. Yemeğini bitirip bitirmediğini sordu. Said incirlerini yediğini söyledi. Yvars yemeyi bıraktı. Lassalle’la görüşmeden beri hiç içinden çıkmamış olan huzursuzluk birden yerini güzel bir sıcaklığa bırakmak üzere yok oldu. Ekmeğini bölerek kalktı ve Said’in geri çevirmesi karşısında, gelecek hafta her şeyin daha iyi gideceğini söyledi. “Sen de benimle paylaşırsın yemeğini,” dedi. Said gülümsüyordu. Şimdi Yvars’ın sandviçinin bir parçasını ısırıyordu, ama hafiften, acıkmamış bir adam gibi.

Esposito eski bir tencere aldı ve ufak bir yonga ve tahta ateşi yaktı. Bir şişe içinde getirdiği kahveyi ısıttı. Bakkalının grevin başarısızlığını öğrenince kendisine verdiği atölye için bir armağan olduğunu söyledi bunun. Bir hardal bardağı elden ele dolaştı. Her seferinde, Esposito şekeri önceden konmuş kahve dolduruyordu. Said sandviçi yiyişinden daha büyük bir hazla dikti kahveyi başına. Esposito kahvenin kalanını, dudak şapırdatmalar ve küfürler arasında, yakıcı tencereden içiyordu. Bu sırada, işbaşını bildirmek üzere Ballester içeriye girdi.

Onlar kalkıp kâğıtlarını ve kaplarını çantalarında toplarken, Ballester gelip ortalarında durdu, birdenbire bu işin herkes için zor bir şey olduğunu, kendisi için de zor olduğunu, ama bunun çocuklar gibi davranmak için bir

neden olmadığını ve surat asmanın hiçbir şeye yaramadığını söyledi. Esposito, elinde tencere, ona döndü; kalın ve uzun yüzü birden kızarmıştı. Yvars onun söyleyeceği, herkesin de onunla aynı zamanda düşündüğü şeyi biliyordu, somurtmuyorlardı, ağızlarını kapatmışlardı; isteyen kabul eder, istemeyen etmezdi, öfke ve güçsüzlük kimi zaman öyle can yakardı ki, insan bağıramazdı bile. Erkektiler, hepsi buydu, gülücükler dağıtmaya, hoş görünmeye çalışacak değillerdi. Ama Esposito bunların hiçbirini söylemedi, yüzü en sonunda yumuşadı, ötekiler işlerine dönerken, usulca Ballester'in omzuna vurdu. Yeniden çekiçler çınladı, büyük hangar alışılmış gümbürtüyle, yongaların ve terden ıslanmış eski giysilerin kokusuyla doldu. Büyük hızar vınlıyor ve Esposito'nun önünde ağır ağır ittiği taze fıçı tahtasını kemiriyordu. Kesme yerinden uğuldayan bıçağın iki yanında, ıslak bir talaş fışkırıyor ve sıkı sıkıya tahtaya yapışmış kocaman, kıllı elleri bir tür ekmek ufağıyla kaplıyordu. Tahta kesildiği zaman, yalnızca motorun sesi duyuluyordu.

Yvars, şimdi planyanın üzerine eğilmiş, sırtındaki tutulmayı duyuyordu. Genel olarak, yorgunluk daha sonra gelirdi. Bu boş geçen haftalarda alışkanlığını yitirmişti, burası kesindi. Ama, bu çalışma yalnızca ince iş olmayınca, el çalışmasını daha da zorlaştıran yaşı da düşünüyordu. Bu tutulma yaşlılığı da haber veriyordu ona. Kasların işin içine girdiği yerde, iş lanetlenir sonunda, ölümden önce gelir, zorlu çalışmaları izleyen akşamlarda uyku da ölüm gibidir. Oğlan öğretmen olmak istiyordu, haklıydı, el emeği üzerine söylevler çekenler neden sözettiklerini bilmezlerdi.

Yvars soluk almak, bu kötü düşünceleri de kovmak için doğrulduğu zaman, zil gene çınladı. Israrla çalıyordu, ama kısa duruşlar ve buyurgan geri dönüşlerle öyle tuhaf bir biçimde dayatıyordu ki işçiler durdular. Ballester, şaşkın, dinliyordu, sonra kararını verdi ve ağır ağır kapıya gitti. Çıkalı birkaç saniye olmuştu ki zil en sonunda durdu. Gene çalışmaya başladılar. Kapı yeniden, sertçe açıldı, Ballester vestiyere doğru koştu. Çıktı, keten ayakkaplarını giymişti, ceketini sırtına geçiriyordu, geçerken Yvars'a, "Küçük kıza nöbet gelmiş. Gidip Germain'i bulacağım," dedi, sonra büyük kapıya doğru koştu. Doktor Germain atölyeyle ilgilenirdi, mahallede otururdu. Yvars haberi yorumsuz olarak yineledi. Hepsi çevresinde toplanmış, şaşkın şaşkın birbirlerine bakıyorlardı. Yalnız serbestçe dönen mekanik hızarın motoru duyuluyordu artık. "Belki de

önemli değildir," dedi içlerinden biri. Yerlerine döndüler, atölye gene gürültüleriyle doldu, ama ağır çalışıyorlardı, bir şey beklermiş gibi.

Çeyrek saat sonra, Ballester yeniden içeriye girdi, ceketini çıkardı ve tek sözcük söylemeden, küçük kapıdan çıktı. Cam duvarda, ışık zayıflıyordu. Biraz sonra, hızarın ağacı kemirmediği aralarda, bir cankurtaranın donuk sesi duyuldu, önce uzak, sonra yakın, hemen oracıkta, şimdi de sessiz. Bir an sonra Ballester geri döndü ve hepsi ona doğru ilerledi. Esposito motoru durdurdu, Ballester çocuğun odasında soyunurken birden, orakla biçilmiş gibi yıkılmış olduğunu söyledi. "Hay Allah!" dedi Marcou. Ballester başını salladı ve atölyeye doğru belirsizce bir devinim yaptı; ama altüst olmuş görünüyordu. Yeniden cankurtaranın düdüğü duyuldu. Hepsi oradaydı, sessiz atölyede, cam duvardan boşalan sarı ışık dalgalarının altında, talaşla kaplı eski pantolonları boyunca sarkan kaba ve yararsız elleriyle.

Öğle sonu bir türlü bitmek bilmedi. Yvars artık yalnızca yorgunluğunu ve daralmış yüreğini duyuyordu. Konuşmak isterdi. Ama söyleyecek hiçbir şeyi yoktu, ötekilerin de. Sessiz yüzlerde yalnızca keder ve bir tür inat okunuyordu. Bazı bazı, içinde mutsuzluk sözcüğü biçimlenmekteydi, ama zar zor, bir kabarcığın aynı anda doğup patlaması gibi hemen silinip gidiyordu. Evine dönmek, Fernande'ı, oğlanı görmek isterdi, taraçayı da. İşte Ballester de paydosu haber veriyordu. Makineler durdu. Hiç acele etmeden ışıkları söndürmeye, yerlerini toplamaya başladılar, sonra birer birer vestiyere gittiler. Said sona kaldı, iş yerlerini temizlemesi, tozlu yeri sulaması gerekiyordu. Yvars vestiyere geldiği zaman, Esposito, kocaman ve kıllı, duşun altına girmişti bile. Gürültüyle sabunlanırken, onlara sırtını dönüyordu. Genel olarak, utanma duygusu üstüne şaka yaparlardı; gerçekten de, bu koca ayı soylu yerlerini inatla saklardı. Ama o gün hiç kimse bunun farkına varmış gibi görünmedi. Esposito geri geri ilerleyerek çıktı ve kalçalarının çevresine peştamal biçimi bir havlu sardı. Ötekiler de sırayla yıkandılar, Marcou güçlü bir biçimde çıplak böğürlerini şaplatırken, büyük kapının dökme tekerleği üstünde ağır ağır döndüğü duyuldu. Lassalle girdi.

İlk gelişindeki gibi giyinmişti, ama saçları biraz dağılmıştı. Eşikte durdu, boşalmış geniş atölyeye baktı bir süre, birkaç adım yürüdü, gene durdu, vestiyerden yana baktı. Esposito, hep peştamalıyla, ondan yana döndü. Çıplak, şaşkın, bir bir ayağının, bir öbür ayağının üstünde hafiften sallanıyordu. Yvars bir şey söylemenin Marcou'ya düştüğünü düşündü.

Ama Marcou, kendisini çevreleyen yağmurun ardında görünmez olmuş, öyle duruyordu. Esposito bir gömlek aldı, aceleyle giyiniyordu ki, Lassalle biraz sönük bir sesle “İyi akşamlar,” dedi ve küçük kapıya doğru yürümeye başladı. Yvars ona seslenmek gerektiğini düşündüğü zaman kapı kapanıyordu.

O zaman Yvars yıkanmadan giyindi, o da iyi akşamlar dedi, ama tüm yüreğiyle, onlar da aynı sıcaklıkla yanıt verdiler. Hızla çıktı, bisikletini buldu; bindiğinde, gene o tutukluk. Şimdi sona ermekte olan günün içinde, kalabalık kentte gidiyordu. Bisikleti çabuk sürüyor, emektar eve ve taraçaya kavuşmak istiyordu. Denize karşı oturmadan önce çamaşırlıkta yıkanırdı, şimdiden, sabahkinden daha koyu olarak, bulvarın eğimlerinin yukarısından kendisine eşlik eden denize. Ama küçük kız da kendisine eşlik ediyor, onu düşünmekten kendini alamıyordu.

Evde, oğlan okuldan dönmüş, resimli dergiler okuyordu. Fernande Yvars’a her şeyin iyi geçip geçmediğini sordu. Hiçbir şey söylemedi, çamaşırlıkta yıkandı, sonra kanepeye oturup taraçanın küçük duvarına yaslandı. Üst yanında onarılmış çamaşırlar sarkıyor, gökyüzü saydamlaşıyordu; duvarın ötesinde, akşamın tatlı denizi görülebiliyordu. Fernande anizet, iki bardak ve soğuk su testisini getirdi. Kocasının yanına oturdu. Yvars, evliliklerinin ilk zamanlarındaki gibi, elini tutarak her şeyi anlattı ona. Bitirdiği zaman, üzerinde daha şimdiden, çevrenin bir ucundan bir ucuna, alacakaranlığın hızla koştuğu denize dönmüş durumda, kımıldamadan durdu öyle. “Ah, suç onda!” dedi. Genç olmak isterdi, Fernande da genç olsun isterdi, çekip giderlerdi o zaman denizin öbür yanına.

KONUK

Öğretmen iki adamın kendisine doğru tırmanışına bakıyordu. Biri atlı, biri yayaydı. Bir tepenin yamacına yapılmış olan okula götüren dik patikaya gelmemişlerdi daha. Yüksek, ıssız yaylanın uçsuz bucaksız uzamında, taşlar arasında, karlar içinde ağır ağır ilerlerken zorlanıyorlardı. Zaman zaman, at gözle görünür biçimde tökezliyordu. Şimdilik sesi duyulmuyordu, ama o anda burun deliklerinden çıkan buhar demeti görünüyordu. Adamlardan en azından biri buraları biliyordu. Kaç gündür ak ve kirli bir katman altında silinmiş olan yolu izlemekteydi. Öğretmen yarım saatten önce tepede olamayacaklarını hesapladı. Hava soğuktu; bir kazak almak için okula döndü.

Boş ve buz gibi sınıfın içinden geçti. Karatahtanın üstünde, Fransa'nın ayrı renklerde tebeşirlerle çizilmiş dört ırmağı, üç gündür koylarına doğru akmaktaydı. Sekiz aylık bir kuraklıktan sonra, yağmur bir geçiş oluşturmadan, birdenbire ekim ortasında kar yağmıştı ve yaylaya serpilmiş köylerde oturan yirmi dolayında öğrenci artık okula gelmiyordu. Güzel havayı beklemek gerekiyordu. Daru artık sınıfın bitişiğinde bulunan, doğu yanında yaylaya da açılan ve konutunu oluşturan tek odayı ısıtıyordu yalnızca. Bir penceresi de, sınıfınkiler gibi, güneye bakıyordu. Bu yanda, okul yaylanın güneye doğru inmeye başladığı yere birkaç kilometre uzaktaydı. Duru havalarda, çölün kapısının açıldığı dağlık kolun mor kitleleri görülebiliyordu.

Daru, biraz ısındıktan sonra, iki adamı ilk kez gördüğü pencereye döndü. Artık görünmüyorlardı. Demek dik patikayı tırmanmaya başlamışlardı. Göğün koyuluğu azalmıştı: gece, kar yağışı kesilmişti. Sabah kirli bir ışıkla başlamış, bulutların tavanı yükseldikçe bu ışık azıcık artmıştı. Öğleden sonra ikide, gün daha yeni başlıyor diyeceği gelirdi insanın. Ama sınıfın çifte kapısını sarsan ufak yel yükselişleriyle sonu gelmez karanlıklar ortasında kar yağan o üç günden daha iyiydi böylesi. Daru o zaman odasında uzun saatler boyunca sabırla bekliyor, yalnızca sundurmanın altına gidip tavuklara bakmak ve kömür almak için çıkıyordu. Bereket versin, Tadjit'in, kuzeydeki en yakın köyün kamyoneti yiyeceğini tipiden iki gün önce getirmişti. Kırk sekiz saat içinde gene gelecekti.

Ayrıca, aileleri kuraklıktan zarar görmüş çocuklara dağıtılmak üzere yönetimce yedek olarak getirilip küçük odaya doldurulan buğday çuvallarıyla bir kuşatmaya bile dayanabilirdi. Gerçekte, hepsi de yoksul olduğuna göre, yıkım hepsini vurmuştu. Her gün, Daru çocuklara bir pay

dağıtmaktaydı. Bu kötü günlerde bundan yoksun kalmışlardı, bunu iyi biliyordu. Belki de babalardan ya da büyük kardeşlerden biri gelecekti bu akşam, onlara buğday verebilirdi. Gelecek ürüne kadar idare etmek gerekiyordu, hepsi buydu. Şimdi Fransa'dan buğday gemileri gelmekteydi, işin en zor yanı atlatılmıştı. Ama bu yoksunluğu, güneşin altında dolaşan bu paçavralı hayaletler ordusunu, her ay biraz daha kavrulmuş yaylaları, her taşı ayaklar altında parçalanıp toz olan, yavaş yavaş kuruyup kıvrılmış, tam anlamıyla kıvrılmış toprağı unutmak zor olacaktı. Koyunlar bin bin ölüyordu, şurada burada da, her zaman bilinemeden, birtakım insanlar ölmekteydi.

O, bu uzak okulda nerdeyse bir keşiş yaşamı sürmekteydi, ayrıca elindeki azıcık şeyden ve bu çetin yaşamdan hoşnuttu, bu yoksunluk karşısında kaba sıvalı duvarları, dar sediri, köknar rafları, kuyusu, haftada bir su ve besin gereksiniminin sağlanmasıyla, bir beyzade gibi görmüştü kendini. Sonra, birdenbire, yağmurun dinginliği olmadan, bu kar. Memleket böyleydi, yaşanması zordu, insanlar olmadan da zordu, ayrıca hiçbir şeyi düzelttikleri de yoktu. Ama Daru burada doğmuştu, başka her yerde sürgün gibi görüyordu kendini.

Dışarıya çıktı, okulun önündeki toprak sekide ilerledi. İki adam şimdi yokuşun ortalarındaydı. Atlıyı tanıdı, uzun süredir tanıdığı Balducci'ydi. Balducci bir ipin ucunda bir Arap tutuyor, Arap, elleri bağlı, başı önünde, arkasından ilerliyordu. Jandarma selamlar gibi elini salladı, Daru, ayakları sandallar içinde, ama ham yünden çoraplarla örtülü, başında dar ve kısa bir kefye, bir zamanlar mavi olan bir cellaba giymiş Arap'a bakmaya dalmıştı tümüyle, yanıt vermedi. Yaklaşıyorlardı. Balducci adamını yaralamamak için atını yavaş sürüyor, topluluk ağır ilerliyordu.

Ses erişecek kadar yakına geldikleri zaman, Balducci, “El Ameur'den buraya üç kilometre yolu bir saatte geldik!” diye bağırdı. Daru yanıt vermedi. Kalın kazağının içinde kısa ve toplu, onların tırmanışına bakıyordu. Arap bir kez bile başını kaldırmamıştı. Dolma toprağın üzerine çıktıkları zaman, “Merhaba,” dedi Daru. “Girin, ısının.” Balducci ipi bırakmadan, zorlukla attan indi. Diken diken bıyıklarının altından öğretmene gülümsedi. Yanmış alnının altında koyu renkli, küçük ve çok çukur gözleri, kırışıklarla çevrili ağzı, kendisine dikkatli ve özenli bir hava veriyordu. Daru gemi aldı, hayvanı sundurmaya doğru götürdü, şimdi kendisini okulda bekleyen iki adamın yanına döndü. Onları odasına aldı. “Sınıfı ısıtayım. Orada daha rahat oluruz,” dedi. Odaya döndüğü zaman,

Balducci divanın üstündeydi. Kendisini Arap’a bağlayan ipi çözmüş, Arap sobanın yanına çökmüştü. Elleri hep bağlıydı, şimdi eşyasını arkaya itmiş, pencereye doğru bakıyordu. Daru önce yalnızca kocaman, dolgun, parlak, nerdeyse zencilere özgü dudaklarını gördü; oysa burnu düz, gözleri koyu ve ateş gibiydi. Şeşyanın altında inatçı bir alın ve iyice yanmış, ama soğuktan biraz solmuş derisinin altında tüm yüzünde kaygılı ve sert bir hava vardı, Arap yüzünü kendinden yana çevirerek dosdoğru gözlerinin içine bakınca, bu hava Daru’yü sarstı. “Yana geçin, size naneli çay yapayım,” dedi öğretmen. “Teşekkür ederim,” dedi Balducci. “Ne işti ya! Gel, emeklilik, gel!” Sonra tutsağa arapça, “Gel bakalım,” dedi. Arap kalktı ve bileklerini önünde birleşmiş durumda tutarak ağır ağır okula geçti.

Daru çayla bir de iskemle getirdi. Balducci şimdiden ilk öğrenci masasına kurulmuş, Arap da masayla pencere arasında bulunan sobaya karşı, çömelip öğretmen peykesine yaslanmıştı. Tutukluya çay bardağını uzatırken, Daru bağlı elleri karşısında duraladı. “Çözülebilir belki de.” “Kuşkusuz,” dedi Balducci. “Yol için takmıştık.” Kalkar gibi yaptı. Ama Daru bardağı yere koyup Arap’ın yanına çökmüştü. Arap, hiçbir şey söylemeden, ateşli gözleriyle onun devinilerini izliyordu. Elleri serbest kalınca, şişmiş bileklerini birbirine sürdü, çay bardağını eline aldı, çayı ufak ve hızlı yudumlarla içti.

“Pekâlâ,” dedi Daru. “Yolculuk nereye böyle?”

Balducci bıyığını çaydan ayırdı:

“Buraya, oğlum.”

“Kıyak öğrencilersiniz hani! Burada mı yatıyorsunuz?”

“Hayır. Ben birazdan El Ameur’e döneceğim. Sen de arkadaşı Tinguit’e teslim edeceksin. Karma bucakta bekliyorlar onu.”

Balducci Daru’ye hafif bir dostluk gülümsemesiyle bakıyordu.

“Sen neler anlatıyorsun?” dedi öğretmen. “Benimle dalga mı geçiyorsun?”

“Hayır, evlat. Emir böyle.”

“Emir mi? Ama ben...”

Daru duraladı; yaşlı Korsikalı’yı üzmek istemiyordu.

“Ne de olsa benim mesleğim değil.”

“Değilse ne olacakmış ki? Savaşta her iş yapılır.”

“Ben de savaşın ilanını beklerim o zaman!”

Balducci başıyla doğruladı.

“Güzel. Ama emirler ortada ve seni de ilgilendiriyor. Ortalık kaynıyor, anlaşılan. Yakında ayaklanma çıkacak diyorlar. Bir anlamda silah altındayız.”

Daru inatçı havasını sürdürmekteydi.

“Dinle, evlat,” dedi Balducci. “Seni severim, anlaman gerekir. El Ameur’de küçük bir bölgede on iki kişi devriye geziyoruz, benim de dönmem gerek. Bu zebrayı sana bırakıp çabucak dönmemi söylediler. Orada tutamazdık, köyü kaynıyordu, onu geri almak istiyorlardı. Yarın gündüz gözüyle onu Tinguit’ye götürmen gerek. Senin gibi sağlam bir çocuk yirmi kilometreden korkacak değil ya. Sonra bitecek. Öğrencilerine ve rahat yaşamına yeniden kavuşacaksın.”

Duvarın ardında, atın soluduğu ve ayağını yere vurduğu duyuldu. Daru pencereden baktı. Hava gerçekten açıyordu, karlı yaylanın üstünde ışık yayılıyordu. Tüm kar eridikten sonra, güneş egemenliğini yeniden sürdürmeye başlayacak ve bir kez daha taş tarlalarını kavuracaktı. Daha günler boyunca, hiç değişmez gökyüzü hiçbir şeyin insanı anımsatmadığı ıssız uzamın üstüne kuru ışığını boşaltacaktı.

Balducci’ye doğru döndü:

“Her neyse, ne yapmış?” dedi.

Ve jandarmanın ağzını açmasına zaman kalmadan, “Fransızca konuşuyor mu?” diye sordu.

“Hayır, tek sözcük bile. Bir aydır aranıyordu, ama saklıyorlardı. Bir akrabasını öldürmüş.”

“Bize karşı mı?”

“Sanmam. Ama hiçbir zaman bilemeyiz ki.”

“Neden öldürmüş?”

“Sanırım, aile sorunları. Biri ötekine buğday borçluymuş, anlaşılan. Budama bıçağıyla vurup öldürmüş akrabasını. Bilirsin, koyun keser gibi, gırç!”

Balducci bıçağı gırtlağından geçirir gibi yaptı, Arap, dikkati uyanmış, ona bir tür kaygıyla bakıyordu. Daru’nün içinde beklenmedik bir öfke doğdu bu adama karşı, tüm insanlara ve iğrenç kötülüklerine karşı, bitmez tükenmez kinlerine, kan çılgınlıklarına karşı.

Ama sobanın üstünde çaydanlık fokurduyordu. Balducci’ye yeniden çay verdi, duraladı, sonra Arap’ın çayını da yeniledi, o da ikinci kez, oburca içti. Kalkan kolları şimdi cellabasını aralamaktaydı, öğretmen zayıf ve kaslı göğsünü gördü.

“Teşekkür ederim, evlat,” dedi Balducci. “Şimdi, ben kaçıyorum.”
Kalktı, cebinden bir sicim çıkararak Arap’a yöneldi.
Daru soğukça, “Ne yapıyorsun?” diye sordu.
Balducci, şaşkın, ipi gösterdi ona.
“Gerek yok.”
Yaşlı jandarma duraladı.
“Nasıl istersen. Hiç kuşkusuz, silahın vardır.”
“Av tüfeğim var.”
“Nerede?”
“Sandıkta.”
“Yatağının yanında olmalı.”
“Neden? Korkacak hiçbir şeyim yok.”
“Sen oynatmışsın, evlat. Ayaklanırlarsa, hiç kimse güvende değil demektir, hepimiz aynı durumdayız.”
“Kendimi savunurum. Gelişlerini görecek zamanım var.”
Balducci gülmeye başladı, sonra bıyık hâlâ ak dişlerini birden örtüverdi.
“Zamanın var mı? Güzel. Ben de öyle diyordum. Her zaman biraz çatlaktın. Bu nedenle çok severim seni, oğlum da böyleydi.”
Aynı zamanda tabancasını çıkarıp masanın üstüne koyuyordu.
“Sende kalsın, buradan El Ameur’e iki silaha gereksinimim yok.”
Tabanca karaya boyanmış masanın üstünde parlıyordu. Jandarma kendinden yana döndüğü zaman, öğretmen meşin ve at kokusunu duydu.
Daru birden, “Bak, Balducci, tüm bunlar midemi bulandırıyor, hepsinden önce de senin bu herif. Ama onu teslim etmeyeceğim. Dövüşmek dersen, evet, gerekirse dövüşürüm. Ama bunu yapmam,” dedi.
Yaşlı adam önünde duruyor, sertçe ona bakıyordu.
“Saçmalıyorsun,” dedi ağır ağır. “Ben de sevmem bu işi. Bir adamı bağlamak, yıllardan sonra bile alışamıyor insan, hatta, evet, utanıyor. Ama istediklerini yapmalarına izin veremeyiz.”
“Teslim etmeyeceğim,” diye yineledi Daru.
“Bu bir emir, evlat. Bir daha söylüyorum.”
“Tamam. Sana söylediğimi söyle onlara: onu teslim etmeyeceğim.”
Balducci gözle görülür biçimde bir düşünce çabası harcamaktaydı. Arap’a ve Daru’ye bakıyordu. En sonunda kararını verdi.
“Hayır. Hiçbir şey söylemeyeceğim onlara. Bizi bırakmak istiyorsan, gönlün bilir, seni ihbar edecek değilim. Tutukluyu teslim etme emri elimde: ben de teslim ediyorum. Şimdi bana kâğıdı imzalayacaksın.”

“Yararı yok. Onu bana bıraktığını inkâr etmeyeceğim.”

“Benimle didişme. Gerçeği söyleyeceğini biliyorum. Buralısın, bir erkeksin. Ama imzalamak zorundasın, kural böyle.”

Daru çekmecesini açtı, dört köşeli bir mor mürekkep şişesi, yazı örnekçeleri çizmekte kullandığı kırmızı tahtadan kalemi çıkarıp imzaladı. Jandarma kâğıdı özenle katlayıp cüzdanına koydu. Sonra kapıya yöneldi.

“Seni geçireyim,” dedi Daru.

“Hayır,” dedi Balducci. “Kibarlığa gerek yok. Bana hakarette bulundun.”

Aynı yerde kımıldamadan duran Arap’a baktı, kederli bir havayla soludu, sonra kapıya döndü, “Allahaısmarladık, evlat,” dedi. Kapı arkasında şakladı. Balducci pencerenin önünde belirdi, sonra görünmez oldu. Kar ayak seslerini boğuyordu. At duvarın ardında devindi, tavuklar ürktü. Bir an sonra, Balducci atını geminden çekerek yeniden pencerenin önünden geçti. Hiç geriye dönmeden dik keçiyoluna doğru ilerlemekteydi, ilk o silindi gözden, atı da onu izledi. Koca bir taşın ağır ağır yuvarlandığı duyuldu. Daru tutukluya doğru geldi, hiç yerinden ayrılmamıştı, ama gözlerini üzerinden ayırmıyordu. “Dur,” dedi öğretmen arapça, odaya yöneldi. Eşikten geçeceği sırada düşünce değiştirdi, masaya gitti, tabancayı alıp cebine soktu. Sonra, hiç geriye dönmeden, yatak odasına girdi.

Uzun süre sedirinin üzerinde uzanıp kaldı, göğün yavaş yavaş kapanışına baktı, sessizliği dinledi. Savaştan sonra, gelişinin ilk günlerinde, işte bu sessizlik zor gelmişti ona. Yüksek yaylaları çölden ayıran dağ kollarının eteğindeki kasabada bir görev istemişti. Burada, kuzeyde yeşil ve kara, güneyde pembe ya da mor, kayalık surlar, tükenmez yazın sınırını belirlerdi. Onu daha kuzeyde, yaylanın üzerinde bir göreve atamışlardı. Başlangıçta, yalnızca taşların oturduğu bu kısır topraklarda yalnızlık ve sessizlik çetin gelmişti ona. Bazı bazı, izler bir şeyler ekildiği izlenimini uyandırır, ama yapıcılıkta kullanılmaya elverişli bir taşı ortaya çıkarmak için kazılmış olurlardı. Yalnızca taş elde etmek için sürerlerdi toprağı. Başka zamanlarda, birtakım toprak yongaları kazınıp çukurlarda toplanır, köylerin cılız bahçeleri bunlarla beslenirdi. Böyleydi, bu ülkenin dörtte üçü yalnızca taşlarla kaplıydı. Burada kentler doğar, parlar, sonra silinip giderdi; insanlar geçerdi buradan, birbirlerini sever ya da birbirlerinin gırtlağına sarılırlar, sonra da ölürlerdi. Ne kendisi ne konuğu, hiç kimse bir şey değildi burada. Gene de, Daru biliyordu ki, ne o ne öteki, bu çölün dışında hiç kimse gerçekten yaşayamazdı.

Kalktığında, sınıftan hiç mi hiç ses gelmiyordu. Yalnızca Arap'ın kaçmış olabileceği ve kararlaştıracak hiçbir şeyi bulunmadan yalnız olacağı düşüncesinden gelen şu içten sevince şaştı. Ama tutuklu duruyordu. Yalnız, sobayla masa arasına boylu boyuna uzanmıştı. Gözleri açıktı, tavana bakıyordu. Bu durumda, kendisine somurtkan bir hava veren kalın dudakları görünüyordu özellikle. "Gel," dedi Daru. Arap kalktı ve onu izledi. Odada, öğretmen kendisine pencerenin altında, masanın yanında bir iskemle gösterdi. Arap, Daru'ye bakmaya ara vermeden oturdu.

"Aç mısın?"

"Evet," dedi tutuklu.

Daru iki kişilik sofra hazırladı. Un ve yağ aldı, bir kapta poğaça yoğurdu ve küçük bütangaz fırınını yaktı. Poğaça pişerken küçük yapıdan peynir, yumurta, hurma, yoğunlaştırılmış süt getirmek üzere çıktı. Poğaça pişince, soğusun diye pencerenin yanına koydu, sulandırılmış yoğun sütü ısıttı, en sonunda da yumurtaları omlet biçiminde çırptı. Devinimlerinden birinde, sağ cebine sokuşturduğu tabancaya çarptı. Kâseyi bıraktı, sınıfa geçti ve tabancayı masasının çekmecesine koydu. Odaya döndüğünde, karanlık çöküyordu. Işığı yaktı ve Arap'a yemek koydu, "Ye," dedi. Öteki bir parça poğaça aldı, çabucak ağzına götürdü, sonra durdu.

"Ya sen?" dedi.

"Senden sonra. Ben de yiyeceğim."

Kalın dudaklar biraz açıldı, Arap duraladı, sonra kararlı bir biçimde poğaçayı ısırdı.

Yemek bittiğinde, Arap öğretmene bakıyordu.

"Yargıç sen misin?"

"Hayır, ben seni yarına kadar burada tutuyorum."

"Neden benimle yiyorsun?"

"Karnım aç."

Öteki sustu. Daru kalkıp çıktı. Bitişik yapıdan bir kamp yatağı getirdi, kendi yatağına dikey olarak masayla soba arasına yaydı. Bir köşede dik olarak duran ve dosya rafı işi gören büyük bir bavuldan iki çarşaf çıkarıp kamp yatağının üstüne yerleştirdi. Sonra durdu, ne yapacağını bilemedi, kendi yatağının üstüne oturdu. Yapılacak, hazırlanacak hiçbir şey yoktu artık. Bu adama bakmak gerekiyordu. O da bakıyor, bu yüzü öfkeye kapılmış olarak tasarlamaya çalışıyordu. Bunu başaramıyordu. Aynı zamanda hem karanlık hem parlak gözleri ve hayvansı ağzı görüyordu.

Düşmanlığı kendisini de şaşırtan bir sesle, "Onu neden öldürdün?" dedi.

Arap gözlerini başka yana çevirdi.
“Kaçtı. Arkasından koştum.”
Gözlerini Daru’ye dikti, bir tür mutsuz soruyla doluydular.
“Şimdi, bana ne yapacaklar?”
“Korkuyor musun?”
Öteki gözlerini başka yana çevirerek dikleşti.
“Üzgün müsün?”
Arap, ağzı açık, ona baktı. Belliydi, anlamıyordu. Daru sinirlenmeye başlıyordu. Aynı zamanda, iki yatak arasında sıkışmış koca bedeninde beceriksiz ve utangaç buluyordu kendini.
“Oraya yat,” dedi sinirli sinirli. “O senin yatağın.”
Arap kımıldamıyordu. Daru’ye seslendi:
“Söylesene!”
Öğretmen ona baktı.
“Jandarma yarın gelecek mi?”
“Bilmiyorum.”
“Sen de bizimle mi geleceksin?”
“Bilmiyorum. Neden sordun?”
Tutuklu kalktı, ayakları pencere yönünde, çarşafların üzerine uzandı. Elektrik ampulünün ışığı dosdoğru gözlerine geliyordu, hemen yumdu gözlerini.
Daru yatağın önüne dikilmişti.
“Neden?” diye yineledi.
Arap kör edici ışığın altında gözlerini açtı, gözkapaklarını kırpmamaya çalışarak ona baktı.
“Bizimle gel,” dedi.
Gecenin ortasında, Daru hâlâ uyumuş değildi. Tümüyle soyunduktan sonra yatağa girmişti: hep çıplak yatardı. Ama odada giysisiz kalınca duraladı. Zayıf buluyordu kendini, yeniden giyinme düşüncesine kapıldı. Sonra omuz silkti; çok şeyler görmüştü o, gerekirse karşıtını ikiye bölebilirdi. Yatağından gözetleyebilirdi onu: sırtüstü uzanmış, hep kımıltısız, keskin ışığın altında gözleri kapalı. Daru ışığı söndürdüğü zaman, karanlık birden pıhtılaşır gibi oldu. Yavaş yavaş, gece pencerede yeniden canlandı: yıldızsız gökyüzü burada usul usul kımıldıyordu. Öğretmen çok geçmeden önünde uzanmış bedeni seçebildi. Arap hâlâ kımıldamıyordu, ama gözleri açık gibiydi. Hafif bir yel dolaşıyordu okulun çevresinde. Belki de bulutları kovacak ve güneş geri dönecekti.

Gece, yel sertleşti. Tavuklar biraz gürültü çıkardılar, sonra sustular. Arap yana döndü, Daru'ye sırtını döndü. Daru adamın inlediğini işitir gibi oldu. Sonra daha güçlü ve daha düzenli olmuş soluğunu dinledi. Bu öylesine yakın soluğu dinliyor ve bir türlü uyuyamadan düş kuruyordu. Bir yıldır yalnız yattığı odada, bu varlık rahatını kaçırmaktaydı. Ama bir de onu bir tür kardeşliğe zorladığı için rahatsız ediyordu, şimdiki koşullarda bu kardeşliği istemiyor ve iyi biliyordu: aynı odaları paylaşan insanlar, ister asker olsunlar, ister tutuklu, giysileriyle birlikte zırhlarını bırakınca, her akşam, düşün ve yorgunluğun eski birliğinde birbirlerini buluyorlardı sanki. Ama Daru çırpınıyor, bu saçmalıklardan hoşlanmıyordu, uyumak gerekiyordu.

Gene de, biraz sonra Arap ayrımsanmaz bir biçimde kıpırdadığı zaman, öğretmen hâlâ uyumamıştı. Tutuklunun ikinci devinisinde, hazır durumda doğruldu. Arap, nerdeyse bir uyurgezer devinisiyle, kollarının üstünde ağır ağır doğruluyordu. Yatağın üstüne oturup sanki dikkatle dinliyormuş gibi, kımıldamadan, başını Daru'ye çevirmeden bekledi. Daru kımıldamadı: tabancanın masasının gözünde kaldığını düşünmüştü. Hemen davranmak daha iyiydi. Bununla birlikte, tutukluyu gözetlemeyi sürdürdü, o da, aynı işlek devinimle, ayaklarını yere basıyor, gene bekliyor, sonra ağır ağır doğrulmaya başlıyordu. Daru tam seslenecekti ki, Arap bu kez doğal, ama olağanüstü sessiz bir biçimde yürümeye başladı. Sundurmaya açılan dipteki kapıya doğru gidiyordu. Kolu önlemle oynattı, çıktı, kapıyı kapatmadan itti. Daru kımıldamamıştı: "Kaçıyor," diye düşünüyordu yalnızca. "Güzel çözüm doğrusu!" Gene de kulak verdi. Tavuklar kıpırdamıyordu: demek adam düzlüğün üzerindeydi. O zaman hafif bir su sesi geldi kulağına, bunun ne olduğunu ancak adam yeniden kapıda belirdiği, özenle kapatıp sessizce yatağına yattığında anladı. O zaman Daru ona sırtını dönüp uyudu. Daha sonra uykusunun derinliklerinde, okulun çevresinde kaçamak ayak sesleri işitir gibi oldu. "Düş görüyorum, düş görüyorum!" diye yineliyordu kendi kendine. Ve uyuyordu.

Uyandığı zaman, gökyüzü açılmıştı; iyi kapanmayan pencereden soğuk ve arı bir hava giriyordu. Arap, şimdi battaniyeler altında büzülmüş, ağzı açık, tümden kendini bırakmış, uyuyordu. Ama Daru kendisini sarstığı zaman, korkunç bir biçimde irkildi, yüzüne hiç tanımadan, çılgın gözlerle ve öyle bir korku anlatımıyla baktı ki, öğretmen bir adım geriledi. "Korkma. Benim. Yemek yiyeceğiz." Arap başını salladı, "Evet," dedi. Sakinlik yüzüne geri dönmüştü, ama anlatımı hep uzak ve dalgındı.

Kahve hazırdı. Her ikisi de kamp yatağının üstüne oturup poğaça parçalarını ısıra ısıra içtiler. Sonra Daru Arap'ı sundurmanın altına götürdü ve elini yüzünü yıkadığı musluğu gösterdi. Odaya döndü, battaniyeleri ve kamp yatağını katladı, kendi yatağını da yapıp odayı topladı. Sonra okuldan geçerek dolma alana çıktı. Güneş şimdiden mavi gökte yükselmekteydi; ıssız yayla yumuşak ve canlı bir ışığa batmıştı. Dik keçiyolunda kar yer yer erimekteydi. Taşlar yeniden belirecekti. Öğretmen yaylanın kıyısına çömelmiş, ıssız uzama bakıyordu. Balducci'yi düşünmekteydi. Onu üzmüştü, bir bakıma, onunla aynı torbada olmak istemiyormuş gibi kovmuştu onu. Jandarmanın allahaısmarladık deyişini hâlâ işitiyor ve nedenini bilmeden, şaşılacak ölçüde boş ve zayıf buluyordu kendini. Bu sırada, okulun öbür yanında, Arap öksürdü. Daru nerdeyse istemeye istemeye dinledi onu, sonra öfke içinde bir taş fırlattı, taş kara gömülmeden önce havada ıslık çaldı. Bu adamın budalaca cinayeti onu ayaklandırıyordu, ama onu teslim etmek onuruna aykırı bir şeydi: bunu düşünmek bile alçalıştan çılgına döndürüyordu onu. Hem kendisine bu Arap'ı yollayan kendi yurttaşlarına hem de öldürmeyi göze almış ve kaçmayı becerememiş olan bu adama lanet ediyordu. Daru kalktı, doldurma alanda dört döndü, kımıldamadan bekledi, sonra okula girdi.

Arap sundurmanın beton tabanına doğru eğilmiş, iki parmağıyla dişlerini yıkıyordu. Daru ona baktı, sonra, “Gel,” dedi. Tutuklunun önünden, odaya girdi. Kazağının üstüne av ceketini geçirdi, yürüyüş ayakkaplarını giydi. Arab'ın kefyesini ve sandallarını giymesini ayakta bekledi. Okulun içinden geçtiler, öğretmen yoldaşına çıkışı gösterdi. “Hadi,” dedi. Öteki kımıldamadı. “Geliyorum,” dedi Daru. Arap çıktı. Daru odaya döndü, peksimet, hurma ve şeker alıp bir paket yaptı. Sınıfta, çıkmadan önce, bir saniye masanın önünde duraladı, sonra okulun eşiğini geçip kapıyı kapattı. “Buradan,” dedi. Arkasında tutuklu, doğu yönüne saptı. Ama, okuldan azıcık ileride, arkasında hafif bir gürültü duyar gibi oldu. Geri döndü, yapının çevresini denetledi: hiç kimse yoktu. Arap, anlar gibi görünmeden, ona bakıyordu. “Gidelim,” dedi Daru.

Bir saat yürüdüler ve kireç taşından bir tür sivri kayanın yanında dinlendiler. Kar gittikçe daha hızlı eriyordu, güneş hemen su birikintilerini emiyor, yaylayı hızla temizliyor, yayla da yavaş yavaş kuruyor ve havanın kendisi gibi titriyordu. Yeniden yola koyuldukları zaman toprak ayaklarının altında çınlıyordu. Arada bir, önlerinde bir kuş sevinçli bir çığlıkla uzamı yarıveriyordu. Daru, derin derin soluyarak, serin ışığı içiyordu. Gök rengi

şapkasının altında nerdeyse tümüyle sarı olan bu geniş, bildik uzamın karşısında bir coşku doğmaktaydı içinde. Güneye doğru inerek bir saat daha yürüdüler. Ufalanabilir kayalardan oluşan bir tür düz tepeye geldiler. Buradan başlayarak, yayla, doğuda basık bir ovaya doğru iniyor, burada birkaç cılız ağaç seçiliyor ve güneyde, kaya yığınlarına doğru, görünüme engebeli bir hava veriyordu.

Daru iki yönü de gözden geçirdi. Yalnızca gök vardı çevrende, tek insan görünmüyordu. Arap'tan yana döndü, o da anlamadan kendisine bakıyordu. Daru bir paket uzattı ona. "Al," dedi. "Hurma, ekmek, şeker var içinde. İki gün dayanabilirsin. Şu da bin frank." Arap paketi ve parayı aldı ama, kendisine verileni ne yapacağını bilemiyormuş gibi, dolu ellerini göğsünün düzeyinde tutuyordu. "Bak şimdi," dedi öğretmen, ona doğu yönünü gösterdi. "İşte Tinguit yolu. İki saatlik bir yolun var. Tinguit'de, yönetim ve polis var. Seni bekliyorlar." Arap paketi ve parayı hep göğsünde tutarak doğuya doğru bakıyordu. Daru kolunu tuttu ve hiç de yumuşak olmayan bir biçimde, güneye doğru dörtte bir bir dönüş yaptırttı ona. Bulundukları yüksekliğin eteğinde, belli belirsiz bir yolun varlığı sezilmekteydi. "Yaylanın içinden geçen yol bu. Buradan bir günlük yürüyüş sonunda, otlakları ve ilk göçebeleri bulursun. Seni aralarına alır, korurlar, yasalarına göre." Arap şimdi Daru'den yana dönmüştü ve yüzünde bir tür ürküntü yükseliyordu: "Dinle," dedi. Daru başını salladı: "Hayır, sus. Şimdi, senden ayrılıyorum." Ona sırtını döndü, okul yönünde iki geniş adım attı, kararsız bir havayla, kımıldamadan duran Arap'a baktı, sonra gene yürüdü. Birkaç dakika süresince, soğuk toprakta çınlayan kendi ayak seslerini işitti yalnızca, hiç başını çevirmedi. Gene de, bir an sonra geriye döndü. Arap hep orada, tepenin ucundaydı, şimdi kolları sarkıktı, öğretmene bakıyordu. Daru gırtlağının düğümlendiğini duydu. Ama öfkeyle küfretti, kolunu salladı, gene yürümeye girişti. Yeniden durup baktığında bayağı uzaktaydı. Artık tepede hiç kimse yoktu.

Daru duraladı. Güneş şimdi gökyüzünde bayağı yukarıdaydı ve alnını yakmaya başlıyordu. Öğretmen, önce biraz kararsız, sonra kararlılıkla, geldiği yoldan geri döndü. Küçük tepeye geldiğinde, her yanı ter içindeydi. Tepeyi hızla tırmandı ve soluk soluğa dorukta durdu. Güneyde, kayalık alanlar mavi göğün üzerinde açıklıkla belli oluyor ama doğuda, ovanın üstünde, şimdiden sıcaktan bir buğu yükselmekteydi. Daru, bu hafif sisin içinde, hapishane yolunda ağır ağır ilerlemekte olan Arap'ı gördü.

Bir süre sonra, sınıfın penceresi önüne dikilmiş, hiç görmeden, ışığın göğün yükseklerinden yaylanın tüm yüzeyine atlayışına bakmaktaydı. Arkasında, karatahtanın üstünde, Fransız ırmaklarının kıvrımları arasında, beceriksiz bir elin tebeşirle yazdığı ve az önce okuduğu yazı: “Kardeşimizi ele verdin. Ödeyeceksin.” Daru gökyüzüne, yaylaya ve daha ötelerde, denize dek uzanan, görünmez topraklara bakıyordu. Öylesine çok sevdiği bu geniş ülkede, yalnızdı.

JONAS YA DA RESİM YAPAN RESSAM

"Beni denize atın... çünkü biliyorum ki, bu büyük fırtınayı üstünüze ben çekiyorum."

JONAS, I,12

Ressam Gilbert Jonas yıldızına inanırdı. Hem de, başkalarının dini karşısında saygı, hatta bir tür hayranlık duymasına karşın, yalnızca yıldızına inanırdı. Oysa bulanık bir biçimde, hiçbir zaman, hiçbir şey hak etmeden çok şey elde edeceğini benimsemek olduğuna göre, kendi inancı da erdemden yoksun değildi. Bu nedenle, otuz beş yaş dolaylarında, birdenbire, yaklaşık on eleştirmen yeteneğini bulgulamış olma onuru için çekişmeye girişince, hiç de şaşırmış gibi görünmedi. Ama kimilerinin kendini beğenmişliğine bağladığı dinginliği, tam tersine, güvenli bir alçakgönüllülükle çok güzel açıklanmaktaydı. Jonas, kendi üstünlüklerinden çok, yıldızına hakkını bağlıyordu.

Bir tablo satıcısı kendisini her türlü kaygıdan kurtaran bir aylık önerdiği zaman, biraz daha fazla şaşırmış göründü. Jonas'ı ve yıldızını ta lise yıllarından beri seven mimar Rateau kendisine bu aylığın fazla fazla düzgün bir yaşam sağlayacağını ve satıcının bundan hiç zararlı çıkmayacağını göstermeye çalışıp durduysa da boşuna. "Öyle deme," diyordu Jonas. El attığı her işte başarılı olan, ama bileğinin zoruyla başarılı olan Rateau dostunu paylıyordu. "Ne demek öyle deme? Tartışmak gerek." Hiçbir şey değişmedi. Jonas içinden yıldızına teşekkür ediyordu. "Siz nasıl isterseniz öyle olsun," dedi satıcıya. Ve kendini tümüyle resme adamak üzere babasının yayınevindeki görevlerini bıraktı. "Bu bir şans!" diyordu.

Gerçekte, "Sürmekte olan bir şans," diye düşünmekteydi. Anılarında ne denli uzaklara giderse gitsin, bu şansı hep iş başında buluyordu. Önce kendisini hiç üstüne düşmeden yetiştirdikleri ve böylece düş kurma olanağı verdikleri, sonra da, aldatma nedeniyle birbirlerinden ayrıldıkları için, ana babasına içten bir minnet duymaktaydı. Babası ayrılma nedeni olarak aldatmayı göstermişti, ama oldukça özel bir aldatma söz konusu olduğunu belirtmeyi unutuyordu: karısının, bunda hiçbir kötülük görmeden, kendini acı çeken insanlığa sunmuş bu gerçek laik ermişin iyilik edimlerine katlanamıyordu. Karısının erdemini bildiği gibi yönlendirmek savındaydı. "Yoksullarla aldatılmaktan bıktım," diyordu bu Othello.

Bu uzlaşmazlık Jonas için yararlı oldu. Ana babası, boşanmış ana babalardan gelme birçok sadik cani örneği sayılabileceğini okuduktan ya da öğrendikten sonra, böylesine kötü bir gelişimin tohumunu daha yumurtada

boğmak için, onu şımartma konusunda birbirleriyle yarışa girdiler. Çocuğun bilincinin uğradığı sarsıntının etkileri ne kadar az belirginse, onlar da o kadar çok kaygılanıyorlardı: görünmez çöküntülerin en derin çöküntüler olması gerekirdi. Jonas kendinden ya da gününden hoşnut olduğunu söylemeyegörsün, büyüklerinin alışılmış kaygısı çıldırma düzeyine ulaşıyordu. Dikkatleri iki katına çıkıyor, çocuğun arzu edebileceği hiçbir şey kalmıyordu.

Son olarak, varsayımsal mutsuzluğu Jonas'a dostu Rateau'nun kişiliğinde çok bağlı bir kardeş kazandırdı. Rateau'nun ana babası, talihsizliğine acıdıkları için, küçük lise arkadaşını sık sık evlerine çağırıyorlardı. Onların acıma dolu söylemleri, güçlü ve sporcu oğullarına ufak tefek başarılarına şimdiden hayranlık duyduğu çocuğu koruma altına alma isteğini esinledi. Hayranlık ve acıma dostluk için iyi bir karışım oldu, Jonas geri yanı gibi bunu da yüreklendirici bir sadelikle karşıladı.

Jonas, özel bir çaba göstermeden öğrenimini bitirince, babasının yayınevine girip burada iyi bir durum edinme ve dolaylı yollardan, ressam iççağrısını bulma şansına ulaştı. Jonas'ın babası, Fransa'nın en önde gelen yayıncısı olarak, kitabın geleceğinin her zamankinden de parlak, hem de ekin bunalımı nedeniyle parlak olduğu kanısındaydı. "Tarih kitabın ne kadar az okunursa o kadar çok satıldığını gösteriyor," diyordu. Bundan yola çıkarak, kendisine sunulan müsvetteleri ender olarak okuyor, bunları yayımlamaya ancak yazarın kişiliğine ya da konunun güncelliğine (bu açıdan, her zaman güncel tek konu seks olduğundan, yayımcı sonunda uzmanlaşmıştı) bakarak karar veriyor, yalnızca ilginç sunma biçimleri ve masrafsız reklam bulmakla uğraşıyordu. Böylelikle, okuma bölümü kendisine verilince, Jonas bol bol boş zamana da kavuştu, bu boş zamanı doldurmak gerekirdi. Resimle böyle karşılaştı.

İlk kez, beklenmedik, ama tükenmek bilmez bir ateş buldu kendinde, çok geçmeden günlerini resim yapmaya adadı ve hiç çaba harcamadan, bu uygulamada büyük başarı gösterdi. Başka hiçbir şey onu ilgilendirmez gibi görünüyordu; öyle ki, uygun yaşa gelince zar zor evlendi: resim tüm varlığını yutuyordu. İnsanlara ve yaşamın alışılmış durumlarına hoşgörülü bir gülümsemeyle bakıyor, bu gülümseme de kendisini onların kaygısını yüklenmekten koruyordu. Jonas'ın sağ eli bir bandajla kımıltısızlaştırılıp da en sonunda can sıkıntısından aşka ilgi duyması için, Rateau'nun, arkasında dostu, fazla hızlı sürdüğü motosikletle kaza yapması gerekti. Bu ağır kazada

da yıldızının iyi etkilerini görmeye yöneldi. O olmasa, Louise Poulin'e hak ettiği biçimde bakmaya zaman ayırmayacaktı.

Öte yandan, Rateau'ya göre, Louise bakmaya değmezdi. Kendisi ufak ve tıknaz olduğundan, yalnız iri kadınları severdi. "Bu karıncada ne buluyorsun, bilmem," diyordu. Louise gerçekten de ufaktı, kara tenli, kara saçlı, kara gözlüydü, ama hoş yapılı ve güzel yüzlüydü. Jonas iri ve sağlamdı, karıncaya acıyordu, Louise'in hünerliliği de duygusunu güçlendirmekteydi. Louise'in iççağrısı etkinlikti. Böyle bir iççağrı Jonas'ın devinimsizliğe ve üstünlüklerine olan eğilimiyle çok güzel uyuşmaktaydı. Louise önce yazına adadı kendini, en azından yayımcılığın Jonas'ı ilgilendirdiğine inandığı sürece. Hiç sıra gözetmeden, önüne ne gelirse okuyordu. Birkaç hafta içinde, her şeyden sözedebilecek duruma geldi. Jonas ona hayran kaldı ve Louise kendisine bilgi verdiğine, başlıca çağdaş buluşları tanımasını sağladığına göre, okumaktan kesin biçimde bağışık duruma geldiği yargısına vardı. "Artık bir insanın kötü ya da çirkin olduğunu değil, kötü ya da çirkin olmak istediğini söylemek gerek," diye kesinliyordu Louise. Ayrım önemliydi ve Rateau'nun belirttiği gibi, en azından insan türünün mahkûm edilmesiyle sonuçlanmak tehlikesini gösteriyordu. Ama Louise, hem gönül basını hem de felsefe dergilerince savunulduğuna göre, bu gerçeğin evrensel olduğunu ve tartışılamayacağını göstererek bıçak gibi kesip attı. "Nasıl isterseniz öyle olsun," dedi Jonas, hemen sonra da bu acı buluşu unutup yıldızını düşlemeye daldı.

Louise Jonas'ın yalnızca resimle ilgilendiğini anlar anlamaz yazını boşladı. Hemen plastik sanatlara adadı kendini; müze müze, sergi sergi dolaştı, Jonas'ı da birlikte sürükledi. Jonas çağdaşlarının yaptığı resmi pek anlamıyor ve sanatçı basitliğinde bundan rahatsız oluyordu. Bununla birlikte, sanatıyla ilgili her konuda böylesine iyi bilgi edindiği için seviniyordu. Şu var ki, ertesi gün, yapıtlarını gördüğü ressamın adını bile unutuyordu. Ama yazınsal döneminden sakladığı kesinliklerden birini, yani gerçekte hiçbir şeyin unutulmadığını kesin bir dille anımsattığı zaman, Louise haklıydı. Yıldız Jonas'ı gerçekten koruyor, o da böylece belleğin kesinliklerini ve unutuşun rahatlıklarını hiç rahatsızlık duymadan istifliyordu.

Ama Louise'in cömertçe gösterdiği bağlılığının gömüleri Jonas'ın gündelik yaşamında en güzel ateşleriyle parlamaktaydı. Bu iyi melek, her normal insan için zaten öylesine kısa olan bir yaşamın günlerini kısaltan ayakkabı, giysi ve çamaşır alımından kurtarıyordu. Kararlı bir biçimde,

sosyal sigortanın anlaşılmaz belgelerinden vergi dairesinin durmamacasına yenilenen düzenlemelerine varıncaya dek, zaman öldürme makinesinin binlerce buluşunu kendi üzerine alıyordu. “Evet, doğru,” diyordu Rateau. “Ama senin yerine dişçiye gidemez.” Gitmiyordu, ama telefon edip en iyi saatlerde randevu alıyordu. 4BG’nün yağ değişimiyle, tatilde gidilecek otellerde yer ayırtmakla, evin kömürüyle uğraşıyordu; Jonas’ın vermek istediği armağanları kendisi satın alıyor, çiçeklerini seçip yolluyor, gene de, kimi akşamlar, o yokken evine uğrayıp yatağı hazırlıyor, o gece yatmadan önce yatağı açmasına bile gerek kalmıyordu.

Bu yatağa da aynı ateşle girdi, sonra belediye başkanıyla randevu işiyle uğraştı, Jonas’ı yeteneğinin en sonunda tanınmasından iki yıl önce buraya götürdü ve balayını tüm müzeler gezilecek bir biçimde düzenledi. Bundan önce, konut bunalımının tam ortasında, üç odalı bir daire bulmayı da unutmadı. Dönüşte buraya yerleştiler. Daha sonra, üçe kadar gitme tasarısı uyarınca, birbiri ardından, bir oğlan, bir kız, iki çocuk doğurdu, tasarısının tümünü de Jonas’ın kendini resme adamak üzere yayınevinden ayrılmasından sonra gerçekleştirdi.

Öte yandan, doğurur doğurmaz Louise kendini artık yalnızca çocuğuna, sonra da çocuklarına adadı. Gene kocasına yardım etmeye çalışıyordu, ama zamanı yoktu. Hiç kuşkusuz, Jonas’ı boşladığına üzülüyordu, ama kararlı yaradılışı böyle üzüntülerle oyalanmasını engellemekteydi. “Ne yapalım, herkese kendi tezgâhı,” diyordu. Jonas da bu deyime bayıldığını söylüyordu her zaman, çünkü o da, zamanının tüm ressamları gibi, zanaatçı sayılmak istiyordu. Neyse, zanaatçı biraz boşlandı ve kunduralarını kendisini satın almak zorunda kaldı. Bunla birlikte, böyle bir tutumun nesnelerin doğasında bulunması bir yana, Jonas da nerdeyse sevinecekti buna. Hiç kuşkusuz, mağazaları gezmek için bir çaba harcaması gerekmekteydi, ama bu çaba çiftlerin yaşamına öylesine mutluluk getiren şu yalnızlık saatlerinden biriyle ödüllendiriliyordu. Yaşam alanı sorunu ailenin öteki sorunlarından çok daha önemliydi gene de, çünkü çevrelerinde zaman ve uzam aynı devinimle daralmaktaydı. Çocukların doğumu, Jonas’ın yeni mesleği, evlerinin darlığı, aylığının daha büyük bir daire almayı olanaksız kılan sınırlılığı, Louise’in ve Jonas’ın çifte etkinliğine ancak dar bir alan bırakmaktaydı. Daire başkentin eski mahallesinde, XVIII. yüzyıldan kalma bir konağın birinci katındaydı. Bu semtte, birçok ressam oturmaktaydı, ne de olsa sanatta yeninin araştırmasının eski bir ortamda yapılması gerektiği ilkesine

bağlıydılar. Jonas da bu kanıyı paylaşırdı, bu semtte yaşadığına çok seviniyordu.

Ne olursa olsun, daire eski olmasına eskiydi. Ama kimi çok çağcıl düzenlemeler ona özgün bir hava vermişti, bu özgün hava da çok dar bir yüzeyi kaplamasına karşın, konuklarına büyük bir hava oylumu sunmasıydı. Görkemli oranlarına bakılacak olursa, özellikle yüksek tavanlı ve çok güzel pencerelerle süslü odalar, kabuller ve şatafat için yapılmıştı. Ama kentsel yığılmanın ve taşınmaz akarlarının zorunlukları birbirini izleyen mal sahiplerini fazlasıyla geniş odaları duvarlarla bölmeye ve bu yoldan kiracı sürülerine yüksek fiyatlarla kiraladıkları bölmelerin sayısını çoğaltmaya yöneltmişti. Bununla birlikte, “önemli hava oylumu” dedikleri şeyin altını çizmekten de geri kalmıyorlardı. Bu üstünlük yadsınamazdı. Yalnız bunu mal sahiplerinin odaları yüksekliğine de bölme olanağını bulamamış olmalarına bağlamak gerekiyordu. Böyle olmasa, bu dönemde özellikle çok evlenen ve çabuk çoğalan yeni kuşağa birkaç sığınak daha sunmak için gerekli özverilerde bulunmaktan çekinmezlerdi. Öte yandan, hava oylumu yalnızca üstünlükler sunmuyordu. Kışın odaları güç ısınır kılma elverişsizliğini sunuyor, bu da yazık ki mal sahiplerini ısıtma ödentisini yükseltmek zorunda bırakıyordu. Yazın, camlı yüzeyin genişliği nedeniyle, daire sözcüğün tam anlamıyla ışığın saldırısına uğruyordu: pancur yoktu. Hiç kuşkusuz pencerelerin yüksekliği ve marangoz fiyatları yüzünden, mal sahipleri panjur koydurtmaya boş vermişlerdi. Ne de olsa kalın perdeler de aynı işi görebilirdi, kiracılarca konmaları gerektiğine göre de hiçbir maliyet sorunu çıkarmıyordu. Ayrıca mal sahipleri kiracılarına yardımdan geri durmuyor, onlara en uygun fiyatlarla kendi mağazalarından gelen perdeler sunuyorlardı. Gerçekten de, taşınmaz insanseverliği onların oyalanma uğraşlarıydı. Bu yeni prensler, günlük yaşamda perkal ve kadife satmaktaydılar.

Jonas, dairenin üstünlükleri karşısında coşmuş, elverişsizliklerini kolaylıkla benimsemişti. Isınma ödentisi konusunda, “Nasıl isterseniz öyle olsun,” demişti mal sahibine. Perdelere gelince, yalnız yatak odasına perde koyup öteki pencereleri çıplak bırakmayı yeterli bulan Louise’e hak veriyordu. “Gizleyecek hiçbir şeyimiz yok,” diyordu bu arı yürekli. Jonas’ı özellikle en büyük oda büyülemişti, bu odanın tavanı öylesine yüksekti ki, herhangi bir aydınlatma düzeni yerleştirilmesi söz konusu olamazdı. Bu odaya doğrudan giriliyor, dar bir koridorla da çok daha küçük olan yan yana iki odaya bağlanıyordu. Dairenin ucunda, mutfağın yanında tuvalet ve duş

odası adıyla onurlandırılan bir daracık yer vardı. Bir aygıt takıp dikey yönde yerleştirmek, iyilik verici fışkırmayı hiç mi hiç kımıldamadan sağlamak koşuluyla, gerçekten böyle adlandırılabilirdi.

Tavanların gerçekten olağandışı yüksekliği ve odaların darlığı bu daireyi tümüyle kapı ve pencerelerden oluşan, nerdeyse tümüyle camlı ve garip bir koşut yüzeyler toplamına dönüştürüyor, içinde eşyalar dayanak bulamıyor; insanlar, ak ve keskin bir ışık içinde yitmiş durumda, dikey bir akvaryumda bebekler gibi yüzer görünüyordu. Üstelik, tüm pencereler avluya, yani, kısa bir uzaklıktan, aynı biçemde başka pencerelere bakıyor, bu pencerelerin ardında da hemen ikinci bir avluya bakan pencerelerin yüksek görüntüleri seçiliyordu. Jonas, kendinden geçmiş durumda, “Aynalar odası,” diyordu. Rateau’nun öğüdü üzerine, küçük odalardan birini yatak odası yapmışlardı, ötekinde de geleceği şimdiden belli olmuş çocuk yatacaktı. Büyük oda gündüz Jonas’a atölyelik ediyor, akşam yemek saatinde de ortak oda olarak kullanılıyordu. Öte yandan, Jonas’ın ya da Louise’in ayakta durmak istemesi koşuluyla, gerekirse mutfakta da yemek yenilebiliyordu. Rateau da akıllıca düzenlemeleri çoğalttıkça çoğaltmıştı. Körüklü kapılar, gizlenir kapaklar, açılır kapanır masalar aracılığıyla eşya azlığını karşılamış, bu, özgün dairenin şaşırtı kutusu havasını artırmıştı.

Ama, odalar tablo ve çocukla dolunca, gecikmeden yeni bir yerleşimi düşünmek gerekti. Gerçekten de, üçüncü çocuğun doğumundan önce, Jonas büyük odada çalışıyor, Louise yatak odasında örgü örüyor, iki küçük son odada kalıp bildikleri gibi yaşıyor, ellerinden geldiğince tüm daireye de yayılıyorlardı. Bu durumda, yeni doğanı atölyenin bir köşesine yerleştirmeye karar verdiler, Jonas burasını tuvallerini bir paravan biçiminde üst üste koyarak ayırdı, böylece çocuğun sesini hemen işitip çağrısına karşılık verebilirlerdi. Ayrıca Jonas’ın hiçbir zaman rahatını bozmasına gerek yoktu, Louise bunu önlüyordu. Binlerce önlemle ve ayaklarının ucuna basarak da olsa, atölyeye girmek için çocuğun bağırmasını beklemiyordu. Jonas bu incelik karşısında duygulandı, bir gün Louise’e bu denli duyarlı olmadığını, onun ayak sesleri içinde de çalışabileceğini söyledi. Louise çocuğu uyandırmanın da söz konusu olduğunu belirtti. Böylece ayrımına vardığı ana yüreği karşısında Jonas’ın içi hayranlıkla doldu, aldanışına yürekten güldü. Louise’in önlemli girişlerinin serbestçe girmesinden daha rahatsız edici olduğunu söylemeyi göze alamadı. Bir kez, daha uzun sürdükleri için; ikincisi, bu iş Louise’in kolları genişçe açılmış, gövdesi biraz geriye eğilmiş, bacağı önde çok

yukarı kaldırılmış olarak, görünmeden geçemeyeceği bir deviniyle yapıldığı için. Hatta, Louise her an atölyeyi ağzına kadar dolduran tuvallerinden birine takılma tehlikesi gösterdiğine göre, bu yöntem açık amaçlarına ters düşmekteydi. O zaman gürültü çocuğu uyandırıyor, o da kendi olanaklarıyla hoşnutsuzluğunu ortaya koyuyordu, olanakları da oldukça güçlüydü doğrusu. Baba, çocuğunun ciğersel yeteneklerine hayran durumda, hemen onu pışpışlamaya koşuyor, çok geçmeden de yerini karısı alıyordu. Jonas o zaman tuvallerini kaldırıyor, sonra, elinde fırçaları, kendinden geçmiş durumda, oğlunun ısrarlı ve egemen sesini dinliyordu.

Gene bu sıralarda, Jonas'ın başarısı kendisine birçok dost kazandırdı. Bu dostlar telefonda ya da habersiz uğramalarla çıkıyorlardı ortaya. Her şey iyice ölçülüp biçildikten sonra atölyeye konmuş olan telefon, hep çocuğun uykusu zararına sık sık çınlıyor, çocuk da çığlıklarını aygıtın buyurgan sesine karıştırıyordu. Louise öteki çocuklara bakıyor olursa, onlarla koşup gelmeye çalışıyor ama, çoğu zaman, Jonas'ı bir elinde çocuğu, öbür elinde kendisine candan bir öğle yemeği çağrısını ileten telefonun alıcısıyla fırçaları tutar buluyordu. Jonas, konuşması sıradan olmasına karşın kendisiyle yemek yemek istenmesine bayılıyordu, ancak çalışma gününde kesinti olmaması için akşamları çıkmayı yeğliyordu. Yazık ki, çoğu zaman, dostun yalnızca öğlesi, hem de yalnız bu öğlesi boş oluyor, bunu da kesinlikle sevgili Jonas'a ayırmak istiyordu. Sevgili Jonas da kabul ediyordu: “Nasıl isterseniz!” Telefonu kapatıyordu: “Ne kadar nazik!” Sonra çocuğu Louise'e veriyordu. Sonra gene çalışmaya başlıyor, çok geçmeden öğle ya da akşam yemeği çalışmayı gene kesiyordu. Tuvalleri kenara çekmek, masayı açıp çocuklarla birlikte sofraya oturmak gerekiyordu. Yemek sırasında, Jonas'ın bir gözü yapmakta olduğu tabloda oluyor ve en azından ilk zamanlarda, çocuklarının çiğneyip yutmakta ağır kaldıklarını, bunun da her yemeği aşırı ölçüde uzattığını düşündüğü oluyordu. Ama gazetesinde iyi sindirmek için yavaş yemek gerektiğini okudu ve bundan sonra her yemekte uzun uzun haz duyma nedenleri buldu.

Başka seferlerde, yeni dostları kendisini görmeye geliyorlardı. Rateau'ysa, yalnızca akşam yemeklerinden sonra gelirdi. Gündüzleri bürosundaydı, ayrıca da ressamların gün ışığında çalıştıklarını bilirdi. Ama Jonas'ın yeni dostlarının nerdeyse tümü ressam ya da eleştirmen türüne girmekteydi. Kimileri resim yapmıştı, kimileri yapacaktı, sonuncular da yapılmış ya da yapılacak olanla uğraşıyorlardı. Hepsi de sanat çalışmalarına çok değer veriyordu kuşkusuz, hem de çağdaş dünyanın söz konusu

çalışmaları ve sanatçı için zorunlu olan düşünüm uygulamasını böylesine zorlaştıran düzeninden yakınıyordu. Öğleden akşama kadar yakınıyorlardı bundan, Jonas'tan çalışmasını sürdürmesini, sanki orda değillermiş gibi yapmasını, kenter olmadıklarına göre rahat davranmasını rica ediyorlardı. Jonas, karşılarında çalışılmasını kabul edebilecek dostları bulunmasından hoşnut, kendisine sorulan soruları yanıtlamaya ya da anlatılan öykülere gülmeye ara vermeden tablosuna dönüyordu.

Bunca doğallık dostlarını iyiden iyiye rahatlatıyordu. Hoşnutlukları öylesine gerçekti ki yemek saatini unutuyorlardı. Çocukların belleği daha güçlüydü. Koşup geliyor, topluluğa katılıyor, bağırıp çağırıyor, konukların üzerine yıkılıyor, kucaktan kucağa atlıyorlardı. En sonunda, ışık avlunun çizdiği dörtgene çekiliyor, Jonas fırçalarını bırakıyordu. Dostları Allah ne verdiyse yemeğe çağırmaktan ve gece geç saatlere kadar, hiç kuşkusuz sanattan, ama özellikle de orada bulunmayan yeteneksiz, öykünmeci ya da çıkarcı ressamlardan sözetmekten başka bir şey kalmıyordu geriye. Jonas'sa, ışığın ilk saatlerinden yararlanmak için erken kalkmayı severdi. Bunun zor olacağını, kahvaltının saatinde hazır olmayacağını, kendisinin de yorgun olacağını biliyordu. Ama, bir akşamda, görünmez bir biçimde de olsa, sanatında kendisine yararlı olmaktan geri kalmayacak bunca şey öğrendiğine seviniyordu. "Doğada olduğu gibi sanatta da hiçbir şey kaybolmaz," diyordu. "Yıldızın bir etkisi bu."

Bazı bazı dostlara çömezler de katılıyordu: Jonas şimdi bir çığırın öncüsü olmaktaydı. Daha her şeyi bulgulaması gerekirken, kendisinden ne öğrenebileceklerini anlayamadığından, önce şaşmıştı buna. Onda, sanatçı karanlıklarda yürümekteydi; gerçek yolları nasıl öğretecekti ki? Ama bir çömezin ille de bir şeyler öğrenmek isteyen biri olmadığını oldukça çabuk anladı. Tam tersine, çoğu zaman, ustasına öğretmenlik etmenin çıkardan uzak düşüncesiyle çömez olunuyordu. Bundan sonra, bu fazladan onuru alçakgönüllülükle kabul etti. Jonas'ın çömezleri kendisine neyi ve neden yaptığını uzun uzun açıklıyorlardı. Jonas böylece sanatında kendisini biraz şaşırtan birçok amaçlar, kendi koymadığı birçok şey bulguluyordu. Yoksul olduğunu sanırdı, öğrencilerinin yardımıyla, birdenbire zengin buluyordu kendini. Bazı bazı, o zamana kadar bilmediği bunca zenginlik karşısında, hafiften bir gurur sızıyordu Jonas'ın içine. "Ne de olsa doğru," diyordu içinden. "En arka plandaki şu yüz, yalnız o görünüyor. Dolaylı insansallaştırmadan sözederken ne demek istediklerini pek anlamıyorum. Gene de, bu etkiyle oldukça uzaklara gitmişim." Ama, çabucak, yıldızına

dayanarak bu rahatsız edici ustalıktan yakasını sıyırıyordu. "Yıldız gidiyor uzaklara," diyordu. "Ben Louise'le çocukların yanında kalıyorum."

Çömezlerin bir üstünlükleri daha vardı: Jonas'ı kendi kendine karşı daha katı olmaya zorluyorlardı. Söylemlerinde, özellikle çalışma bilinci ve çalışma gücü konusunda, kendisini öylesine yükseklere çıkarıyorlardı ki bundan sonra en ufak bir zayıflık göstermesine izin yoktu. Böylece, zor bir evreyi tamamladığı zaman, yeniden çalışmaya girişmeden önce bir parça şeker ya da çikolata yeme alışkanlığını yitirdi. Ne olursa olsun, yalnızken gizlice boyun eğebilirdi bu alışkanlığa. Ama çömezlerinin ve dostlarının nerdeyse sürekli olarak atölyede bulunması bu ruhsal ilerlemede ona yardımcı oldu, onların önünde çikolata yemek biraz rahatını kaçırıyordu, ayrıca, böylesine ufak bir alışkanlık için onların ilginç konuşmasını kesemezdi.

Üstelik, çömezleri estetiğine bağlı kalmasını istiyorlardı. Jonas, arada bir içinde gerçeğin gözleri önünde bir tür el değmemiş ışık içinde belirdiği bir tür geçici şimşeğe ulaşmak için uzun uzun çalışırdı, kendi sanat anlayışı konusunda görüşü çok bulanıktı. Çömezlerininse tersine, çelişkin ve kesin, birçok görüşü vardı; hiç şakaları yoktu bu konuda. Jonas bazı bazı, hevese, sanatçının bu alçakgönüllü dostuna başvurmak isterdi. Ama düşüncelerinden uzaklaşan kimi tablolar karşısında çömezlerinin kaş çatmaları onu sanatı üzerinde biraz daha düşünmeye zorluyordu, bu da tümden kazançtı.

Sonra, çömezler kendi ürünleri konusunda görüşünü bildirmeye zorlayarak bir başka biçimde daha yardım ediyorlardı Jonas'a. Gerçekten de, tek gün geçmiyordu ki kendisine daha yeni başlanmış bir tuval getirilip de ressamı bunu en iyi ışıktan yararlanmak üzere Jonas'la üzerinde çalışmakta olduğu tablo arasına koymasın. Görüşünü açıklaması gerekiyordu. O zamana kadar, Jonas bir sanat yapıtını yargılamaktaki derin yetersizliğinden dolayı gizli bir utanç duymuştu hep. Kendisini coşturan bir avuç tablo ve açıkça kaba saba çiziktirmeler bir yana bırakılacak olursa, her şey aynı ölçüde ilginç ve ilgisiz görünürdü ona. Böylece bir yargı ambarı oluşturmak zorunda kaldı, depoda da çömezlerinin, başkentin tüm ressamları gibi, ne de olsa belli bir yeteneği bulunduğundan ve orada oldukları zaman, her birini hoşnut etmek için oldukça çeşitli ayrımlar yapmak gerektiğinden, bayağı çeşitlendi. Bu mutlu gereklilik bir söz dağarcığı ve sanatı üzerine görüşler edinmeye zorladı onu. Bu çaba doğal iyiliğini de kekreleştirmedi ayrıca. Çabucak anladı ki, çömezleri eleştiri

istemiyorlardı ondan, eleştiriyi ne yapacaklardı, yalnızca yüreklendirme ve olabilirse, övgü istiyorlardı. Övgülerin farklı olması gerekiyordu yalnızca. Jonas, her zamanki gibi sevimli davranmakla yetinmedi artık. Ustalıkla sevimli davrandı.

Böylece akıp gidiyordu Jonas'ın zamanı, şimdi şövalenin çevresinde iç içe dizilmiş iskemlelere yerleşmiş dostlar ve ressamlar ortasında resim yapıyordu. Çoğu zaman, karşı pencerelerde de komşular beliriyor, onlar da izleyici kitlesine ekleniyordu. Tartışıyor, görüş alışverişinde bulunuyor, kendisine getirilen tabloları inceliyor, Louise gelip geçtikçe gülümsüyor, çocukları avutuyor, telefon edenlere coşkuyla yanıt veriyor, bu arada fırçalarını hiç elinden bırakmıyor, bunlarla, zaman zaman, başlanmış tabloya bir iz ekliyordu. Bir anlamda, yaşamı iyice doluydu, tüm saatleri iyi kullanılıyordu ve kendisini sıkıntıdan koruyan yazgıya teşekkür ediyordu. Bir başka anlamda, bir tabloyu doldurmak için çok fırça vuruşu gerekiyordu ve bazı bazı düşünüyordu ki, ondan yoğun çalışmayla kurtulabilindiğine göre, sıkıntı iyi bir şeydi. Tersine, dostları ilginçleştiği ölçüde Jonas'ın üretimi yavaşlıyordu. Tümüyle yalnız olduğu ender saatlerde bile, işi hızlandıramayacak ölçüde yorgun buluyordu kendini. Ve bu saatlerde, dostluğun hazlarıyla sıkıntının erdemlerini uzlaştıracak bir yeni düzenleme düşlemekten başka bir şey gelmiyordu elinden.

Bu konuda Louise'e açıldı, o da ilk iki çocuğunun büyümesi ve odalarının darlığı karşısında kaygılanmaktaydı. Onları yataklarını bir paravanla gizleyerek büyük odaya yerleştirmeyi, bebeği de küçük odaya taşımayı önerdi, burada telefonla uyandırılmazdı. Bebek hiç yer tutmadığından, Jonas küçük odayı atölye yapabilirdi. O zaman büyük oda konuk odası olur, Jonas gidip gelir, yalnızlık gereksiniminin anlaşılacağının güveni içinde, dostlarına gidebilir ya da çalışabilirdi. Üstelik, büyük çocukları yatırma zorunluluğu akşam oturmalarını kısaltmayı sağlayacaktı. Jonas düşündü, "Çok güzel," dedi. "Hem sonra, dostların erken giderse, biz de birbirimizi biraz daha fazla görürüz," dedi Louise. Jonas ona baktı. Louise'in yüzünden bir keder gölgesi geçmekteydi. Duygulandı, onu bağrına bastı tüm sevgisiyle öptü. Louise kendini bıraktı ve bir an, evliliklerinin başındaki gibi mutlu oldular. Ama Louise silkindi: belki de oda Jonas'a göre fazla küçüktü. Louise bir kırık metre aldı eline, Jonas'ın kendi tuvalleriyle öğrencilerinin çok daha fazla sayıda olan tuvallerinin kapladığı yer nedeniyle, genellikle, bundan sonra kendisine verilecek

olandan azıcık daha büyük bir alanda çalıştığını bulguladılar. Jonas gecikmeden taşınmaya girişti.

Bereket, ne kadar az çalışırsa o kadar çok artıyordu ünü. Her sergisi önceden bekleniyor ve kutlanıyordu. Doğruydu, aralarında atölyenin iki sürekli konuğu da bulunan az sayıda eleştirmen, yazılarının ateşini birtakım çekincelerle yumuşatıyordu. Bu küçük mutsuzluğu da çömezlerin öfkesi karşılıyordu, hem de fazlasıyla. Bunların bastıra bastıra söylediklerine göre, elbette bu eleştirmenler ilk dönem tuvallerini hepsinden üstün tutuyorlardı, ama şimdiki araştırmalar gerçek bir devrimi hazırlamaktaydı. Jonas, ilk yapıtlarının göklere çıkarıldığı her seferde kapıldığı hafif kızgınlıktan dolayı kendini suçluyor ve coşkuyla teşekkür ediyordu. Yalnız Rateau homurdanıyordu: “Garip herifler... Seni heykel olarak, kımıltısız seviyorlar. Onlarla, yaşamak yasak!” Ama Jonas çömezlerini savunuyordu: “Sen anlayamazsın,” diyordu Rateau’ya, “benim her yaptığımı seversin sen.” Rateau gülüyordu: “Öyle ya! Tabloların değil benim sevdiğim. Resmin.”

Ne olursa olsun, tablolar hep hoşa gitmekteydi ve coşkuyla karşılanan bir sergiden sonra, satıcı, kendiliğinden, aylığında bir artış önerdi. Jonas minnetini belirterek kabul etti. “Sizi dinleyen de paraya önem verdiğinizi sanacak,” dedi satıcı. Bunca yürek arılığı ressamın gönlünü fethetti. Bununla birlikte, satıcıdan bir yardım satışına bir tuval vermek için izin isteyince, adam “kazançlı” bir yardım söz konusu olup olmadığını bilmek istedi. Jonas bilmiyordu. Satıcı böylece satış konusunda yalnızca kendisine ayrıcalık veren sözleşme koşullarına dürüstçe bağlı kalınmasını önerdi. “Sözleşme sözleşmedir,” dedi. Onlarınkinde yardım öngörülmemişti. “Nasıl isterseniz öyle olsun,” dedi ressam.

Yeni düzenleme Jonas’a yalnızca doyum getirdi. Gerçekten de, şimdi almakta olduğu ve nezaketinin yanıtsız bırakmaya elvermediği bir sürü mektubu yanıtlamak üzere sık sık yalnız kalabildi. Mektupların bir bölümü Jonas’ın sanatına ilişkindi, çok daha kalabalık olan bir başka bölümüyse, ya ressam yeteneğinde yüreklendirmek istediğinden ya bir öğüt ya da parasal bir yardım istediğinden, mektubu yazanın kişiliğiyle ilgiliydi. Jonas’ın adı gazetelerde göründükçe, o da herkes gibi fazlasıyla başkaldırtıcı haksızlıkları göstermek için araya girmeye çağrıldı. Jonas yanıtlıyor, sanat üzerine yazıyor, öğüdünü veriyor, küçük bir yardım yollamak için bir kravattan yoksun kalıyor, önüne getirilen haklı protestoları da imzalıyordu. “Şimdi de politikacılığa mı başladın? Bu işi yazarlara ve çirkin kızlara bırak,” diyordu Rateau. Hayır, o yalnız her türlü parti anlayışına yabancı

olduğunu bildiren protestoları imzalıyordu. Haftalar boyunca, Jonas cepleri hep ihmal edilmiş ve yenilenmiş mektuplarla şişmiş olarak dolaşıyordu. Genellikle tanımadığı kişilerden gelen en ivedilerini yanıtlıyor, rahat rahat yazılacak bir yanıt isteyenlerini, yani dost mektuplarını daha uygun bir zamana saklıyordu. Ne olursa olsun, bunca zorunluk boş gezmeyi, yürek umursamazlığını önlemekteydi. Çalıştığı zaman bile –zaman zaman çalıştığı da oluyordu– hep gecikmiş, hep suçlu buluyordu kendini.

Louise'i çocuklar gittikçe daha çok çalıştırıyorlardı, o da evde başka durumlarda kendisinin yapacağı her şeyi yapmak için kendini tüketiyordu. Bundan dolayı mutsuzdu Jonas. Ne de olsa kendisi kendi keyfi için çalışıyordu, karısı en kötü payı almıştı. O alışverişteyken iyice görüyordu bunu. "Telefon!" diye bağırıyordu büyük oğlan, Jonas da, içi rahat, ek bir çağrıyla geri dönmek üzere tablosunu bırakıyordu. Çocuklardan birinin açtığı kapıda, bir memur "Gaz için!" diye bağırıyordu. "Geldim! Geldim!" Jonas, telefonu ya da kapıyı bıraktığı zaman, bir dost, bir çömez, kimi kez ikisi birden, başlanmış konuşmayı bitirmek üzere arkasından küçük odaya kadar geliyordu. Yavaş yavaş, hepsi koridorun gediklisi oldu. Burada durup aralarında gevezelik ediyor, uzaktan Jonas'ın tanıklığına başvuruyor ya da kısa bir süre küçük odaya giriyorlardı. Girenler "Hiç değilse burada sizi görebiliyoruz, hem de rahat rahat!" diye haykırıyorlardı. Jonas içleniyordu: "Doğru," diyordu. "Sonuçta, görüşemez olduk." Görmediklerini düş kırıklığına uğrattığını da seziyor, bundan dolayı kederleniyordu. Sık sık, görmeyi yeğleyeceği dostlar söz konusuydu. Ama zamanı yoktu, her şeyi kabul edemezdi. Ünü de zarar görüyordu bundan. "Başarıya ulaşalı beri mağrur oldu," diyorlardı. "Artık kimselerle görüşmüyor." Ya da "Hiç kimseyi sevmiyor, hep kendisi." Hayır, resmini seviyordu, Louise'i, çocuklarını, Rateau'yu, daha birkaç kişiyi seviyordu, herkese de sevgisi vardı. Ama yaşam kısa, zaman hızlıydı, onun gücünün de sınırları vardı. Dünyanın ve insanların resmini yapmak, aynı zamanda da onlarla yaşamak zordu. Öte yandan, engellerinden yakınamazdı, bunları açıklayamazdı da. Çünkü o zaman omzuna vuruyorlardı. "Mutlu herif! Seninki şanın bedeli!"

Böylece mektuplar birikiyor, çömezler hiçbir gevşemeyi hoş görmüyor, seçkin çevre insanları koşup geliyorlardı, Jonas da herkes gibi İngiltere krallık ailesine ya da lokantalara merak sarabilecekken, resimle ilgilenmelerine saygı duyuyordu. Gerçekte, özellikle seçkin çevre hanımları söz konusuydu, ama davranışları alabildiğine sadeydi. Kendileri tuval almıyor, ancak kendi yerlerine onlar alırlar umuduyla (çoğu zaman boşa

çıkıyordu umutları) ressama dostlarını getiriyorlardı. Buna karşılık, özellikle konuklara çay hazırlarken, Louise'e yardım ediyorlardı. Fincanlar elden ele geçip mutfaktan büyük odaya doğru koridoru dolaşıyor, sonra küçük atölyeye inmek üzere geri dönüyordu. Burada Jonas, odayı doldurmaya yeten bir avuç dost ve konuk arasında, resim yapmayı sürdürüyor, sonunda büyüleyici bir kişinin kendisi için özel olarak doldurduğu fincanı minnetle almak üzere, fırçalarını bırakıyordu.

Çayını içiyor, bir çömezin şövalesinin üstüne koyduğu taslağa bakıyor, dostlarıyla gülüyor, içlerinden birinden gece yazdığı bir paket mektubu lütfen postaya atmasını rica etmek üzere ara veriyor, bacakları arasına düşen ufaklığı kaldırıyor, bir fotoğraf için poz veriyordu, sonra: "Jonas, telefon!," fincanını havaya kaldırıp özür dileyerek koridordaki kalabalığı yarıp geçiyor, geri dönüyor, tablonun bir köşesini işliyor, büyüleyici hanıma elbette portresini yapacağı yanıtını vermek üzere duruyor, gene şövaleye dönüyordu. Çalışıyordu ama, "Jonas, bir imza!" diyorlardı. "Ne varmış," diyordu, "postacı mı?" "Hayır, Keşmir mahkûmları için." "Geldim, geldim!" Genç bir dostu ve protestosunu karşılamak üzere kapıya koşuyor, politika söz konusu olup olmadığını öğrenmeye çalışıyor, sanatçı ayrıcalıklarının yarattığı görevler konusunda çıkışmalarla birlikte tam anlamıyla yatıştırılıyor, yeniden görünüyor, o adlarını bile anlayamadan, yeni utkuya ulaşmış bir boksör ya da yabancı bir ülkenin en büyük oyun yazarıyla tanıştırılıyordu. Oyun yazarı beş dakika süresince karşısında dikiliyor, Fransızca bilmemesinin daha açık bir biçimde söylemesine engel olduğu şeyi duygulu bakışlarla anlatıyordu. Jonas içten bir sevecenlikle başını sallıyordu. Bereket versin, büyük ressamla tanıştırılmak isteyen son çekicilik havarisinin girmesiyle bu çıkışsız durum çözülüyordu. Jonas, büyüleniyor öyle olduğunu da söylüyor, cebindeki mektup paketini yokluyor, fırçalarını avcuna alıyor, gene bir yol açmaya hazırlanıyor, ama daha önce tam o sırada kendisine getirilen bir çift setter için teşekkür etmesi gerekiyor, onları götürüp yatak odasına kapatıyor, geri dönüp armağanı veren bayanın öğle yemeği çağrısını kabul ediyor, Louise'in çığlıkları üzerine çıkıyor, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde setterlerin apartmanda yaşamaya alıştırılmadığını saptıyor, onları alıp duş odasına götürüyordu, burada da öyle ısrarlı bir biçimde bağırıyorlardı ki, sonunda kimse kimsenin sesini duymaz oluyordu. Arada bir, başlar üzerinden, Jonas, Louise'in gözlerini görüyor, ona bu gözler kederliymiş gibi geliyordu. En sonunda gün sona eriyor, konuklar izin istiyor, kimileri büyük odada

oyalanıyor, Louise’in az sonra iki kata yayılmış yaşamın Jonaslardakinden çok daha az içli dışlı, çok daha az sıcak olduğu konağa dönmek zorunda olduğu için üzülen şapkalı bir seçkin bayanın nazik yardımıyla çocukları yatırışını duygulanarak izliyorlardı.

Bir cumartesi günü öğleden sonra Rateau, Louise’e mutfağın tavanına takılabilecek çok kullanışlı bir çamaşır kurutma düzeni getirdi. Daireyi ağzına kadar dolu buldu, küçük odada da Jonas’ı uzmanlarla çevrili olarak köpekli bağışçı hanımın resmini yapar buldu, ama bir devlet ressamı da onun resmini yapıyordu. Bu ressam, Louise’e göre, bir devlet siparişini yerine getirmekteydi. *Resim Yapan Ressam* olacak adı. Rateau, gözle görülür biçimde çabasına dalmış olan dostuna bakmak üzere odanın bir köşesine çekildi. Uzmanlardan biri, –Rateau’yu hiç görmemişti–, ona doğru eğildi. “Keyifli görünüyor, değil mi?” dedi. Rateau yanıt vermedi. “Resim yapıyorsunuz herhalde,” diye sürdürdü öteki. “Ben de. Ne diyeyim, inanın bana, düşüyor.” “Şimdiden mi?” dedi Rateau. “Evet. Başarıdan. Başarıya karşı durulmaz. Bitti.” “Düşüyor mu, yoksa bitti mi?” “Düşmekte olan bir ressam bitmiştir. Bakın, resmini yapacağı bir şey kalmamış. Kendisinin resmini yapıyorlar, duvara asacaklar.”

Daha sonra, gecenin ortasında, karı kocanın odasında, Louise, Rateau ve Jonas; o ayakta, öbür ikisi yatağın bir köşesine oturmuş, susuyorlardı. Çocuklar uyuyorlardı, köpekler kırda pansiyondaydı, Louise bir sürü kap yıkamış, Jonas ile Rateau da kurulamıştı, yorgunluk iyiydi. Rateau, tabak yığını karşısında, “Bir hizmetçi tutun,” dedi. Ama Louise hüzünle, “Nerede kalabilir ki?” dedi. Susuyorlardı işte. Rateau, birden, “Memnun musun?” diye sordu. Jonas gülümsedi, ama yorgun görünüyordu. “Evet. Herkes nazik bana karşı.” “Hayır,” dedi Rateau. “Dikkat et. Hepsi de iyi değil.” “Kim?” “Örneğin ressam dostların.” “Biliyorum,” dedi Jonas. “Ama birçok sanatçı böyledir. Var olduklarından kuşkuludurlar, en büyükler bile. O zaman, kanıt arar, yargılar, suçlarlar. Güçlendirir bu onları, bir var olma başlangıcıdır. Yalnız insanlar bunlar!” Rateau başını sallıyordu. “İnan bana,” dedi Jonas, “onları tanırım. Sevmek gerek onları.” “Peki, sen,” dedi Rateau, “sen var mısın? Hiç kimse için kötü konuşmuyorsun.” Jonas gülmeye başladı: “Ah! Ben de sık sık kötü düşünürüm onlar hakkında. Yalnız, unuturum.” Ciddileşti: “Hayır, var olduğumdan emin değilim. Ama olacağım, bundan kuşkum yok.”

Rateau Louise’e bu konuda ne düşündüğünü sordu. Louise yorgunluğundan sıyrılıp Jonas’ın haklı olduğunu söyledi: konuklarının

kanısının önemi yoktu. Jonas'ın çalışması önemliydi yalnız. Çocuğun onu rahatsız ettiğini seziyordu. Ayrıca çocuk büyüyordu, bir divan almak gerekecekti, bu da yer tutacaktı. Daha büyük bir daire buluncaya kadar ne yapmalıydı! Jonas yatak odalarına bakıyordu. Hiç kuşkusuz, en iyisi değildi, yatak çok genişti. Ama oda bütün gün boştu. Bunu Louise'e söyledi, o da düşündü. Yatak odasında Jonas rahatsız edilmeyecekti hiç değilse; ne de olsa yataklarının üstüne yatmayı göze alamayacaklardı. Louise de Rateau'ya "Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. Rateau Jonas'a bakıyordu. Jonas da gözlerini karşı pencerelere dikiyordu. Sonra, gözlerini yıldızsız göğe çevirdi, gidip perdeleri çekti. Dönünce, Rateau'ya gülümsedi, hiçbir şey söylemeden yatağa, onun yanına oturdu. Louise gözle görülür biçimde bitkindi, gidip duş alacağını bildirdi. İki dost yalnız kalınca Jonas, Rateau'nun omzunun kendisininkine dokunduğunu duydu. Ona bakmadı, ama "Resim yapmayı seviyorum," dedi. "Tüm yaşamım boyunca, gece gündüz resim yapmak isterdim. Bu da bir şans değil mi?" Rateau sevgiyle bakıyordu ona. "Evet," dedi, "bu da bir şans."

Çocuklar büyüyorlardı ve Jonas onları sevinçli ve güçlü gördüğü için mutluydu. Okula gidiyor, saat dörtte dönüyorlardı. Jonas bundan cumartesi öğleden sonra, perşembe, bir de, sık ve uzun tatillerde, gün boyunca yararlanabiliyordu. Daha uslu uslu oynayacak kadar büyümemişlerdi, ama daireyi tartışma ve kavgalarıyla dolduracak kadar güçlüydüler. Onları yatıştırmak, gözlerini korkutmak, hatta bazı bazı döver gibi yapmak gerekiyordu. Ayrıca çamaşırları temiz tutulmalı, düşen düğmeleri dikilmeliydi; Louise buna yetişemiyordu. Evde bir hizmetçi barındıramayacaklarına, onu yaşadıkları yakın içli dışlılığın içine de sokamayacaklarına göre Jonas, Louise'in kız kardeşini, koca bir kızla dul kalmış olan Rose'u yardıma çağırmayı esinledi. "Evet," dedi Louise, "Rose'dan rahatsız olmayız. İstediğimiz zaman da kapının yolunu gösteririz ona." Jonas bu çözüme sevindi, hem Louise, hem de karısının yorgunluğu karşısında rahatsız olan bilinci rahatlayacaktı. Kız kardeş sık sık kızını da yardıma getirdiğinden rahatlama daha da büyük oldu. Her ikisi de dünyanın en iyi insanlarıydı; dürüst yaradılışlarında çıkardan uzaklık ve erdem ışıldıyordu. Aileye yardım etmek için olanaksızı yaptılar ve zamanlarını hiç esirgemediler. Yalnız yaşamlarının sıkıntısı ve Louise' in evinde buldukları haz da bunda yardımcı oldu onlara. Gerçekten de, beklendiği gibi, hiç kimse rahatını bozmadı, iki akraba da daha ilk günden, gerçekten kendi evlerindeymiş gibi bir duyguya kapıldılar. Büyük oda ortak biçimde, hem

yemek odası, hem çamaşırlık hem de çocukların bakım yeri olarak kullanıldı. Küçük oğlanın uyuduğu küçük odaya hem tuvaller hem de bazı bazı, kızı olmayınca, Rose'un uyuduğu kamp yatağı kondu.

Jonas yatak odasını kullanıyor, yatakla pencereyi ayıran yerde çalışıyordu. Ancak, çocuklarınkinden sonra, odanın toplanmasını beklemek gerekiyordu. Daha sonra, ancak bir çamaşır almak için kendisini rahatsız ediyorlardı, çünkü evin biricik dolabı burada bulunmaktaydı. Konuklar da, eskisinden biraz daha az kalabalık olmakla birlikte, birtakım alışkanlıklar edinmişlerdi ve Louise'in umduğunun tersine, Jonas'la daha rahat söyleşmek üzere karı koca yatağının üstüne uzanmaktan çekinmiyorlardı. Çocuklar da babalarını öpmeye geliyorlardı. "Resmi göster." Jonas yaptığı resmi gösteriyor ve onları sevgiyle öpüyordu. Onları geri yollarken, yüreğindeki tüm alanı kısıtlamasız biçimde, tümüyle doldurduklarını duyuyordu. Onlardan yoksun kalacak olsa, yalnızca boşluğu ve yalnızlığı bulurdu. Resmi kadar seviyordu onları, çünkü, dünyada tek başlarına, resmi kadar canlıydılar.

Gene de, nedenini bilmemekle birlikte, Jonas eskisinden daha az çalışıyordu. Her zamanki gibi bağlıydı işine, ama şimdi resim yapmakta güçlük çekmekteydi, yalnızlık anlarında bile. Bu anları gökyüzüne bakmakla geçiriyordu. Her zaman dalgın ve işi başından aşkındı, düşçülleşti. Resim yapacak yerde, resmini, iççağrısını düşünüyordu. "Resim yapmayı seviyorum," diyordu gene kendi kendine, ama fırçayı tutan eli bedeni boyunca sarkıyor, uzak bir radyoyu dinliyordu.

Aynı zamanda ünü de azalmaktaydı. Kimileri çekinceli, kimileri kötü yazılar getiriyorlardı, kimileri de öylesine acımasızdı ki, yüreği daralıyordu. Ama bu saldırılarda da yarar bulunduğunu düşünüyordu, bunlar kendisini daha iyi çalışmaya yöneltecekti. Gelmeyi sürdürenler, yanında kendilerini tutmalarına gerek olmayan, eski bir dost gibi, daha az saygılı davranıyorlardı ona. İşine dönmek istediği zaman, "Boş versene, bol bol zamanın var!" diyorlardı. Jonas öyle seziyordu ki, bir bakıma kendisini de kendi başarısızlıklarına ekliyorlardı. Ama, bir başka yönden, bu yeni bağlılıkta iyi bir şeyler vardı. Rateau omuz silkiyordu: "Çok budalasın. Seni hiç sevmiyorlar." "Şimdi biraz seviyorlar beni," diye yanıtlıyordu Jonas. "Biraz sevgi, çok büyük bir şey. Nasıl elde edildiğinin ne önemi var!" Böylece, elinden geldiğince, konuşmayı, mektup yazmayı, resim yapmayı sürdürüyordu. Arada bir, özellikle pazar öğleden sonraları, çocuklar Louise ve Rose'la sokağa çıkınca, gerçekten resim yapıyordu. Akşam, elindeki

tabloyu biraz ilerlettiği için seviniyordu. Bu dönemde, gökyüzü resimleri yapmaktaydı.

Satıcı, satışlardaki belirgin düşüş nedeniyle, aylığını üzülerek kısmak zorunda olduğunu bildirince, Jonas kendisine hak verdi, ama Louise kaygılandı. Eylül ayıydı, okulların açılışında çocukları giydirmek gerekiyordu. Alışılmış gözüpekliğiyle, kendisi işe girişti, çok geçmeden de yaya kaldı. Rose, giysileri onarıp düğmeleri dikebilse de terzi değildi. Ama kocasının akrabası terziydi; Louise’e yardıma geldi. Zaman zaman Jonas’ın odasına, köşedeki koltuğa yerleşiyordu. Sessiz insandı, sakin sakin oturuyordu. Hatta öylesine sakindi ki Louise Jonas’a bir *İşçi Kız* yapmasını esinledi. “İyi fikir,” dedi Jonas. Denedi, iki tuvali boşa harcadı, sonra başlanmış gökyüzüne döndü. Ertesi gün, dairede uzun uzun dolaştı ve resim yapacak yerde düşündü. Bir çömez, heyecan içinde, uzun bir yazı gösterdi, başka bir durumda okumayacağı bu yazıdan resminin hem özentili hem de gününü doldurmuş olduğunu öğrendi; satıcı da telefon edip satışların çizdiği eğri karşısındaki kaygısını iletti. O gene de düşlemeyi ve düşünmeyi sürdürüyordu. Çömeze yazının doğru bir yanı bulunduğunu, ama kendisinin, Jonas’ın, daha önündeki uzun çalışma yıllarına güvenebileceğini söyledi. Satıcıya da kaygısını anladığı, ama paylaşmadığı yanıtını verdi. Yapılacak büyük ve gerçekten yeni bir yapıt vardı; her şey yeniden başlayacaktı. Konuşurken, doğru söylediğini ve yıldızının orada olduğunu duyuyordu. İyi bir düzenleme yeterdi.

Sonraki günlerde, koridorda çalışmayı denedi, daha sonra duş odasında, elektrik ışığında, ondan sonraki gün de mutfakta çalıştı. Ama, ilk kez, her yanda rastladığı insanlardan, ancak tanıdıklarından ve sevdiği aile üyelerinden rahatsız oldu. Bir süre, çalışmayı kesti ve düşündü. Mevsim elverseydi, konu üzerinde çalışacaktı. Yazık ki, kış başlamak üzereydi, bahardan önce görünüm resmi yapmak zordu. Gene de denedi, sonra vazgeçti: soğuk içine işliyordu. Birkaç gün, tuvalleriyle yaşadı, sık sık yanlarında oturdu ya da pencerenin önüne dikildi; artık resim yapmıyordu. Sabahları sokağa çıkma alışkanlığı edindi. Bir ayrıntı, bir ağaç, bir eğri ev, geçerken yakalanmış bir profil yapmayı tasarlıyordu. Günün sonunda, hiçbir şey yapmamış oluyordu. En ufak bir sapma, gazeteler, bir karşılaşma, vitrinler, bir kahvenin sıcaklığı, onu bağlıyordu tersine. Her akşam, hiç yakasını bırakmayan bir iç rahatsızlığını güzel özürlere dönüştürüyordu durmamacasına. Resim yapacaktı, orası kesindi, hem de daha iyi yapacaktı, bu görünüşteki boşluk döneminden sonra. İçin için çalışıyordu, buydu

hepsi, yıldızı baştan arınmış olarak, ışıl ışıl çıkacaktı bu karanlık sislerden. Şimdilik, kahvelerden ayrılmaz olmuştu. Alkolün tablosunu çocuklarından başka hiçbir şey karşısında duymadığı sevecenlik ve sıcaklıkla düşündüğü büyük çalışma günlerindeki coşkuyu verdiğini anlamıştı. İkinci konyakta, kendisini aynı zamanda dünyanın hem efendisi hem de uşağı yapan şu keskin coşkuyu yeniden duyuyordu. Ancak bunu boşlukta, elleri boş, bir yapıta geçirmeden yapıyordu. Ama kendisi için yaşadığı sevince en çok yaklaşan da buydu, şimdi dumanlı ve gürültülü yerlerde oturup düşlere dalarak uzun saatler geçiriyordu.

Bununla birlikte, sanatçıların girip çıktığı yerlerden ve semtlerden kaçıyordu. Bir tanıdığa rastlayıp da kendisine resminden sözettiği zaman, bir ürküntüdür doluyordu içine. Kaçmak istiyordu, gözle görülüyordu, kaçıyordu o zaman. Arkasından söyleneni biliyordu: “Kendini Rembrandt sanıyor” ve huzursuzluğu büyüyordu. Ne olursa olsun, gülümsemiyordu artık, eski dostları da görülmedik, ama kaçınılmaz bir sonuç çıkarıyorlardı bundan: “Artık gülümsemiyorsa, kendinden çok hoşnut demektir.” Bunu bildiğinden, gittikçe daha çok kaçıyor, gittikçe daha alıngan oluyordu. Bir kahveye girince, içeridekilerden birince tanınmış olduğu duygusu, içinde her şeyin kararmasına yetiyordu. Bir saniye, bir güçsüzlük ve garip bir kederle dolu, yüzü heyecanının ve aynı zamanda doymaz ve birdenbire gelmiş bir dostluk gereksiniminin üzerine kapanmış olarak, öylece dikilip kalıyordu. Rateau’nun güzel bakışını düşünüyor ve birden çıkıyordu. Bir gün, tam ayrıldığı anda, hemen yanında biri “Surata bak!” dedi.

Artık, yalnızca hiç kimsenin kendisini tanımadığı uzak yerlere gidiyordu. Burada, konuşabilir, gülümseyebilirdi, iyiliği geri dönüyordu, kendisinden hiçbir şey istenmiyordu. Fazla şey istemeyen birkaç dost edindi. Özellikle içlerinden birinin, sık sık gittiği bir gar büfesinde kendisine hizmet eden bir kişinin arkadaşlığından hoşlanıyordu. Bu garson “yaşamda ne yaptığını” sormuştu kendisine. “Boya işi,” diye yanıtlamıştı Jonas. “Ressam mı, yoksa badanacı mı?” “Ressam.” “Ya!” demişti öteki, “Zor iş.” Konuya girmişlerdi. Evet, zor işti, ama Jonas çalışmasını düzenlemenin yolunu bulur bulmaz çözecekti sorunu.

Günlerin ve kadehlerin rastlantısına göre, başka kişilerle tanıştı, kadınlar kendisine yardım ettiler. Sevişmeden önce ya da sonra, onlarla konuşabiliyor, özellikle de biraz övünebiliyordu, inanmasalar bile onu anlıyorlardı. Bazı bazı, eski gücü geri dönüyormuş gibi geliyordu ona. Hanım dostlarından birince yüreklendirildiği bir gün, kararını verdi. Evine

döndü, terzi kadın yoktu, yatak odasında yeniden çalışmayı denedi. Ama bir saat çalıştıktan sonra, tuvalini yerine yerleştirdi, Louise'e yüzünü hiç görmeden gülümsedi ve çıktı. Bütün gün içti ve geceyi hanım dostunun evinde geçirdi, ama ona istek duyacak durumda değildi. Ertesi sabah, canlı acısı ve yıkık yüzü, Louise'in kişiliğinde karşıladı onu. Louise bu kadınla yatıp yatmadığını bilmek istedi. Jonas, sarhoş olduğundan bunu yapmadığını, ama daha önce başka kadınlarla yattığını söyledi. Ve ilk kez, yüreği parçalanmış durumda, Louise'de şaşkınlığın ve acı fazlalığının verdiği şu boğulmuş insan yüzünü gördü. Bunun üzerine, tüm bu zaman boyunca onu düşünmediğini anladı ve bundan utanç duydu. Ondan özür diledi, bitmişti artık, yarın her şey eskisi gibi yeniden başlayacaktı. Louise konuşamıyordu, gözyaşlarını gizlemek için başını çevirdi.

Ertesi gün, Jonas çok erken çıktı. Yağmur yağıyordu. Bir mantar gibi ıslanmış olarak döndüğü zaman, bir sürü tahta yüklenmişti. Evinde, haber almaya gelmiş iki eski dost, büyük odada kahve içmekteydi. "Jonas tarz değiştiriyor. Tahta üzerine resim yapacak!" dediler. Jonas gülümsüyordu: "Öyle değil. Ama yeni bir şeye başlıyorum." Duşa, tuvalete ve mutfağa açılan küçük koridora geçti. İki koridorun oluşturduğu köşede durdu ve karanlık tavana dek yükselen yüksek duvarlara uzun uzun baktı. Bir merdiven gerekiyordu, kapıcıdan almaya gitti.

Yeniden yukarıya döndüğü zaman, evde birkaç kişi daha vardı, koridorun ucuna ulaşabilmek için kendisini yeniden gördüklerine çok sevinmiş olan konukların sevgisi ve ailenin sorularıyla cebelleşmek zorunda kaldı. Bu sırada karısı mutfaktan çıkıyordu. Jonas, merdiveni bırakarak, onu sıkı sıkı bağrına bastı. Louise ona bakıyordu: "Rica ederim," dedi, "yeniden başlama." "Hayır, hayır," dedi Jonas. "Resim yapacağım. Resim yapmam gerek." Ama kendi kendine konuşur gibiydi, gözleri başka yerdeydi. Çalışmaya başladı. Duvarın yarı yüksekliğinde, yüksek ve derin olmakla birlikte, daracık bir tür ara kat oluşturmak üzere bir döşeme yapmaktaydı. Akşama doğru, her şey bitmişti. O zaman, merdivenin yardımıyla, Jonas ara katın döşemesine asıldı ve işinin sağlamlığını denemek için, birkaç kez orasından burasından çekti. Sonra, ötekilere katıldı, herkes onu yeniden böylesine sevecen bulduğuna sevindi. Gece, ev bir ölçüde boşaldığı zaman, Jonas bir petrol lambası, bir iskemle, bir tabure ve bir çerçeve aldı. Karısıyla çocuklarının merak dolu bakışları altında, hepsini ara kata çıkardı. "İşte," dedi tüneğinin yukarısından. "Hiç kimseyi rahatsız etmeden çalışacağım." Louise bundan emin olup olmadığını sordu. "Elbette," dedi,

“fazla yer gerekmez. Daha serbest olacağım. Mum ışığında çalışan büyük ressamlar vardı ve...” “Döşeme yeterince sağlam mı?” Sağlamdı. “İçin rahat olsun,” dedi Jonas, “bu çok iyi bir çözüm.” Ve gene aşağıya indi.

Ertesi gün, erkenden ara kata tırmandı, oturdu, çerçeveyi duvara yaslayıp dikey olarak taburenin üstüne koydu ve lambayı yakmadan bekledi. Doğrudan işittiği sesler mutfaktan ve tuvaletten geliyordu. Öteki uğultular çok uzak izlenimini veriyordu ve gelip gidenler, kapının ya da telefonun zili, gidip gelmeler, konuşmalar, sanki sokaktan ya da öteki avludan geliyormuş gibi yarı yarıya boğulmuş olarak ulaşıyordu ona. Üstelik, tüm daire çiy bir ışıkla dolup taşarken, burada gölge dinlendiriciydi. Arada bir, bir dost gelip ara katın altında duruyordu. “Orada ne yapıyorsun, Jonas?” “Çalışıyorum.” “Işıksız mı?” “Evet, şimdilik.” Resim yapmıyordu, ama düşünüyordu. Gölgede ve o zamana değin yaşadığıyla karşılaştırılınca, kendisine çöl ya da mezar sessizliği gibi gelen bu yarı sessizlikte, kendi yüreğini dinliyordu. Ara kata dek gelen gürültüler, kendisine yönelmekle birlikte, bundan böyle kendisini ilgilendirmiyormuş gibi geliyordu ona. Evlerinde, uyku ortasında, yalnız ölen insanlar gibiydi sabah olunca, ıssız evde, artık her zaman için sağır bedenin üstünde, ateşli ve ısrarlı, telefon sesleri çınlar. Ama o yaşıyordu, içinde bu sessizliği dinliyor, hâlâ saklı, ama yeniden yükselmeye, bu boş günlerin dağınıklığının üzerinde, hiç bozulmaz durumda, en sonunda belirmeye hazırlanan yıldızını bekliyordu. “Parla, parla,” diyordu. “Beni ışığından yoksun bırakma.” Yeniden parlayacaktı, hiç kuşkusu yoktu bundan. Ama, en sonunda yakınlarından ayrılmadan yalnız kalma şansına kavuştuğuna göre, daha uzun zaman düşünmesi gerekiyordu. Her zaman bilmiş olmasına ve resimlerini her zaman bilirmiş gibi yapmış olmasına karşın, hâlâ açık açık anlamamış olduğu şeyi bulgulaması gerekiyordu. Yalnız sanatın gizi olmayan bu gizi yakalamalıydı, iyice görüyordu bunu. Bu nedenle lambasını yakmıyordu.

Şimdi, her gün, Jonas ara katına çıkmaktaydı. İşi başından aşkın olan Louise konuşmalara pek katılmadığından, konuklar seyrekleşti. Jonas yemek için iniyor, sonra gene tüneğine çıkıyordu. Gün boyunca, karanlıkta kımıldamadan duruyordu öyle. Gece, çoktan yatmış olan karısının yanına dönüyordu. Birkaç gün sonra, Louise’ den öğle yemeğini yukarıya vermesini rica etti, o da bunu Jonas’ı duygulandıran bir özenle yaptı. Jonas başka durumlarda onu rahatsız etmemek için, kendisine biraz erzak

hazırlamasını esinledi, bunları ara kata koydu. Yavaş yavaş gün boyu hiç aşağıya inmez oldu. Ama erzağına nerdeyse dokunmuyordu bile.

Bir akşam, Louise'i çağırdı ve birkaç battaniye istedi: "Geceyi burada geçireceğim." Louise başını geriye eğmiş, ona bakıyordu. Ağzını açtı, sonra sustu. Yalnız Jonas'ı kaygılı ve kederli bir anlatımla inceliyordu; Jonas birden onun ne denli yaşlandığını ve yaşamlarının yorgunluğunun onu da derinlemesine kemirdiğini gördü. O zaman, ona hiçbir zaman gerçekten yardım etmediğini düşündü. Ama konuşmasına zaman kalmadan, Louise kendisine gülümsedi, öyle bir kederle gülümsedi ki, Jonas'ın yüreği burkuldu. "Nasıl istersen, sevgilim," dedi Louise.

Bundan böyle, gecelerini ara katta geçirdi, nerdeyse bir daha hiç inmedi buradan. Sonunda, artık Jonas gündüz de, akşam da görülemediğine göre, ev konuklarından boşaldı. Kimilerine, kırda olduğu söyleniyordu, kimilerine de, yalan söylemekten bıkılınca, başka bir atölye bulduğu. Yalnız Rateau sadık bir biçimde gelmekteydi. Merdivenin üstüne tırmanıyor, kocaman sevimli başı döşeme düzeyini geçiyordu: "İyi misin?" diyordu. "Çok iyiyim." "Çalışıyor musun?" "Onun gibi bir şey." "Ama tuvalin yok!" "Gene de çalışıyorum." Bu merdiven ve ara kat söyleşimini uzatmak zordu. Rateau başını sallayarak iniyor, boruları ya da kilidi onararak Louise'e yardım ediyor, sonra, merdivene çıkmadan, gelip Jonas'a allahaısmarladık diyor, o da karanlıkta yanıt veriyordu: "Güle güle, canım kardeşim." Bir akşam, Jonas selamına bir de teşekkür ekledi. "Teşekkür niçin?" "Çünkü beni seviyorsun." "Büyük haber!" dedi Rateau, çıkıp gitti.

Bir başka akşam, Jonas, Rateau'yu çağırdı, o da koşup geldi. Lamba ilk kez yanmıştı. Jonas, sıkıntılı bir havayla, ara kattan dışarıya eğiliyordu. "Bana bir tuval uzat," dedi. "Ama neyin var senin? Zayıflamışsın, bir hayalete benziyorsun." "Birkaç gündür pek bir şey yemedim. Bu bir şey değil, çalışmam gerek." "Önce bir şeyler ye." "Hayır, aç değilim." Rateau bir tuval getirdi. Ara katta gözden silineceği sırada, Jonas sordu: "Nasıllar?" "Kimler?" "Louise'le çocuklar." "İyiler. Sen de yanlarında olsan daha iyi olurlardı." "Onları bırakmıyorum. Söyle onlara, onları bırakmıyorum." Sonra görünmez oldu. Rateau Louise'e gelip kaygılarını söyledi. Louise kaç gündür kendisinin de kaygılandığını gizlemedi. "Nasıl etmeli? Ah, onun yerine ben çalışabilseydim!" Mutsuz mu mutsuz, Rateau'nun karşısında duruyordu. "Onsuz yaşayamam," dedi. Yeniden genç kız yüzüne bürünmüştü, Rateau buna şaştı. O zaman Louise'in kızardığını ayrımsadı.

Lamba bütün gece, ertesi gün de öğleye kadar açık kaldı. Rateau olsun, Louise olsun, gelenlere, Jonas “Bırak, çalışıyorum,” yanıtını veriyordu yalnızca. Öğleyin, gaz istedi. Duman çıkarmaya başlamış olan lamba akşama kadar yeniden canlı bir parıltıyla parladı. Rateau kalıp Louise ve çocuklarla akşam yemeği yedi. Gece yarısı, Jonas’ı selamladı. Hâlâ aydınlık olan ara katın önünde, bir an bekledi, sonra hiçbir şey söylemeden gitti. İkinci günün sabahı, Louise kalktığı zaman, lamba hâlâ yanmaktaydı.

Güzel bir gün başlıyordu, ama Jonas ayrımında değildi. Tuvali çevirip duvara dayamıştı. Bitkin bir durumda, oturmuş, elleri dizlerinin üstünde boş, öyle bekliyordu. Şimdi bundan böyle hiç çalışmayacağını söylüyordu kendi kendine, mutluydu. Çocuklarının homurdanmalarını, su seslerini, kapların çınıltılarını işitiyordu. Louise konuşuyordu. Kocaman camlar bulvardan bir kamyon geçerken titriyordu. Dünya gene oradaydı, genç, hayran olunası: Jonas, insanların çıkardığı güzel uğultuyu dinliyordu. Arada bir, içinde bu şen gücü, sanatını, bu söyleyemediği, bu her zaman için sessiz, ama kendisini her şeyin üstüne, özgür ve canlı bir havaya yükselten düşünceleri engellemiyordu. Çocuklar odalarda koşuyorlardı, küçük kız gülüyordu, uzun zamandır güldüğünü işitmediği Louise de gülüyordu. Seviyordu onları! Ne kadar seviyordu! Lambayı söndürdü ve geri dönen karanlıkta, orada, o hep parlayan yıldızı değil miydi? Oydu, tanıyordu onu, yüreği minnetle dolu. Sessizce devrildiği zaman da hep ona bakmaktaydı.

“Bir şeyi yok,” diyordu bir süre sonra çağrılmış olan hekim. “Fazla çalışıyor. Bir haftaya kadar, ayağa kalkar.” “İyileşecek mi, emin misiniz?” diyordu Louise, yüzü altüst olmuş. “İyileşecek.” Öteki odada, Rateau tuvale bakıyordu: tümüyle boştu, yalnız ortasına, çok küçük harflerle bir şey yazmıştı, okunması olanaksız değildi, ama yalnız mı yoksa yarsız mı olduğu çıkarılamıyordu.[1]

1. Öykünün Fransızcasında *solitaire* (yalnız) ve *solidaire* (dayanışan) sözcükleri kullanılmakta. (Ç.N.)

BÜYÜYEN TAŞ

Araba şimdi çamurlu olan kiremit kırmızısı yolda ağır ağır döndü. Farlar birden yolun bir yanında, sonra öbür yanında, sacla örtülü iki ahşap barakayı aydınlatıverdi. İkincisinin yanında, sağda, hafif sisin içinde, kaba kalaslardan yapılmış bir kule seçiliyordu. Kulenin tepesinden, bağlanma noktası görünmeyen, ama farların ışığında aşağı indiği ölçüde ışıldayan, sonra yolu kesen bayırda silinen bir tel uzanmaktaydı. Araba yavaşladı ve barakalara birkaç metre kala durdu.

İçinden çıkan adam, şoförün sağında, kapıdan sıyrılabilmek için çabaladı. Bir kez ayaklarının üstüne dikildikten sonra, geniş ve kocaman bedeninin üzerinde biraz sallandı. Arabanın yanında, gölgede kalan yerde, toprağın üzerine ağırca dikilmiş, yorgunluktan çökmüş, ağırdan çalışan motorun sesini dinler gibiydi. Sonra bayıra doğru yürüdü ve farların ışık konisi içine girdi. Kocaman sırtı gecede çizili, yokuşun doruğunda durdu. Bir an sonra, geriye döndü. Şoförün kara yüzü gösterge tablosunun yukarısında parlıyor ve gülümsüyordu. Adam bir işaret yaptı; şoför kontağı kesti. Aynı anda, yolun ve ormanın üstüne yoğun ve serin bir sessizlik indi. Suların sesi duyuldu o zaman.

Adam, aşağıda, yalnızca parlak pullarla benekli bir geniş karanlık devinisinin belli ettiği ırmağa bakıyordu. Uzakta, öbür yandaki daha yoğun ve donmuş karanlık, kıyı olmalıydı. Gene de, iyi bakılınca, bu kımıltısız kıyıda, uzakta bir gaz lambası gibi, sarımsı bir alev görünüyordu. İri adam arabadan yana döndü, başını salladı. Şoför farlarını söndürdü, yaktı, sonra düzenli bir biçimde yakıp yakıp söndürdü. Bayırın üstünde, adam belirip belirip siliniyordu, her yeniden dirilişinde daha iri, daha cüsseliydi. Birdenbire, ırmağın öbür yanında, görünmez bir kolun ucunda, birkaç kez bir fener yükseldi. Gözcünün son bir işareti üzerine, şoför farlarını kesin olarak söndürdü. Araba ve adam karanlıkta gözden silindi. Farlar söndükten sonra, ırmak nerdeyse görülebiliyordu; en azından, uzun, sıvı kaslarından birkaçı arada bir parlıyordu. Yolun iki yanında, ormanın koyu kütleleri göğün üzerinde biçimlerini belli ediyor ve çok yakın görünüyordu. Bir saat önce yolu ıslatmış olan hafif yağmur ılık havada hâlâ dalgalanıyor, girilmedik ormanın ortasındaki bu geniş açıklığın sessizlik ve kımıltısızlığını ağırlaştırıyordu. Kara gökte buğulu yıldızlar titreşmekteydi.

Ama öbür kıyıdan zincir sesleri, boğuk şıpırtılar yükseldi. Hep beklemekte olan adamın sağında, barakanın yukarısında, halat gerildi. Aynı zamanda ırmaktan hem yaygın hem zayıf, yarılan bir su sesi yükselirken,

halatta boğuk bir gıcırtı gezinmeye başladı. Gıcırtı eşitlendi, su sesi daha da yayıldı; sonra belirginleşti, aynı zamanda fener de büyümekteydi. Şimdi, kendisini çevreleyen sarımsı ayla açıkça seçiliyordu. Ayla yavaş yavaş genişledi, gene daraldı. Bu arada, fener sisin içinde parlıyor, yukarısında ve çevresinde, dört köşesinden kalın bambularla tutturulmuş, kuru hurma dallarından bir tür dörtgen çatıyı aydınlatmaya başlıyordu. Çevresinde belirsiz gölgeler kıpırdayan bu kaba yapı ağır ağır kıyıya doğru ilerlemekteydi. Aşağı yukarı nehrin ortasına geldiği zaman, sarı ışığın içinde, sivri şapkalar giymiş, gövdeleri çıplak, nerdeyse kara, üç küçük adam seçildi açık açık. Hafiften açılmış bacaklarının üstünde kımıldamadan duruyordu, tüm görünmez sularıyla en sonunda karanlıktan ve sulardan çıkan kaba bir salın böğrüne vuran güçlü akıntıyı karşılamak için bedenleri hafiften eğilmişti. Tekne daha da yaklaşınca, adam, yapının ardında, suyun akış yönünde, başlarına gene geniş hasır şapkalar geçirmiş ve yalnızca bez pantolonlar giymiş iki iri zenci gördü. Yan yana, kaslarının tüm gücüyle sırıklara çöküyorlar, onlar, aynı ağır devinimle, dengelerinin son sınırına dek suların üzerine eğilirken, sırıklar, salın gerisine doğru, ağır ağır ırmağa gömülüyordu. Önde, üç melez, kımıltısız, sessiz, gözlerini kendilerini bekleyen adama çevirmeden, kıyının yaklaşmasına bakıyordu.

Tekne birden suda bir çıkıntı oluşturan bir iskelenin ucuna çarptı, sarsıntının etkisiyle sallanmakta olan fener ancak şimdi belli etmişti iskeleyi. İri zenciler öylece durdular, elleri başlarının üstünde, suya ancak daldırılmış sırıklara yapışmış durumda, ama kasları gergin ve suyun kendisinden ve baskısından gelir gibi görünen sürekli bir titreme içinde. Öteki salcılar, iskelenin kazıklarının çevresine zincirler attılar, tahtaların üstüne atladılar, bir tür çekme köprü indirdiler, köprü salın önünü bir tür eğik düzlemle kapladı.

Adam arabaya dönüp yerleşti, şoför de bu arada motoru çalıştırdı. Araba ağır ağır bayıra yanaştı, burnunu göğe dikti, sonra ırmağa doğru eğdi ve yokuşu inmeye başladı. Frenleri sıkıştırılmış olarak gidiyor, çamurda biraz kayıyor, duruyor, sonra gene gidiyordu. Zıplayan tahta gürültüleri içinde iskeleye girdi, hep sessiz duran melezlerin iki yana dizilmiş oldukları uca ulaştı ve usul usul sala doğru daldı. O da ön tekerlekler kendisine ulaşır ulaşmaz burnunu dikti ve nerdeyse aynı anda arabanın tüm ağırlığını almak üzere yeniden yükseldi. Sonra şoför arabasını geriye, bir fenerin asılı olduğu dörtgen çatının önüne dek götürdü. Aynı anda, melezler eğik düzeyi yeniden iskelenin üzerine yatırdılar ve tek bir devinimle sala atladılar, aynı

zamanda da onu çamurlu kıyıdan ayırdılar. Irmak salın altında direndi ve suların yüzeyine kaldırdı, burada şimdi halat boyunca gökte koşmakta olan uzun çubuğun ucunda yavaş yavaş yön değiştirdi. O zaman iriyarı zenciler çabalarını gevşettiler ve sırıklarını geri çektiler. Adamla şoför arabadan çıktılar, yüzleri ırmağın geldiği yöne dönük, salın kıyısına dikildiler. Manevra sırasında hiç kimse konuşmamıştı, şimdi de, kaba bir kâğıda sigara saran iri zencilerden biri bir yana bırakılacak olursa, herkes, kımıltısız ve sessiz, yerinde duruyordu.

Adam ırmağın koca Brezilya ormanından çıkıp kendilerine doğru aktığı açıklığa bakıyordu. Irmak burada birkaç yüz metre genişliğindeydi, bulanık ve ipeksi sularını salın kıyılarına bastırıyor, sonra, iki yandan serbest kalınca, onun üstüne taşıyor, yeniden tek bir güçlü dalga olarak yayılıyor, karanlık ormanın içinden usul usul denize ve geceye doğru akıyordu. Sudan ya da süngersi gökten gelen bir sası koku dolaşıyordu havada. Şimdi salın altında ağır suların şıpırtısı ve her iki kıyıdan, kurbağaların aralıklı çağrıları ya da kuşların garip çığlıkları gelmekteydi. Kocaman adam şoföre yaklaştı. Şoför, ufak ve zayıf, bambu direklerden birine yaslanmış, yumruklarını eskiden mavi, şimdiyse bütün gün topladığı kırmızı bir tozla kaplı tulumunun ceplerine sokmuştu. Gençliğine karşın kırış kırış yüzünde bir gülümseme, hiç görmeden, nemli gökte hâlâ yüzmekte olan bitkin yıldızlara bakıyordu.

Ama kuş çığlıkları daha bir belirginleşti, bunlara bilinmedik gaklamalar karıştı, hemen sonra da halat gıcırdamaya başladı. İri zenciler sırıklarını suya daldırdılar ve dibi bulma amacıyla kör devinilerle suları yokladılar. Adam ayrıldığı kıyıdan yana döndü. Onu da gece ve sular örtmüştü, binlerce kilometre boyunca ötelere uzanan ağaç kıtası gibi uçsuz bucaksız ve yabanıldı. Çok yakındaki okyanusla bu bitki denizi arasında, şu saatte yabanıl bir nehir üzerinde akıntıya kapılmış bir avuç insan şimdi yitmiş gibiydi. Sal yeni iskeleye çarptığı zaman, tüm palamarlar kopmuş durumda, günlerce sürmüş, korkulu bir deniz yolculuğundan sonra, karanlıklar içinde bir adaya yanaşıyorlarmış gibi oldu.

Karada, en sonunda insan sesleri işitildi. Şoför paralarını ödemişti, onlar da ağır gecede şaşırtıcı ölçüde şen bir sesle, yeniden ilerlemeye başlayan arabayı uğurluyorlardı.

“Altmış dediler, Iguape altmış kilometreymiş. Üç saat sürdün mü tamam. Socrate mutlu,” diye muştuladı şoför.

Adam güldü, kendisine benzeyen, kocaman, candan, iyi bir gülüşle.

“Ben de, Socrate, ben de mutluyum. Yol çetin.”

“Çok ağır, Mösyö d’Arrast, sen çok ağırsın.”

Şoför gülüyor, bir türlü gülmesini tutamıyordu.

Araba biraz hızlanmıştı. Gevşek ve şekerli bir koku ortasında, yüksek ağaç duvarları ve içinden çıkılmaz otlar arasında gidiyordu. Ormanın karanlığının içinde durmamacasına yolları birbiriyle kesişen ışıklı sinekler uçuyor ve seyrek aralarla, kırmızı gözlü kuşlar bir an ön cama çarpıyordu. Bazı bazı gecenin derinliklerinden tuhaf bir bağırtı geliyor, şoför gülünç bir biçimde gözlerini döndürerek yoldaşına bakıyordu.

Yol dön ha dönüyor, iyice sallanan tahta köprüler üzerinde küçük ırmaklardan geçiyordu. Bir saat sonra, sis yoğunlaşmaya başladı. Farların ışığını eriten, incecik bir yağmur başladı. D’Arrast, sarsıntılara karşın, yarı yarıya uyuyordu. Islak ormanda gitmiyordu artık, sabah Sao Paulo’dan çıktıklarında saptıkları Serra yollarında gidiyorlardı gene. Durmamacasına, bu toprak yollardan ağızlarında hâlâ tadını duydukları ve iki yandan, göz alabildiğine, stepin seyrek bitkilerini örten kırmızı toz yükselmekteydi. Ağır güneş, yarık yarık, solgun dağlar, yalnızca salkım saçak kara akbabaların yorgun uçuşu eşliğinde, yollarda rastlanan kadınsı hörgüçlü öküzler, kırmızı bir çöl içinde uzun, çok uzun yolculuk... Yerinden zıpladı. Araba durmuştu. Şimdi Japonya’daydılar: yolun her iki yanında kırılgan dekorlu evler ve evlerde, kaçamak kimonolar. Şoför, üstüne kirli bir tulum, başına Brezilya işi bir hasır şapka giymiş bir Japon’la konuşuyordu. Araba yeniden yola çıktı.

“Yalnız kırk kilometre varmış.”

“Nerdeymişiz? Tokyo’da mı?”

“Hayır, Registro’da. Bizde bütün Japonlar buraya gelir.”

“Neden?”

“Bilinmez. Bilirsin, Mösyö d’Arrast, sarıdır bu adamlar.”

Ama orman yavaş yavaş aydınlanıyor, yol, kaygan olmasına karşın, kolaylaşıyordu. Araba kumun üstünde kayıyordu. Pencereden, nemli, ılık, biraz kekre bir esinti gelmekteydi.

“Duyuyorsun,” dedi şoför oburca, “denizin güzel kokusu. Çok geçmeden Iguape’ta olacağız.”

“Yeterince benzinimiz varsa,” dedi d’Arrast.

Sonra da rahat rahat uyudu.

Kuşluk zamanı, d’Arrast yatağında oturmuş, içinde uyandığı odaya şaşkınlıkla bakıyordu. Yüksek duvarlar, yerden ortalarına kadar, daha yeni

kahverengiye boyanmıştı. Daha yukarıları uzak bir zamanda beyaza boyanmıştı, tavana dek sarımsı kabuklarla kaplıydı. Karşı karşıya altışar yatak dizilmişti. D'Arrast ancak kendi sırasının ucunda bir bozulmuş yatak görmekteydi, bu yatak da boştu. Ama solda bir gürültü işitti, kapıdan yana döndü, Socrate, her elinde birer maden suyu şişesi, burada gülerek duruyordu. "Mutlu Anı!" diyordu. D'Arrast silkindi. Evet, belediye başkanının dün kendilerini yerleştirdiği hastanenin adı "Mutlu Anı"ydı. "Kesin anı," diye sürdürüyordu Socrate. "Bana önce hastaneyi yapmamı söylediler, sonra da suyu yapmamı. Bu arada, mutlu anı, al sana yıkan diye acı su getirdim." Gülüp şarkı söyleyerek uzaklaştı, bütün gece kendisini sarsmış, d'Arrast'a da gözünü kırpma olanağı vermemiş olan korkunç hapşırmalardan hiç de öyle bitkin düşmüşe benzemiyordu.

Şimdi d'Arrast iyice uyanmıştı. Parmaklıklı pencereler arasından, karşısında, kırmızı topraktan, yağmura batmış bir küçük avlu görünüyordu, yağmur, sessiz sessiz, kocaman sarısabırlardan bir demetin üstüne akıyordu. Bir kadın geçiyor, başına örttüğü sarı örtüyü eliyle tutuyordu. D'Arrast gene yattı, hemen sonra da doğrulup yataktan indi, yatak ağırlığı altında bükülüp inledi. Tam o anda Socrate içeriye girmekteydi. "Monsieur d'Arrast. Başkan dışarıda bekliyor," dedi. Ama d'Arrast'ın yüzünü görünce, "Rahatına bak, onun hiç acelesi yoktur," diye ekledi.

D'Arrast maden suyuyla tıraş olup küçük yapının sundurması altına çıktı. Sevimli bir gelincik bedeni ve altın çerçeveli gözlüğünün ardında sevimli bir gelincik yüzü olan belediye başkanı donuk bir biçimde yağmuru izlemeye dalmış gibi görünüyordu. Ama d'Arrast'ı görür görmez çok hoş bir gülümsemeyle değişiverdi. Kısa bedenini sertleştirdi, ileriye atıldı ve kollarını "sayın mühendis"in gövdesine dolamaya çalıştı. Aynı anda, önlerinde, avlunun alçak duvarının öbür yanında bir araba fren yaptı, sulanmış çamurda kaydı ve yön değiştirerek durdu. "Yargıç!" dedi belediye başkanı. Yargıç da belediye başkanı gibi lacivert giymişti. Ama çok daha gençti ya da hiç değilse, ince bedeni ve körpe şaşkın delikanlı yüzü nedeniyle öyle görünüyordu. Şimdi onlara yönelmiş, su birikintilerinden büyük bir incelikle kaçınarak avluyu geçmekteydi. Daha d'Arrast'a birkaç adım kala kollarını uzatıyor, hoş geldin diyordu. Sayın mühendisi karşıladığı için gururluydu, sayın mühendisin yoksul kentlerine verdiği bir onurdu bu, sayın mühendisin aşağı semtlerde dönemden döneme yinelenen su basmalarını önleyecek olan bu küçük bendin yapımıyla Iguape'a getirmek üzere olduğu paha biçilmez hizmet nedeniyle şimdiden

seviniyordu. Sulara buyruk vermek, ırmakları dizginlemek, büyük uğraştı doğrusu, hiç kuşku yoktu, Iguape'ın yoksul insanları sayın mühendisin adını belleklerinde tutacaklar ve daha nice yıllar boyunca dualarında anacaklardı. D'Arrast bunca sevimlilik ve bunca güzel konuşma karşısında yenik düştü, teşekkür etti ve bir yargıcın bir bentle ne ilgisi olabileceğini sormayı göze alamadı. Ayrıca, belediye başkanına bakılırsa, kulübe gitmek gerekiyordu, burada kentin ileri gelenleri sayın mühendisi aşağı mahallelere gitmeden önce gerektiği gibi karşılamak istiyorlardı. İleri gelenler kimlerdi?

"Kim olacak!" dedi belediye başkanı, "Belediye başkanı olarak ben, karşınızda bulunan M. Carvalho, liman komutanı ve daha az önemli birkaç kişi daha. Ayrıca, onlarla ilgilenmeniz de gerekmeyecek, Fransızca bilmezler."

D'Arrast Socrate'ı çağırdı ve kendisini öğleye doğru bulacağını söyledi.

"Peki," dedi Socrate. "Ben de Çeşme Bahçesi'ne giderim."

"Bahçesine mi!"

"Evet, herkes bilir. Korkma, Mösyö D'Arrast."

D'Arrast çıkınca ayrımına vardı, hastane ormanın kıyısına yapılmıştı, kocaman, yeşil dallar nerdeyse çatıların üzerindeydi. Şimdi ağaçların tüm yüzeyine ince sudan bir perde iniyor, yoğun orman bunu sessiz sessiz, kocaman bir sünger gibi emiyordu. Kent, sönük renkli kiremitlerle örtülü, yüz dolayında ev, ormanla ırmak arasında uzanıyor, ırmağın uzak soluğu hastaneye dek ulaşıyordu. Araba önce ıslak sokaklara daldı, nerdeyse hemen sonra da kırmızı kilinde sayısız su birikintileri arasında, lastik ve demir tekerlek izleriyle takunya izleri kalmış, oldukça geniş bir dikdörtgen alana çıktı. Çevrede, çok renkli kaba sıvalarla kaplı, basık evler alanı kapatıyor, arkada sömürge biçemi, mavi-beyaz bir kilisenin iki yuvarlak kulesi görünüyordu. Bu çıplak dekor üzerinde, kıyıdan gelmiş bir tuz kokusu uçuşmaktaydı. Alanın ortasında birkaç ıslak gölge gezinmekteydi. Evler boyunca, karmakarışık bir sığır çobanı, Japon, melez Kızılderili ve koyu renkli takımları burada uzaksıl görünen, şık ileri gelenler kalabalığı kısa adımlarla, ağır devinilerle geziniyordu. Arabaya yol açmak için acele etmeden çekiliyor, sonra duruyor, onu gözleriyle izliyorlardı. Araba alandaki evlerden birinin önünde durduğu zaman, çevresinde ıslanmış sığır çobanlarından bir halka oluştu sessizce.

Kulüpte, bu birinci katta, bir bambu tezgâh ve sacdan yapılmış tek ayaklı masalarla döşeli bir tür barda, ileri gelenler kalabalıktı. Belediye başkanı, elde kadeh, hoş geldin dedikten ve dünyanın tüm mutluluklarını

diledikten sonra, d’Arrast’ın onuruna şekerkamışı alkolü içtiler. Ama d’Arrast içkisini içerken, pencerenin yanında, binici pantolonlu ve tozluklu bir iriyarı adam geldi yanına, biraz sallanarak, içinde mühendisin yalnızca “pasaport” sözcüğünü seçebildiği, hızlı ve anlaşılmaz bir konuşmaya girişti. Duraladı, sonra belgeyi çıkardı, öteki de şap diye kaptı. Pasaportun sayfalarını karıştırdıktan sonra, iriyarı adam açık bir hoşnutsuzluk gösterdi. Pasaportu mühendisin burnunun dibinde sallayarak söylemine yeniden başladı. Mühendis, heyecanlanmadan, kızgın adama bakıyordu. Bu sırada, yargıç gülümseyerek yanlarına yaklaştı, sorunun ne olduğunu sordu. Sarhoş, sözünü kesmeye kalkan incecik yaratığı bir an inceledi, sonra, tehlikeli bir biçimde yalpalayarak, pasaportu bir de yeni gelenin gözleri önünde salladı. D’Arrast, sakin sakin, bir yuvarlak masanın yanına oturup bekledi. Konuşma iyice ateşlendi, sonra, birdenbire, yargıç kendisinden beklenmeyecek, gümbürtülü bir sesle konuşmaya başladı. İriyarı sarsak, suçüstü yakalanmış bir çocuk gibi geriledi. Yargıcın son bir buyruğu üzerine, ceza almış tembel öğrencilerin eğri yürüyüşüyle kapıya yöneldi ve gözden silindi.

Yargıç hemen d’Arrast’ın yanına geldi, yeniden uyumlu olmuş bir sesle, bu kaba kişinin polis şefi olduğunu, pasaportun kurala uygun olmadığını ileri sürmeye kalktığını ve aykırı davranışı nedeniyle cezalandırılacağını açıkladı. Daha sonra M. Carvalho çevresinde halka oluşturan ileri gelenlere seslendi ve onları sorguya çeker gibi göründü. Kısa bir tartışmadan sonra, yargıç d’Arrast’a törensi özürlerini bildirdi, tüm Iguape’ın kendisine borçlu olduğu saygı ve minnet duygularının unutulmasının ancak sarhoşlukla açıklanabileceğini kabul etmesini diledi, en sonunda da böylesine rezil bir kişiye verilmesi uygun düşen cezayı lütfedip kendisinin kararlaştırmayı kabul etmesini rica etti. D’Arrast ceza istemediğini, bunun önemsiz bir olay olduğunu, bir an önce ırmağa gitmek istediğini söyledi. O zaman belediye başkanı söz aldı, çok sevecen bir içtenlikle, bir cezanın gerçekten kaçınılmaz olduğunu, suçlunun gözaltında tutulacağını ve seçkin konukları lütfedip yazgısı konusunda karar verinceye kadar hep birlikte bekleyeceklerini söyledi. Bu güleç sertlik hiçbir karşı çıkışla bulandırılmadı, d’Arrast da düşüneceğine söz vermek zorunda kaldı. Sonra aşağı mahallelerin görülmesine karar verildi.

Irmak sararmış sularını alçak ve kaygan kıyılara şimdiden geniş bir biçimde yayıyordu. Iguape’ın son evlerini arkalarında bırakmışlardı, ırmak ile üzerine toprak kulübeler ve dallar oturmuş dik bir bayır arasında

bulunuyorlardı. Önlerinde, toprakla doldurulmuş yerin ucunda, öteki kıyıda olduğu gibi kesintisiz bir biçimde orman başlıyordu. Ama suların açıklığı ağaçlar arasından sarıdan çok gri bir belirsiz çizgiye, denize dek hızla genişliyordu. D'Arrast, hiçbir şey söylemeden, bayıra doğru yürüdü, bayırın yamacında değişik su kabarmaları hâlâ taze izler bırakmıştı. Çamurlu bir patika kulübelere doğru çıkıyordu. Bu kulübelerin önünde, zenciler öyle dikilmiş, sessiz sessiz yeni gelenlere bakıyorlardı. Birkaç çift el ele tutuşmuştu ve toprakla doldurulmuş yerin ta ucunda, büyüklerin önünde, karınları şişkin, kalçaları cılız bir sıra zenci çocuk, yuvarlak gözlerini koskocaman açmıştı.

Bu kulübelerin önüne gelince, d'Arrast eliyle liman komutanını çağırdı. Komutan ak üniformalı, güleç bir şişman zenciydi. D'Arrast ona İspanyolca bir kulübeyi görüp göremeyeceğini sordu. Komutanın hiç kuşkusu yoktu, hatta güzel bir düşünceydi, sayın mühendis çok ilginç şeyler görecekti. Zencilere yöneldi, d'Arrast'ı ve ırmağı göstererek uzun uzun konuştu onlarla. Ötekiler tek sözcük söylemeden dinliyorlardı. Komutan konuşmasını bitirdiği zaman, hiç kimse kımıldamadı. Yeniden konuştu, kızgın bir sesle. Sonra adamlardan birine seslendi, adam başını salladı. Komutan o zaman buyururcasına birkaç kısa sözcük söyledi. Adam topluluktan ayrıldı, d'Arrast'ın karşısına geldi ve eliyle yolu gösterdi. Ama bakışı düşmancaydı. Başı kırlaşmaya başlamış kısa saçlarla kaplı yüzü ince ve yıpranmış, ama bedeni genç kalmış, sert omuzlu, kasları bez pantolonunun ve yırtık gömleğinin üzerinden belli olan, oldukça yaşlı bir adamdı. Arkalarında komutan ve zenci topluluğu, ilerlemeye başladılar, daha eğimli bir yeni bayıra tırmandılar, burada toprak, teneke ve kamış kulübeler yere öyle zor yapışıyordu ki, koca taşlarla berkitmek gerekmişti. Patikadan inen bir kadınla karşılaştılar, arada bir çıplak ayaklarının üstünde kayıyor, başının üstünde su dolu bir bidon taşıyordu. Sonra, üç kulübeyle sınırlı bir tür küçük alana geldiler. Adam, kulübelerden birine doğru yürüdü ve zıvanaları sarmaşıklardan yapılmış bir bambu kapıyı itti. Hiçbir şey söylemeden, aynı duyarsız gözlerle mühendise bakarak çekildi. Kulübede, d'Arrast önce yerde, odanın tam ortasında, sönmekte olan bir ateşten başka bir şey göremedi. Sonra, dipte, bir köşede, somyası çıplak ve çökmüş bir bakır karyola, öteki köşede toprak kaplarla dolu bir masa, ikisinin arasında da ermiş Georges'u gösteren bir renkli taşbasmasının durduğu bir tür dört ayaklı destek gördü. Gerisine gelince, girişin sağında, bir yığın çul çaput, tavanda da ateşin üzerinde kuruyan renk renk birkaç peştamal. D'Arrast,

kımıldamadan, yerden yükselip gırtlağına yapışan duman ve yoksunluk kokusunu içine çekiyordu. Arkasında, komutan el çırptı. Mühendis geriye döndü ve eşikte, ışığa karşı, kendisine bir şey uzatan bir kara genç kızın güzel gölgesinin yaklaştığını gördü yalnızca: bir bardağı aldı ve içindeki koyu şekerkamışı alkolünü içti. Genç kız boş kadehi almak üzere tepsiyi uzattı ve öyle çevik, öyle canlı bir devinimle çıktı ki, d'Arrast'ın içinden birdenbire onu tutmak geldi.

Ama, arkasından çıktıktan sonra, kulübenin çevresinde toplanmış zenci ve ileri gelenler kalabalığında onu tanıyamadı. Yaşlı adama teşekkür etti, o da hiçbir şey söylemeden eğildi. Sonra gitti. Komutan, arkasında, açıklamalarına yeniden başlıyor, Rio Fransız Şirketi'nin çalışmalara ne zaman başlayabileceğini, bendin büyük yağmurlardan önce yapılıp yapılamayacağını soruyordu. D'Arrast bilmiyordu, gerçekte bunu düşünmüyordu da. Ele gelmez yağmurun altında, serin ırmağa doğru iniyordu. Gelişinden beri hep işittiği ve suların mı, yoksa ağaçların hışırtısının mı oluşturduğu bilinemeyen şu geniş, büyük gürültüyü dinliyordu. Kıyıya gelince, uzakta denizin belirsiz çizgisine, binlerce kilometrelik yalnız suya ve Afrika'ya, onun ötesinde de, çıktığı yere, Avrupa'ya bakıyordu.

"Komutan, bu gördüğümüz insanlar neyle geçinir?" dedi.

"Kendilerine gereksinim duyulduğu zaman çalışırlar," dedi komutan. "Biz yoksul insanlarız."

"Bunlar en yoksulları mı?"

"En yoksulları."

Bu sırada, incecik kunduraları üzerinde hafiften kayarak gelen yargıç, kendilerine iş verecek olan sayın mühendisi şimdiden sevdiklerini söyledi.

"Bilir misiniz, her gün dans eder, şarkı söylerler," dedi.

Sonra, doğrudan doğruya, d'Arrast'a cezayı düşünüp düşünmediğini sordu.

"Ne cezasını?"

"Polis şefinin cezasını."

"Bırakın, olsun bitsin."

Yargıç bunun olanaksız olduğunu, cezalandırılması gerektiğini söyledi. D'Arrast şimdiden Iguape'a doğru yürüyordu.

İncecikten yağan yağmurun altında gizemli ve hoş küçük Çeşme Bahçesi'nde, muz ve pandanu ağaçları arasında sarmaşıklar boyunca görülmedik çiçek salkımları sarkmaktaydı. Islak taş yığınları patikaların

kesişme yerlerini belirtiyor; patikalarda, bu saatte, alaca bulaca bir kalabalık dolaşıyordu. Melezler, beyaz zenci kırmaları, birkaç sığır çobanı alçak sesle gevezelik ediyor ya da aynı ağır adımlarla, ağaçlıkların daha yoğun, sonra da girilmez olduğu yere kadar, bambularla çevrili yollara dalıyorlardı. Ağaçlıkların orada, doğrudan orman başlıyordu.

D’Arrast kalabalığın ortasında Socrate’ı aramaktaydı, birden arkasında buldu.

“Bayram,” dedi Socrate gülerek ve alana atlamak için d’Arrast’ın yüksek omuzlarına dayanıyordu.

“Ne bayramı?”

Socrate şimdi karşısındaydı.

“Nasıl, bilmiyor musun?” dedi şaşkınlıkla. “İsa bayramı. Her yıl, çekiçle mağaraya gelir hepsi.”

Socrate mağarayı değil, bahçenin bir köşesinde bekler gibi duran bir topluluğu gösteriyordu.

“Görüyorsun! Bir gün, İsa’nın güzel heykeli denizden, ırmaktan yukarı çıkarak geldi. Balıkçılar buldu. Güzel ki güzel! O zaman, burada, mağarada yıkadılar. Şimdi de mağarada bir taş bitti. Her yıl, bayram. Çekiçle kırar da kırarsın parçaları, kutsanmış mutluluk için. Sonra da işte, hep büyür, hep kırarsın. Bir tansıktır bu.”

Mağaraya gelmişlerdi, bekleyen adamların üzerinden, basık girişi görünüyordu. İçeride, mumların titrek alevleriyle beneklenmiş karanlıkta, diz çökmüş birileri bir çekiçle vurmaktaydı bu sırada. Adam, uzun bıyıklı bir zayıf sığır çobanı, doğrulup çıktı, herkese açık avcunda küçücük bir ıslak kayaç parçası tutuyordu, birkaç saniye sonra, uzaklaşmadan önce, elini özenle üzerine kapattı. O zaman bir başka adam eğilerek mağaraya girdi.

D’Arrast geriye döndü. Çevresinde, kendisine bakmadan, ağaçlardan incecik perdeler gibi inen suyun altında duyarsız, hacılar bekliyordu. Kendisi de bekliyordu bu mağaranın önünde, su sisinin altında, ama neyi beklediğini bilmiyordu. Gerçekte, bu ülkeye geldiği bir aydan beri beklemeye hiç ara vermiyordu. Islak günlerin kızıl sıcağı içinde, gecenin ufak yıldızları altında, kendi işlerine, kurulacak bentlere, açılacak yollara karşın, sanki buraya yapmaya geldiği iş bir bahaneden başka bir şey değilmiş, bir şaşırtı ya da gözlerinin önüne bile getirmediği, ama dünyanın bir ucunda, sabırla kendisini beklemiş bir karşılaşma fırsatıymış gibi, bekliyordu. Üstünü silkeledi, küçük toplulukta hiç kimse kendisine dikkat

etmeden uzaklaştı ve çıkışa yöneldi. Irmağa dönmek ve çalışmak gerekiyordu.

Ama Socrate kapıda kendisini bekliyordu; karadan çok sarı derili, ufak, şişman, tıknaz bir adamla coşkulu bir konuşmaya dalmıştı. Adamın tümüyle kazınmış kafası alnının güzel eğimini daha da büyütüyordu. Buna karşılık, geniş, düz yüzü dörtgen biçiminde kesilmiş, çok kara bir sakalla süslenmişti.

“Bu adam, şampiyon!” dedi Socrate, tanıtma yerine. “Yarın, geçiş yapıyor.”

Kaba serjden bir denizci giysisi, denizci ceketinin altına mavi-beyaz çizgili bir kazak giymiş olan adam, kara ve sakin gözleriyle dikkatle d’Arrast’ı incelemekteydi. Aynı zamanda da dolgun ve parlak dudaklarının arasından tüm o çok ak dişleriyle gülümsüyordu.

“İspanyolca konuşur,” dedi Socrate, sonra adama döndü:

“M. d’Arrast’a anlat.”

Sonra, dans ederek bir başka topluluğa doğru gitti. Adam gülümsemez oldu ve d’Arrast’a açık bir merakla baktı.

“Seni ilgilendiriyor mu, Kaptan?”

“Ben kaptan değilim,” dedi d’Arrast.

“Önemi yok. Ama beysin. Socrate bana söyledi.”

“Ben değilim. Ama büyükbabam öyleydi. Babası da, tüm babasından öncekiler de. Şimdi, ülkelerimizde bey yok artık.”

“Ya!” dedi kara adam gülerek, “Anlıyorum, herkes bey.”

“Hayır, öyle değil. Ne beyler var ne de halk.”

Öteki düşündü, sonra kararını verdi:

“Hiç kimse çalışmıyor, hiç kimse acı çekmiyor mu?”

“Evet, milyonlarca insan.”

“Öyleyse, bu halk.”

“Böyle olunca evet, bir halk var. Ama efendileri polisler ve tüccarlar.”

Melezin iyi yüzü kapandı. Sonra homurdandı:

“Pöh! Almak ve satmak! Ne pislik! Polis konusunda da öyle. Komuta aşağılıkların elindedir.”

Hemen arkasından kahkahayı koyverdi.

“Ya sen, sen satmıyor musun?”

“Hemen hemen. Köprüler, yollar yapıyorum.”

“Bu iyi! Ben de bir teknede aşçıyım. İstersen, sana kara fasulye yemeğimizi yaparım.”

“İsterim.”

Aşçı d’Arrast’a yaklaştı ve kolunu tuttu.

“Bak, dediğini sevdim. Ben de sana diyeceğim. Belki seversin.”

Onu çıkışın yanında, bir bambu demetinin dibinde, ıslak bir ağaç kanepeye götürdü.

“Denizde, Iguape açıklarında, kıyıdaki limanlara petrol veren küçük bir petrol gemisindeydim. Gemide yangın çıktı. Benim suçum yoktu, hayır! İşimi bilirim! Hayır, şans işte! Sandalları suya indirebildik. Gece, deniz yükseldi, sandalı batırdı, ben de battım. Su yüzüne çıktığım zaman, başımı sandala vurdum. Öyle sürüklendim. Gece karanlık, dalgalar kocamandı, iyi de yüzemem, korkuyordum. Birden, uzakta bir ışık görüm, Iguape’taki İsa Kilisesi’nin kubbesini tanıdım. O zaman İsa’ya beni kurtaracak olursa geçit töreninde başımın üstünde elli kiloluk bir taş taşıyacağımı söyledim. Bana inanmayacaksın, ama sular yatıştı, yüreğim de öyle. Usul usul yüzdüm, mutluydum, kıyıya geldim. Yarın, sözümü tutacağım.”

Birden kuşkulu oluveren bir havayla d’Arrast’a baktı.

“Gülmüyorsun, ha?”

“Gülmüyorum. Verilen sözü tutmak gerek.”

Öteki omzuna vurdu.

“Şimdi, ırmağın oraya, kardeşimin evine gel. Sana fasulye pişireyim.”

“Hayır, işim var,” dedi d’Arrast. “İstersen, bu akşam.”

“Olur. Ama bu gece büyük kulübede dans ve dua ediliyor. Ermiş Georges bayramı.”

D’Arrast kendisinin de dans edip etmediğini sordu. Aşçının yüzü birdenbire sertleşiverdi; gözleri, ilk kez, insandan kaçıyordu.

“Hayır, hayır, dans etmeyeceğim. Yarın, taşı taşımak gerek. Ağır. Bu akşam ermişin şenliğine gideceğim. Sonra erken ayrılacağım.”

“Uzun sürer mi?”

“Bütün gece, biraz da sabah.”

Hafiften utanmış gibi bir havayla d’Arrast’a baktı.

“Dansa gel. Sonra beni götürürsün. Yoksa, kalırım, dans ederim, kendimi tutamam belki.”

“Dans etmeyi sever misin?”

Aşçının gözleri bir tür oburlukla parladı.

“Evet ya, severim. Sonra sigarlar, ermişler, kadınlar var. İnsan her şeyi unutur, söz dinlemez olur.”

“Kadınlar da var mı? Kentin tüm kadınları mı?”

“Kentin değil, kulübelerin kadınları.”

Aşçı gülümsemesini yeniden buldu.

“Gel. Kaptan’ın sözünü dinlerim. Yarın sözümü tutmama yardım edersin.”

D’Arrast hafiften sinirlenir gibi oldu. Bu saçma sözden ona neydi? Ama güvenle gülümseyen ve kara derisi sağlık ve yaşamla parlayan bu güzel, açık yüze baktı.

“Geleceğim,” dedi. “Şimdi, biraz sana eşlik edeceğim.”

Neden olduğunu bilmeden, aynı zamanda kara genç kızın kendisine hoş geldin sunusunda bulunuşunu görüyordu.

Bahçeden çıktılar, çamurlu birkaç sokak boyunca yürüdüler ve çevresindeki evlerin basıklığının daha da geniş gösterdiği, çukurlarla dolu alana geldiler. Şimdi, yağmur artmamış olmasına karşın, duvarların sıvası üzerinden ıslaklık sızıyordu. Göğün süngersi genişlikleri arasından, ırmağın ve ağaçların uğultusu, boğuklaşmış olarak, onlara dek geliyordu. Aynı adımla yürüyorlardı, d’Arrast’ınki ağır, gemi aşçısınınki kaslı. Zaman zaman, aşçı başını kaldırıp yoldaşına gülümsüyordu. Evlerin yukarısında görünen kilisenin yönüne saptılar, alanın ucuna geldiler, şimdi keskin mutfak kokularının yüzdüğü çamurlu sokaklar boyunca yürüdüler gene. Arada bir, kapılardan birinde, elinde bir tabak ya da bir mutfak aracıyla, bir kadın meraklı yüzünü gösteriyor, hemen sonra da görünmez oluyordu. Kilisenin önünden geçtiler, aynı basık evler arasından, eski bir semtin içine daldılar, sonra birdenbire, görünmez ırmağın gürültüsüne çıktılar, kulübelerden oluşan semtin arkasında, d’Arrast burayı tanıdı.

“Pekâlâ. Ben ayrılıyorum. Akşama görüşürüz,” dedi.

“Evet, kilisenin önünde.”

Ama aşçı aynı zamanda d’Arrast’ın elini tutmaktaydı. Duralıyordu. Sonra kararını verdi:

“Peki sen, hiç yardım istemedin mi, adak adamadın mı?”

“Evet, sanırım, bir kez.”

“Bir deniz kazasında mı?”

“Bir bakıma.”

Sonra d’Arrast sertçe elini çekti. Ama arkasını döneceği sırada, aşçının bakışıyla karşılaştı. Duraladı, sonra gülümsedi.

“Pek önemi yok ya, söyleyebilirim sana. Biri benim kusurum yüzünden ölmek üzereydi. Sanırım, yardım diledim.”

“Adak adadın mı?”

“Hayır. Adamak isterdim.”
“Çok eskiden mi?”
“Buraya gelmeden az bir süre önce.”
Aşçı sakalını iki elinin arasına aldı. Gözleri parlıyordu.
“Sen Kaptansın,” dedi. “Evim senin evindir. Hem sonra, adağımı yerine getirmeme yardım edeceksin, sanki kendin yapıyormuşsun gibi. Sana da yardımı olur.”
D’Arrast gülümsedi.
“Sanmam.”
“Gururlusun, Kaptan.”
“Gururluydum, şimdi yalnızım. Ama yalnız şunu söyle bana, İsa’n her zaman yanıt verdi mi sana?”
“Her zaman değil, Kaptan.”
“Öyleyse?”
Aşçı körpe ve çocuksu bir kahkaha attı.
“Ne de olsa özgür, değil mi öyle?” dedi.
Kulüpte, d’Arrast ileri gelenlerle yemek yerken, belediye başkanı Iguape’a gelişinin oluşturduğu büyük olaydan hiç değilse bir tanıklık kalması için belediyenin onur defterini imzalaması gerektiğini söyledi. Yargıçsa, konuklarının erdem ve yeteneklerinden fazla olarak, bağlı olma onurunu taşıdığı büyük ülkeyi aralarında temsil etmekte gösterdiği sadeliği de övmek için iki üç yeni kalıp daha buldu. D’Arrast yalnızca bu uzun çalışmaların yükleniminin alınmış olmasının onuru olduğunu, kendi kanısına göre de bunun bir onur, şirketi içinse, bir üstünlük olduğunu söyledi. Yargıç alçakgönüllülüğün bu kadarına karşı çıktı. “Sırası gelmişken, polis şefini ne yapacağımızı düşündünüz mü?” dedi. D’Arrast gülümseyerek ona baktı. “Buldum.” Onun, güzel Iguape kentini ve cömert insanlarını tanıdığına öylesine sevinen d’Arrast’ın, buradaki günlerinin bir uzlaşma ve dostluk iklimi içinde başlayabilmesi için, bu şaşkının kendi adına bağışlanmasını kendisi için kişisel bir lütuf, olağandışı bir iyilik olarak görecekti. Yargıç, dikkatli ve güleç, başını sallıyordu. Bir an çözümü düşündü, sonra büyük Fransız ulusunun yüce geleneklerini alkışlatmak üzere orada bulunanlara seslendi, sonra, yeniden d’Arrast’a dönerek, isteğinin yerine gelmiş olduğunu bildirdi. “Böyle olduğuna göre, bu akşam yemeği şefle yiyeceğiz,” diye bağladı. Ama d’Arrast dostlarca kulübelerde dans törenlerine çağrılmış olduğunu söyledi. “Ha, evet!” dedi yargıç.

“Buraya gideceğinize sevindim. Göreceksiniz, insan bizim halkımızı sevmezlik edemez.”

Akşam d’Arrast, aşçı ve kardeşi mühendisin o sabah gördüğü kulübenin ortasında sönmüş ateşin çevresinde oturmuşlardı. Kardeş onu yeniden gördüğüne şaşmış görünmemişti. İspanyolca’yı çok az konuşuyor, çoğu kez başını sallamakla yetiniyordu. Gemi aşçısına gelince, katedrallere ilgilenmiş, sonra uzun uzun kara fasulye çorbası üzerinde konuşmuştu. Şimdi, nerdeyse akşam olmuştu, d’Arrast aşçıyla kardeşini görüyorsa da kulübenin dibinde bir yaşlı kadının ve gene kendisine hizmet etmiş olan genç kızın çömelmiş karaltılarını pek seçemiyordu. Aşağıdan, ırmağın tekdüze sesi gelmekteydi.

Aşçı kalktı, “Saat geldi,” dedi. Kalktılar, ama kadınlar kımıldamadı. Erkekler yalnız çıktılar. D’Arrast duraladı, sonra ötekilere katıldı. Şimdi gece olmuş, yağmur dinmişti. Gökyüzü, solgun bir karalıktaydı, hâlâ sulu gibiydi. Saydam ve koyu renkli suyunda, çevrenin aşağılarında, yıldızlar ışıldamaya başlıyordu. Hemen sonra sönüyor, gökyüzü son ışıklarını da damlatıyormuş gibi bir bir ırmağa düşüyorlardı. Yoğun hava su ve duman kokmaktaydı. Kımıltısız olmakla birlikte, kocaman ormanın çok yakın uğultusu da işitilmekteydi. Birden, önce bulanık, sonra belirgin, uzaklarda davul sesleri ve şarkılar yükseldi, gittikçe daha çok yaklaştılar, sonra sustular. Az sonra, kaba ipekten ak giysiler giymiş, çok kısa bedenli bir kara genç kız alayının belirdiği görüldü. Üzerinden renk renk dişlerden oluşmuş bir kolye sarkan kırmızı bir kazağa bürünmüş kocaman bir zenci arkalarından geliyordu, onun arkasında da, karışık bir biçimde, ak pijamalar giymiş adamlardan, üçgenler ve geniş ve kısa davullar taşıyan çalgıcılardan oluşan bir kalabalık vardı. Aşçı onlara eşlik etmek gerektiğini söyledi.

Son evlerden birkaç yüz metre ötede, kıyıyı izleyerek geldikleri kulübe geniş, boş, iç yanı badanalı duvarlarıyla oldukça rahattı. Döşeme toprak, ortada bir direkle tutturulmuş çatı saman ve kamış kaplı, duvarlar çıplaktı. Hurma dallarıyla örtülü ve geride, odanın yarısını zor aydınlatan mumlarla dolu bir küçük sunağın üzerinde çok güzel bir renkli resim görünüyor, burada ermiş Georges, baştan çıkarıcı havalarıyla, bıyıklı bir ejdarhayı alt ediyordu. Sunağın altında, süslü kâğıtlarla kaplı bir tür duvar yuvasında, bir mumla bir su tası arasında, boynuzlu bir tanrıyı canlandıran, kırmızıya boyanmış, küçük bir çamur heykel vardı. Yabanıl bir yüzle, kalay kâğıdından çok kocaman bir bıçak çekmişti.

Aşçı d’Arrast’ı bir köşeye götürdü, burada, kapının yanında, duvara yapışmış durumda, ayakta kaldılar. “Böylece, kimseyi rahatsız etmeden gidebiliriz,” diye mırıldandı aşçı. Gerçekten, kulübe birbirine yapışmış erkek ve kadınlarla doluydu. Sıcaklık şimdiden yükseliyordu. Çalgıcılar gidip küçük sunağın iki yanına yerleştiler. Kadın ve erkek dansçılar, erkekler içte olmak üzere, iç içe iki halkaya ayrıldılar. Merkeze kırmızı kazaklı zenci önder gelip yerleşti. D’Arrast kollarını kavuşturarak sırtını duvara yasladı.

Ama önder, dansçıların halkasını yararak onlara doğru geldi ve ciddi bir havayla, aşçıya bir şeyler söyledi. “Kollarını aç, Kaptan,” dedi aşçı. “Sıktın mı ermişin ruhunun inmesini önlüyorsun.” D’Arrast uysalca indirdi kollarını. Sırtı hep duvara yapışmış durumda, uzun ve ağır kolları ve bacakları, şimdiden terden parlayan kocaman yüzüyle, kendisi de hayvansı ve güven verici bir tanrıya benziyordu şimdi. Koca zenci baktı, sonra, hoşnut durumda, yerine döndü. Hemen sonra, tiz bir sesle, bir ezginin ilk notalarını söyledi, herkes de davullar eşliğinde koro biçiminde yineledi. O zaman, daha çok kalçaların çifte dalgalanmasıyla hafiften vurgulanan bir tepinmeye benzeyen bir tür ağır dans içinde, halkalar birbirine ters yönde dönmeye başladı.

Sıcaklık artmıştı. Gene de, aralar yavaş yavaş azalıyor, duruşların arası açılıyor, dans hızlanıyordu. Ötekilerin hızı ağırlaşmadan, kendisi de dans etmeye ara vermeden, iriyarı zenci gene halkaları yardı, sunağa gitti. Bir bardak su ve yanmakta olan bir mumla döndü, mumu yere, kulübenin ortasına attı. Suyu iç içe iki halka biçiminde mumun çevresine döktü, sonra, yeniden doğrularak, çılgın gözlerini çatıya dikti. Tüm bedeni gerilmiş, kımıldamadan bekliyordu. “Ermiş Georges geliyor. Bak, bak,” diye fısıldadı aşçı, gözleri yuvalarından fırlıyordu.

Gerçekten de, şimdi kimi dansçılar esrime havasına girmişlerdi ama; elleri bellerinde, adımları katı, gözleri boş ve kımıltısız, donmuş esrime görüntüleri sunuyorlardı. Başkaları, çırpınarak, uyumlarını hızlandırıyor, anlamsız çığlıklar atmaya başlıyorlardı. Çığlıklar yavaş yavaş yükseldi, sonra ortak bir ulumada birbirine karıştıkları zaman, önder, gözleri hep yukarıda, kendisi de, soluğunun doruğunda, konuşmaya zor yaklaşan ve içinde aynı sözcükler yinelenen bir bağırtı kopardı. “Görüyorsun, tanrının savaş alanı olduğunu söylüyor,” diye fısıldadı aşçı. D’Arrast sesindeki değişikliğe şaşırdı ve aşçıya baktı: öne eğilmiş, yumrukları sıkılmış, gözleri kımıltısız, olduğu yerde, ötekilerin uyumlu tepinmesini yineliyordu. O

zaman kendisinin de bir süreden beri, ama yerinden ayrılmadan, tüm ağırlığıyla dans etmekte olduğunu ayrımsadı.

Ama davullar birdenbire ortalığı velveleye verdi ve kocaman kırmızı adam iyice coştu. Gözleri ateş içinde, elleri, ayakları bedeninin çevresinde döne döne, dizleri bükük durumda, bir bir bacağına, bir öbür bacağına dayanıyor, bu arada hızını öylesine yükseltiyordu ki sonunda kollarının, bacaklarının kopması gerekirmiş gibi görünüyordu. Sonra, atılışının tam ortasında birden duruverdi, davul gümbürtüsünün ortasında, mağrur ve korkunç bir bakışla çevresindekilere baktı. Hemen sonra, karanlık bir köşeden bir dansçı fırladı, diz çöktü ve büyülenmişe kısa bir kılıç uzattı. Koca zenci çevresine bakmaya hiç ara vermeden kılıcı aldı, sonra başının üstünde çevirdi. Aynı anda, d’Arrast aşçının ötekilerin ortasında dans ettiğini gördü. Gittiğini ayrımsamamıştı.

Kırmızı kırmızı yansıyan, belirsiz ışıkta, yerden boğucu bir toz yükseliyor, deriye yapışan havayı daha da yoğunlaştırıyordu. D’Arrast yavaş yavaş yorulduğunu duymaktaydı; gittikçe daha zor soluk alıyordu. Dansçıların şimdi dans etmeye hiç ara vermeden içtikleri ve garip kokusu kulübeyi dolduran ve kendisini biraz sarhoş eden kocaman sigarları nasıl edindiklerini görmemişti bile. Yalnızca, hep dans ederek, kendisi de kocaman bir sigarı emerek yanından geçmekte olan aşçıyı gördü: “İçme,” dedi. Aşçı, adımlarının uyumunu bozmadan, gözleri yumruk yemiş bir boksör anlatımıyla orta direğe dikili, ensesinde uzun ve sürekli bir titreme, homurdanmakla yetindi. Yanında, şişman bir zenci kadın, hayvansı yüzünü sağdan sola oynatarak, durmamacasına havlıyordu. Ama özellikle genç zenci kadınlar en korkunç esrimeye girmekteydi, ayakları yere yapışmış durumda, bedenlerinde ayaklarından başlarına ürpermeler dolaşıyor, omuzlarına geldikçe daha çok şiddetleniyordu. Başları önden arkaya çırpınıyor, sanki bedenden kopup ayrılmış gibi görünüyordu. Aynı zamanda, hep birden, hiç ara vermeden, görünüşe göre soluk da almadan, hiç iniş çıkış olmadan, uzun, ortak ve renksiz bir çığlıkla haykırmaya başladılar; sanki bedenler, kas ve sinir, tümüyle tek bir bitirici seste düğümleniyor, bu ses her birinde sözü o zamana dek kesinlikle sessiz bir varlığa veriyordu. Sonra, çığlık kesilmeden, kadınlar birer birer düşmeye başladılar. Kara önder her birinin yanında diz çöküyor, kara kaslı kocaman eliyle çabucak ve çırpıntıyla şakaklarını sıkıyordu. O zaman, sallana sallana kalkıyor, dansa dönüyor, önce zayıf, sonra gittikçe daha yüksek ve daha hızlı bir biçimde haykırmaya yeniden başlıyorlardı, gene düşmek, gene

doğrulmak, gene başlamak üzere, daha uzun zaman, genel çığlık zayıflayıp bozularak kendilerini hıçkırıklarla sarsan bir tür boğuk havlamaya dönüşünceye dek. D’Arrast, bitkin, uzun, kımıltısız dansıyla kasları düğümlenmiş, kendi sessizliğiyle boğulmuş durumda, sallandığını duydu. Sıcak, toz, sigarların dumanı, insan kokusu şimdi havayı hiç mi hiç solunmaz duruma getiriyordu. Gözleriyle aşçıyı aradı: ortadan yok olmuştu. O zaman d’Arrast duvar boyunca kaymaya bıraktı kendini, kusma isteğini zor tutarak çöktü.

Gözlerini açtığı zaman, hava hep aynı ölçüde boğucuydu, ama gürültü kesilmişti. Yalnızca davullar sürekli bir bas sesi dizemliyordu, bu dizeme göre, kulübenin her köşesinde, ak kumaşlara bürünmüş topluluklar tepinmekteydi. Ama şimdi odanın bardak ve mumdan kurtulmuş odağında, yarı büyülenmiş durumda, bir kara genç kız topluluğu, hep uyumun gerisinde kalacakmış gibi, ağır ağır dans ediyordu. Gözleri kapalı, gene de dik, ayaklarının ucunda, nerdeyse oldukları yerde, önden arkaya hafiften sallanıyorlardı. İçlerinden çok şişman iki kızın yüzü bir hurma ağacı perdesiyle örtülüydü. Bir başka genç kızın çevresini almışlardı, bu genç kız kostümlüydü, ince ve uzundu, d’Arrast birden ev sahibinin kızı olduğunu anladı. Yeşil bir giysi, mavi tülden, önü kalkık bir avcı şapkası giymişti, elinde sarılı yeşilli bir yay tutuyordu, yayın okunun ucuna çok renkli bir kuş geçirilmişti. İncecik gövdesinin üzerinde, güzel başı, biraz arkaya eğilmiş durumda, ağır ağır sallanıyor, uyumuş yüzünden eşit ve arı bir hüzün yansıyordu. Müzik durdukça, uykulu uykulu sallanıyordu. Yalnızca davulların güçlü dizemi kendisine görünmez bir destek sağlıyor, gevşek arabesklerini bu desteğin çevresine sarıyordu; sonra, dengenin sınırında sendeleyerek müzikle aynı zamanda durunca, garip bir kuş çığlığı kopardı, tiz, ama gene de ezgili bir çığlık.

D’Arrast, bu ağırlaştırılmış dansla büyülenmiş durumda, kara Diana’ya bakıyordu, birdenbire aşçı önünde belirdi, düzgün yüzü şimdi altüst olmuştu. Gözlerinden iyilik silinmişti, şimdi yalnız bir tür bilinmedik doymazlığı yansıtıyorlardı. İyilikten uzak bir biçimde, bir yabancıyla konuşur gibi, “Geç oldu, Kaptan,” dedi. “Bütün gece dans edecekler, ama şimdi senin kalmanı istemiyorlar.” D’Arrast, başı kurşun gibi, ayağa kalktı, duvar boyunca kapıya doğru giden aşçıyı izledi. Eşikte, aşçı bambu kapıyı tutarak önünden çekildi, d’Arrast çıktı. Geriye döndü, yerinden kıpırdamamış olan aşçıya baktı.

“Gel. Az sonra, taşı taşımak gerekecek.”

“Ben kalıyorum,” dedi aşçı içedönük bir havayla.

“Ya sözün?”

Aşçı, yanıt vermeden, d’Arrast’ın tek eliyle tuttuğu kapıyı yavaş yavaş itti. Bir saniye böyle kaldılar, sonra d’Arrast omuz silkerek bıraktı. Uzaklaştı.

Gece taze ve hoş kokularla doluydu. Ormanın yukarısında, güney göğünün ender yıldızları, görünmez bir sisle gölgelenmiş, hafiften parlıyordu. Nemli hava ağırdı. Gene de, kulübeden çıktıktan sonra, hoş bir serinliği varmış gibiydi. D’Arrast, kaygan yokuşu tırmanarak ilk kulübelere geliyor, çukurlu yollarda sarhoş bir adam gibi sendeliyordu. Orman, hemen yakında, biraz homurdanıyordu. Irmağın gürültüsü artıyor, karanlıkta tüm kıta beliriyor ve d’Arrast’ın içini bir bulantıdır sarıyordu. Sanki tüm bu ülkeyi, geniş uzamlarının hüznünü, ormanların gök yeşili ışığını, büyük, ıssız ırmaklarının gece şıpırtısını kusmak istermiş gibi bir duygu vardı içinde. Bu ülke fazla büyüktü, içinde kan ve mevsimler birbirine karışıyor, zaman suya kesiyordu. Burada yaşam toprak düzeyindeydi, ona katılmak için, yıllar boyu, çamurlu ya da kurumuş toprağın üstünde yatmak ve uyumak gerekirdi. Orada, Avrupa’da, utanç ve öfke vardı. Burada, ölmek için dans eden bu bitkin ve devingen deliler ortasında, sürgün ve yalnızlık. Ama bitki kokularıyla dolu, ıslak gecenin içinden, uyumuş güzelin kopardığı, garip yaralı kuş çığlığı gene kulağına ulaştı.

D’Arrast, başında yoğun bir ağrı, kötü bir uykudan sonra uyandığı zaman, nemli bir sıcak kenti ve kımıltısız ormanı ezmekteydi. Şimdi, durmuş saatine bakarak, saatten habersiz, kentten yükselen bu büyük ışık ve sessizlik karşısında şaşkın, hastanenin sundurması altında beklemekteydi. Gökyüzü, nerdeyse arı bir mavilikte, ışığını söndürmüş ilk çatıların üzerine çöküyordu. Sarımsı akbabalar, sıcaktan kımıltısızlaşmış, hastanenin karşısındaki evin üstünde uyuyorlardı. İçlerinden biri birden silkelendi, gagasını açtı, gözle görülür biçimde uçma durumuna geçti, tozlu kanatlarını iki kez bedenine çarptı, birkaç santimetre çatının üstünde yükseldi, nerdeyse hemen sonra uyumak üzere geri düştü.

Mühendis kente doğru indi. Geçtiği sokaklar gibi ana alan da ıssızdı. Uzakta, ırmağın her iki yanında, ormanın üstünde alçak bir sis yüzüyordu. Sıcak dikey olarak iniyordu, d’Arrast sığınacak bir gölge parçası aradı. O zaman, evlerden birinin sundurması altında, kendisine işaret eden küçük bir adam gördü. Yaklaşınca, Socrate’ı tanıdı.

“Nasıl, Mösyö d’Arrast, töreni sevdin mi?”

D’Arrast kulübenin çok sıcak olduğunu, gökyüzünü ve geceyi yeğlediğini söyledi.

“Evet,” dedi Socrate, “senin orda yalnız ayin vardır. Kimse dans etmez.”

Ellerini ovuşturuyor, bir ayağının üstünde zıplıyor, kendi çevresinde dönüyor, soluk soluğa gülüyordu.

“Olacak gibi değil, bunlar olacak gibi değil.”

Sonra merakla d’Arrast’a baktı.

“Ya sen, ayine gider misin?”

“Hayır.”

“Öyleyse, nereye gidersin?”

“Hiçbir yere. Bilmiyorum.”

Socrate hâlâ gülüyordu.

“Olamaz! Kilisesiz, hiçbir şeysiz bir senyör!”

D’Arrast da gülüyordu:

“Evet, görüyorsun, yerimi bulamadım. O zaman, ayrıldım.”

“Bizimle kal, Mösyö d’Arrast, seni seviyorum.”

“İsterdim, Socrate, ama dans etmesini bilmiyorum.”

Kahkahaları ıssız kentin sessizliğinde çınlıyordu.

“Ha, unuttum,” dedi Socrate. “Belediye başkanı seni görmek istiyor. Yemeğini kulüpte yiyor.” Sonra hiçbir şey söylemeden hastaneye doğru gitti. “Nereye gidiyorsun?” diye seslendi d’Arrast. Socrate bir horlama öykünüsü yaptı: “Uyumaya. Az sonra geçit yapılacak.” Nerdeyse koşarak, horlamalarına yeniden başladı.

Belediye başkanı d’Arrast’a geçidi izlemek için bir onur yeri vermek istiyordu yalnızca. Bir felçliyi ayağa kaldıracak bir et ve pirinç yemeğini kendisiyle paylaşırken açıkladı bunu mühendise. Önce, kilisenin önünde, alayın çıkışını görmek üzere, yargıcın evinde bir balkona yerleşilecek, daha sonra belediyeye, kilise alanına giden ve tövbelilerin dönüşte geçecekleri büyük sokağa gidilecekti. Belediye başkanının törene katılması gerektiğinden, d’Arrast’a yargıçla polis müdürü eşlik edecekti. Polis müdürü kulübün salonundaydı gerçekten, dudaklarında yorulmak bilmez bir gülümseme, anlaşılmaz, ama kuşkusuz sevecen sözler ederek durmamacasına çevresinde dönmekteydi. D’Arrast indiği zaman, yol açmak üzere ileriye atıldı hemen, önünde tüm kapıları açık tuttu.

Kocaman güneşin altında, boş kentte, iki adam yargıcın evine doğru yöneliyordu. Yalnız onlar vardı, ayak sesleri sessizlikte çınlıyordu. Ama

birden, yakın bir sokakta bir hava fişeği patladı, tüm evlerin üzerinden, ağır ve kararsız demetler biçiminde, tüysüz boyunlu akbabaları havalandırdı. Nerdeyse aynı anda, her yönde onlarca fişek patladı, kapılar açıldı ve insanlar dar sokakları doldurmak üzere evlerden çıkmaya başladılar.

Yargıç d’Arrast’a değersiz evinde kendisini karşılamaktan duyduğu gururu dile getirdi ve mavi kireçle boyanmış, güzel bir barok merdivenden bir kat yukarıya çıkardı onu. Sahanlıkta, d’Arrast geçerken, kapılar açıldı, sonra tutulan gülmelerle gözden silinen esmer çocuk başları beliriyordu. Güzel yapılı onur odasında yalnızca hinthurması ağacından eşyalar ve gaklamaları kulakları sağır eden koca kuş kafesleri vardı. Yerleştikleri balkon kilisenin önündeki küçük alana bakıyordu. Şimdi kalabalık, şaşırtıcı bir biçimde sessiz, gökten nerdeyse gözle görülür dalgalarla inen sıcağın altında kımıltısız, alanı doldurmaya başlıyordu. Yalnızca çocuklar alanın çevresinde koşuyor, birden durarak fişekleri ateşliyorlar, patlamalar birbirini izliyordu. Balkondan bakılınca, sıvalı duvarları, mavi kireç boyalı on dolayında basamağı, mavi ve altın rengi iki kulesiyle, kilise daha küçük görünüyordu.

Birden, kilisenin içinde orglar gümbürdedi. Halk, girişten yana dönerek alanın yanlarına sıralandı. Erkekler şapkalarını çıkardı, kadınlar diz çöktü. Orglar, uzaktan, marşa benzer bir şeyler çaldı uzun uzun. Sonra ormandan garip bir kılıfkanat gürültüsü geldi. Saydam kanatlı, zayıf gövdeli, küçücük bir uçak, bu yaşsız dünyada tuhaf mı tuhaf, ağaçların üzerinde göründü, biraz alana doğru indi, koca bir kaynanazırıltısı homurtusuyla, kendisine doğru kalkmış başların üzerinden geçti. Uçak sonra yön değiştirdi ve kıyıya doğru uzaklaştı.

Ama kilisenin loşluğunda, anlaşılmaz bir patırtı yeniden dikkati çekmekteydi. Orglar susmuş, şimdi yerlerini sundurmanın altında görünmeyen bakır çalgılar ve davullar almıştı. Tövbeliler, kara üstlüklerle örtülü, birer birer kiliseden çıkıp içavluda toplandılar, sonra basamaklardan inmeye başladılar. Arkalarından kırmızılı mavili bayraklar taşıyan ak tövbeliler, sonra melek kılığında erkek çocuklar, kara ve ciddi küçücük yüzleriyle Meryem’in çocukları birliği, son olarak da, koyu renk takımları içinde terleyen ileri gelenlerce taşınan çok renkli bir sandık üzerinde, elinde kamış, başında dikenler, iç avlunun basamaklarını dolduran halkın yukarısında kanlar içinde ve sarsıla sarsıla, İsa’nın ta kendisinin heykeli geliyordu.

Sandık basamakların aşağısına gelince, bir duruş oldu, tövbeliler düzene benzer bir şey için sıralanmaya çalıştılar. D’Arrast aşçıyı o zaman gördü. Gövdesi çıplak, avluda belirivermişti, sakallı başında, doğrudan kafasının üstündeki bir mantar plakanın üstünde duran kocaman bir dikdörtgen kitle taşımaktaydı. Kilisenin basamaklarını kararlı bir yürüyüşle indi, kısa ve kaslı kollarının kemeri içinde taş tam dengedeydi. O sandığın arkasına gelir gelmez, alay sarsıldı. O zaman sundurmadan canlı renklerde ceketler giymiş olan ve kurdeleli bakır çalgılara ciğerlerinin tüm gücüyle üfleyen çalgıcılar belirdi. Tövbeliler yürüyüşlerini hızlandırdılar ve alana giden sokaklardan birine saptılar. Kendilerinden sonra sandık da görünmez olunca, yalnızca aşçıyla son çalgıcılar kaldı ortada. Arkalarından, patlamalar ortasında, kalabalık sarsıldı, bu arada uçak da, büyük bir piston patırtısı içinde, son toplulukların üzerine geliyordu. D’Arrast yalnızca şimdi sokakta gözden silinmekte olan aşçıya bakıyor ve birden omuzları bükülüyormuş gibi geliyordu. Ama bu uzaklıktan iyi göremiyordu.

Yargıç, polis müdürü ve d’Arrast boş sokaklardan, kapalı mağaza ve kapılar arasından belediyeye geldiler o zaman. Mızıka ve patlamalardan uzaklaştıkları ölçüde, sessizlik kenti ele geçiriyor ve daha şimdiden, birkaç akbaba geri dönüp dünya var oldu olalı oturur göründükleri çatılar üzerinde yerini alıyordu. Belediye dış mahallelerin birinden kilise alanına giden, dar ama uzun bir sokağa bakmaktaydı. Şimdilik boştu. Belediyenin balkonundan, göz alabildiğine, bozuk bir yol görünüyordu yalnızca, yeni yağmış yağmur birkaç su birikintisi bırakmıştı üzerinde. Şimdi biraz alçalmış olan güneş, sokağın öbür yanında, evlerin kör cephelerini hâlâ kemirmekteydi.

Uzun süre beklediler, öyle ki, karşı duvarda güneşin yansımasına baka baka, d’Arrast yorgunluk ve baş dönmesinin yeniden geldiğini duydu. Evleri ıssız, boş sokak onu aynı zamanda hem çekiyor, hem midesini bulandırıyordu. Yeniden, bu ülkeden kaçmak istiyor, aynı zamanda o kocaman taşı düşünüyordu, bu zor deney bitsin isterdi. Durumu öğrenmek için çıkmayı önerecekti, bu sırada kilisenin çanları var güçleriyle çalmaya başladı. Aynı anda, sokağın öbür ucunda, sollarında, bir gürültü koptu ve kaynaşan bir kalabalık belirdi. Uzaktan, haççı ve tövbelilerin birbirine karışmış durumda, sandığın çevresine yığıştıkları görülüyor, hava fişekleri ve sevinç çığlıkları arasında, dar sokak boyunca ilerliyorlardı. Birkaç saniyede, anlatılmaz bir kargaşa içinde, yaşlar, ırklar, giysiler, gözler ve haykıran ağızlarla örtülü ve içinden, mızraklar gibi, alevleri günün yakıcı

ışığında buharlaşan bir mum ordusu yükselen alacalı bir kitlede erimiş durumda, ağzına kadar doldurdular sokağı. Ama yakına geldikleri madem, kalabalık da öylesine yoğun olduğundan, duvarlar boyunca yükselir göründüğü zaman, d'Arrast aşçının orda olmadığını gördü.

Bir anda, özür dilemeden, balkondan ve odadan ayrıldı, merdiveni hızla indi, çanların ve fişeklerin gümbürtüsü altında, sokakta buldu kendini. Burada, sevinçli kalabalıkla, mum taşıyıcılarla, sıkışmış tövbelilerle itişmek zorunda kaldı. Ama karşı konmaz bir biçimde, tüm ağırlığıyla insan seline karşı ilerleyerek, kendine bir yol açtı, bunu öyle taşkın bir devinimle yaptı ki sokağın ucunda, kalabalığın arkasında, yeniden serbest kaldığı zaman sendeledi ve düşmesine ramak kaldı. Yakıcı duvara yapışıp soluğunun geri gelmesini bekledi. Sonra gene yürümeye başladı. Aynı anda, sokakta bir adam topluluğu belirdi. Baştakiler geri geri gidiyorlardı, d'Arrast aşçıyı çevrelediklerini gördü.

Aşçı gözle görülür biçimde bitmişti. Duruyor, sonra, kocaman taşın altında iki büklüm, iskele hamalı ve sömürge işçilerinin ivedi adımları, ayak tüm tabanıyla yeri döverek hızlı yoksunluk koşmasıyla biraz koşuyordu. Çevresinde, üstlükleri erimiş mum ve tozla kirlenmiş tövbeliler durduğunda kendisini yüreklendiriyorlardı. Solda, kardeşi sessizce yürüyor ya da koşuyordu. D'Arrast'a öyle geldi ki onları kendisinden ayıran uzaklığı geçmek için sonu gelmez bir zaman harcıyorlardı. Nerdeyse kendi hizasında, aşçı gene durdu ve sönmüş gözlerle çevresine baktı. Tanımış gibi görünmemekle birlikte, d'Arrast'ı gördüğü zaman, ona doğru dönüp kımıldamadan durdu. Şimdi kül rengi yüzünü yağlı ve kirli bir ter kaplamıştı, sakalı yol yol tükürüklerle doluydu, dudaklarını kahverengi ve kuru bir köpük sarmıştı. Gülmeye çalıştı. Ama yükünün altında kımıltısız, kaslarının gözle görülür biçimde bir tür krampta düğümlendiği omuzlar bir yana, tüm bedeniyle titriyordu. Kardeşi d'Arrast'ı tanımıştı, "Bir kez düştü," dedi yalnızca. Socrate da, nereden çıkıverdiyse, "Çok dans etti, Mösyö d'Arrast, bütün gece. Yorgun düştü," diye fısıldadı kulağına.

Aşçı gene ilerledi, kesintili bir hızlı yürüyüşle, ilerlemek isteyen biri gibi değil de kendisini ezen yükten kaçarmış gibi, onu devinimle hafifleteceğini umuyormuş gibi. D'Arrast, nasıl olduğunu anlayamadan, sağında buldu kendini. Elini aşçının sırtına koydu ve ufak, hızlı ve ağır adımlarla yanında yürüdü. Sokağın öbür ucunda, sandık görünmez olmuştu, şimdi hiç kuşkusuz alanı doldurmuş olan kalabalık da artık ilerlemez görünüyordu. Birkaç saniye süresince, aşçı, kardeşiyle d'Arrast'ın

ortasında, alan kazandı. Çok geçmeden, geçişini görmek için belediyenin önünde toplanan kalabalıktan yalnızca yaklaşık yirmi metre ayırıyordu kendisini. Yeniden durdu gene de. D'Arrast'ın eli ağırlaştı. "Hadi, aşçıbaşı, biraz daha," dedi. Öteki titriyor, tükürüğü ağzından gene akmaya başlıyor, tüm bedeninden, açıkça ter boşanıyordu. Derin olmasını istediği bir soluk aldı, durakaldı. Gene sarsıldı, üç adım attı, sallandı. Birden taş omzuna kaydı, kesti, sonra önden yere düştü, aşçı da bu arada dengesini yitirip yana yığılıyordu. Kendisini yüreklendire yüreklendire önden gidenler zorlu çığlıklar atarak arkaya sıçradılar, ötekiler aşçıya yeniden yüklemek üzere taşı kucaklarken, biri de mantar plakayı kaptı.

D'Arrast, onun üzerine eğilmiş, kan ve toza batmış omzunu eliyle temizliyor, ufak adam da, yüzü yere yapışmış, soluyup duruyordu. Hiçbir şey işitmiyordu, kımıldamıyordu. Her soluk üzerine, sanki sonuncusuymuş gibi, ağzı doymazca açılıyordu. D'Arrast kollarını beline doladı ve sanki bir çocukmuş gibi kolayca kaldırdı. Sarılarak ayakta tutuyordu onu. İyice eğilerek, gücünü ona geçirmek ister gibi, yüzünü yüzüne getirerek konuşuyordu. Öteki, bir an sonra, kan içinde, toprak rengi yüzünde şaşkın bir anlatım, kopup ayrıldı. Sendeleye sendeleye taşa yöneldi yeniden. Ötekiler taşı azıcık kaldırıyorlardı. Ama durdu; boş bir bakışla, başını sallayarak taşa bakıyordu. Sonra kollarını bedeni boyunca bıraktı ve d'Arrast'a döndü. Bitmiş yüzünün üstüne, sessiz sessiz, kocaman gözyaşları akıyordu. Konuşmak istiyordu, konuşuyordu, ama ağzı heceleri zor oluşturmaktaydı. "Söz verdim," diyordu. Sonra: "Ah! Kaptan. Ah! Kaptan!" Ve gözyaşları sesini boğdu. Arkasında kardeşi belirdi, ona sarıldı, aşçı da, ağlayarak, yenilmiş, başı geriye düşmüş durumda, onun kucağına bıraktı kendini.

D'Arrast ona bakıyordu, sözcüklerini bulamadan. Kalabalıktan yana döndü; kalabalık, uzakta, gene bağırıyordu. Birden, mantar plakayı adamın elinden çekip aldı ve taşa doğru yürüdü. Ötekilere kaldırmalarını işaret etti ve hemen hiç çaba harcamadan yüklendi. Taşın ağırlığı altında hafiften sıkışmış, omuzları toplanmış durumda, biraz soluyarak, aşçının hıçkırıklarını dinleyerek ayaklarına bakıyordu. Sonra güçlü bir adımla o da yürüdü, kendisini sokağın ucunda kalabalıktan ayıran uzaklığı zayıflık göstermeden geçti, önünde açılan ilk sıraları kararlılıkla yardı. Çanların ve patlamaların gümbürtüsü içinde, ama birden sessizleşerek şaşkınlıkla kendisine bakan iki izleyici çiti arasında alana girdi. Aynı taşkın adımlarla ilerliyor, kalabalık kiliseye dek kendisine yol açıyordu. Başını ve ensesini

ezmeye başlayan ağırlığa karşın, kiliseyi ve içavluda kendisini bekler gibi duran sandığı gördü. Ona doğru yürüyordu, alanın ortasını da geçmişti, birdenbire, nedenini bilemeden sola saptı ve haççıları karşısına çıkmak zorunda bırakarak kilise yolundan ayrıldı. Arkasında, hızlı ayak sesleri işitiyordu. Önünde, her yandan ağızlar açılıyordu. Durmamacasına kendisine haykırılan portekizce sözcüğü tanır gibi olmakla birlikte, ne dediklerini anlamıyordu. Birden, Socrate belirdi önünde, şaşkın gözlerini döndüre döndüre, durmamacasına konuşarak ve arkasında, kilisenin yolunu göstererek. “Kiliseye, kiliseye,” Socrate’ın ve kalabalığın kendisine haykırdığı buydu. D’Arrast gene de ilk hızıyla ilerlemeyi sürdürdü. Kalabalık yavaş yavaş susarken, Socrate da kollarını gülünç bir biçimde havaya kaldırarak çekildi. D’Arrast daha önce aşçıyla geçtiği ve ırmak mahallelerine gittiğini bildiği ilk yola girdiği zaman, alan arkasında bulanık bir uğultudan başka bir şey değildi.

Taş şimdi kafatasına sızılı bir biçimde çökmekteydi, onu hafifletmek için uzun kollarının tüm gücüne gereksinimi vardı. Yokuşları kayan ilk sokaklara ulaştığı zaman, omuzları şimdiden düğümlenmekteydi. Durdu, kulak kabarttı. Yalnızdı. Taşı mantar dayanağının üstünde sağlama aldı, önlemli, ama hâlâ sağlam bir yürüyüşle kulübelerin bulunduğu semte kadar indi. Buraya geldiği zaman, soluğu tükenmeye başlıyor, kolları taşın çevresinde titriyordu. Adımlarını sıklaştırdı, en sonunda aşçının kulübesinin yükseldiği küçük alana ulaştı, ona koştu, kapıyı bir tekmeyle açtı ve tek bir devinimle, taşı odanın ortasına, hâlâ kırmızı kırmızı parlayan ateşin üzerine attı. Burada, birden kocaman olmuş durumda, iyice dikilerek, tanıdığı yoksulluk ve kül kokusunu umutsuz yudumlarla içine çekerek, ad koyamadığı karanlık ve soluk soluğa bir sevinç dalgasının içinde yükselişini dinledi.

Kulübede oturanlar geldikleri zaman, d’Arrast’ı gözleri kapalı, dipteki duvara belini vermiş, ayakta durur buldular. Odanın ortasında, ocağın yerinde, taş, kül ve toprakla örtülü, yarı gömülü duruyordu. İlerleyemeden eşikte bekliyor ve onu sorgularcasına, sessizce d’Arrast’a bakıyorlardı. Ama o susuyordu. O zaman, kardeşi aşçıyı taşın yanına getirdi, aşçı kendini yere bıraktı. O da oturdu, ötekileri eliyle çağırdı. Yaşlı kadın, sonra geceki genç kız yanına geldi, ama hiç kimse d’Arrast’a bakmıyordu. Taşın çevresinde halka olup oturmuşlardı, sessiz mi sessiz. Yalnızca ırmağın uğultusu onlara dek geliyordu ağır havanın içinden. D’Arrast, gölgede ayakta, hiçbir şey görmeden dinliyordu, suların sesi gümbürtülü bir mutlulukla dolduruyordu

içini. Gözleri kapalı, kendi gücünü sevinçle selamlıyor, bir kez daha, yeniden başlayan yaşamı selamlıyordu. Aynı anda, bir patlama duyuldu, çok yakın gibi geldi. Kardeşi aşçıdan biraz uzaklaştı ve d'Arrast'tan yana dönerek, yüzüne bakmadan, boş yeri gösterdi ona. "Gel, bizimle otur," dedi.

Table of Contents